

***Notes per a una gramàtica  
de la parla del pastor de Solitut  
de Víctor Català***

**Màster de recerca en Humanitats**

**Director del treball de recerca: August Rafanell**

**Alumne: Jordi Boix i Llonch**

**Universitat de Girona. Curs: 2015-16**

**(A partir de la novel·la *Solitut*, de Caterina Albert i paradís “Víctor Català”. Edició de 1905, en suport informàtic cedit per l’Institut d’Estudis Catalans)**

## ÍNDEX

<b><u>1.- INTRODUCCIÓ</u></b>	<b>5</b>
<b>1.1 OBJECTIUS</b>	<b>5</b>
<b>1.2 METODOLOGIA</b>	<b>9</b>
<b>1.3 ORGANITZACIÓ DELS CONTINGUTS</b>	<b>11</b>
<b>1.4 HIPÒTESI DE PARTIDA</b>	<b>12</b>
<b><u>2. ALGUNS ASPECTES DE LA VIDA CATERINA ALBERT I PARADÍS</u></b>	<b>14</b>
<b>2.1 UNA NOIA DE CASA BONA I DE BONA CASA</b>	<b>14</b>
<b>2.2 PINTAR, LLEGIR, ESCRIURE</b>	<b>16</b>
<b>2.3 AUTOAPRENENTATGE EFICIENT I EFICAÇ</b>	<b>18</b>
<b>2.4 ELS JOCS FLORALS D’OLOT DE 1889</b>	<b>21</b>
<b>2.5 SOBRE LA SEVA “SOLEDAT”</b>	<b>22</b>
<b>2.6 LA LLENGUA: LA SEVA LLENGUA</b>	<b>24</b>
<b>2.7 CATERINA ALBERT-VÍCTOR CATALÀ I ELS MOMENTS CULTURALS DEL PAÍS</b>	<b>26</b>
<b>2.8 OBRES</b>	<b>27</b>
<b>2.9 <i>DRAMES RURALS</i> (1902)</b>	<b>28</b>
<b>2.10 <i>SOLITUT</i> (1905)</b>	<b>28</b>
<b><u>3 NOTES PER A UNA GRAMÀTICA</u></b>	<b>31</b>
<b>3.1 FONÈTICA</b>	<b>31</b>
<b>3.2 ORTOGRAFIA</b>	<b>36</b>
<b>3.2.1 L’ACCENTUACIÓ</b>	<b>39</b>

AGUDES	39
PLANES	39
ESDRÚIXOLES	40
ACCENT DIFERENCIADOR / DIACRÍTIC	42
<b>3.2.2 L'APÒSTROF / 'L'ELISIÓ'</b>	<b>43</b>
L'APÒSTROF I LES CONTRACCIONS	44
L'APÒSTROF EN ELS PRONOMS	45
<b>3.2.3 OBSERVACIONS SOBRE L'ÚS D'ALGUNES VOCALS</b>	<b>46</b>
<b>3.2.4. L'ÚS DE LA Y GREGA</b>	<b>47</b>
<b>3.2.5. L'ÚS DE LA LA LLETRE HAC</b>	<b>47</b>
<b>3.2.6 LES CONSONANTS</b>	<b>48</b>
<b>3.4 MORFOLOGIA I SINTAXI</b>	<b>55</b>
<b>3.4.1 EL GÈNERE I EL NOMBRE EN NOMS I ADJECTIUS</b>	<b>56</b>
<b>3.4.2 L'ARTICLE DEFINIT</b>	<b>59</b>
<b>3.4.3 L'ARTICLE INDEFINIT</b>	<b>62</b>
<b>3.4.4 ELS DEMOSTRATIUS</b>	<b>63</b>
<b>3.4.5 ELS POSSESSIUS</b>	<b>64</b>
<b>3.4.6 ELS INDEFINITS</b>	<b>66</b>
<b>3.4.7 ELS QUANTITATIUS</b>	<b>69</b>
<b>3.4.8 ELS NUMERALS</b>	<b>70</b>
<b>3.4.9 ELS PRONOMS PERSONALS FORTS</b>	<b>71</b>
<b>3.4.10 PRONOMS PERSONALS FEBLES</b>	<b>72</b>
COMBINACIONS BINÀRIES DE PRONOMS:	76
COMBINACIÓ DE TRES PRONOMS:	79

<b>3.4.11 EL VERB</b>	<b>80</b>
FORMES NO PERSONALS:	<b>80</b>
FORMES PERSONALS:	<b>82</b>
<i>‘Éssere, estar i havere’</i>	<b>88</b>
<b>3.4.12 LA NEGACIÓ</b>	<b>89</b>
<b>3.4.13 ELS ADVERBIS</b>	<b>90</b>
<b>3.4.14 ELEMENTS DE RELACIÓ: LES PREPOSICIONS I LES CONJUNCIONS</b>	<b>91</b>
<b><u>4 CONCLUSIONS</u></b>	<b>92</b>
<b><u>5 REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES</u></b>	<b>94</b>

## 1.- INTRODUCCIÓ

### 1.1 OBJECTIUS

Amb el títol, gens pretensions per més que sembli de gran abast, de *Notes per a una gramàtica de la parla del pastor de 'Solitud'*, ens proposem d'aprofundir una mica més en la constatació/comprovació/demostració que Caterina Albert, en triar el nivell de llenguatge que utilitzaria un dels personatges de la novel·la, concretament Gaietà, el pastor de *Solitud*, no tenia la intenció de crear cap llenguatge nou, sinó de representar una manera de parlar que ella devia conèixer prou bé perquè estava en contacte continuat amb gent que parlava la seva mateixa llengua però amb un matisos lleugerament diferents. Per tant, no volem donar la raó a Manel de Montoliu quan es refereix a l'esmentat parlar, afectuosament, com "una pura i genial creació de l'autor"<sup>1</sup>; ni a Joan Coromines quan el titlla de: "un fantàstic pseudo-dialecte" a l'entrada "encimbellar" del DECLC (1991)<sup>2</sup>.

Nosaltres som del parer de Núria Nardi (1990) i Luna-Batlle (2006) quan vénen a dir que la nostra autora va anar espigolant d'aquí i d'allà, de la família, dels coneguts i de molta altra gent, i va aplegar una gran quantitat de termes i expressions que de no ser per ella s'haurien perdut. És així com molts d'aquests mots han estat recollits en diccionaris com el Català-Valencià-Balear d'Alcover i Moll (1971), algunes en l'esmentat DECLC de Joan Coromines, i fins i tot pel mateix diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, DIEC2 (2007) entre d'altres. I no només això, Caterina Albert, amb totes aquestes paraules i expressions, que no eren gens desconegudes a la franja de territori que va de la comarca de Puigcerdà a Cadaqués, va establir tot un sistema gramatical (lèxic, semàntic, morfològic, sintàctic i fonètic) coherent amb allò que volia representar, és a dir la parla d'un pastor de la vall de Ribes que als hiverns baixava amb el ramat a pasturar per aquestes nostres terres.

---

<sup>1</sup> Valoració crítica de *Solitud* (Pròleg a *Solitud*, 1972)

<sup>2</sup> Vegis l'entrada ENCIMBELLAR del Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (vol. II). Per bé que en aquest cas, el que potser volia dir, segons converses tingudes amb un dels seus col·laboradors, que aquest "pseudo-dialecte" no tenia gaire res a veure amb el rossellonès, com algú havia insinuat, per més que hi hagués algunes semblances puntuals.

Per altra banda, el parlar d'aquesta franja esmentada, amb el temps, s'ha convingut a anomenar "Català septentrional de transició", per les característiques que té com a zona de trànsit entre el Català central i el Rossellonès. Sobre aquest tema, a més de Caterina Albert, que ja pel 1905 devia intuir alguna cosa i a qui per la seva habitual modèstia ningú no li reconeixera --ni ella ho no ho demanaria--, el primer que en va començar a parlar-ne seriosament va ser Mn. Antoni Ma. Alcover per allà el 1919 (l de passada esmentava la nostra autora amb aquestes paraules: "[...] Víctor Català, que amb les seves creacions ha incorporat al català literari una part notable del seu lèxic dialectal"); però no serà fins al 1978 i sobretot en la dotzena edició de *Els parlars* de 1998, que el dialectòleg Joan Veny dedica, amb ets i uts, un apartat específic al "Català septentrional de transició" (Adam, 2006: 24-30).

Creiem que tenim fonament per comentar això que diem, ja que amb les petites incursions que hem realitzat en aquest terrenys del llenguatge del pastor hem trobat prou indicis que ens fan pensar que no anem pas del tot desencaminats.

La primera vegada que vàrem entrar en aquest camp, l'any 2002<sup>3</sup>, només vam fer-hi un cop d'ull superficial per tal de comprovar si de l'observació d'alguns aspectes morfològics i fonètics, sintàctics o lèxics podíem ajudar a decidir, amb eines a la mà, si el llenguatge que utilitzava el pastor de la novel·la, era inventat, o no, per l'autora; El resultat ens va proporcionar uns aspectes lingüístics prou sistematitzats que, per altra banda, es repetien en els parlars d'algunes poblacions de l'àrea esmentada.

Una segona vegada, any 2005<sup>4</sup>, vàrem aprofitar el material elaborat; n'hi vàrem afegir de nou; el vàrem reestructurar i el vàrem passar per una sèrie sedassos amb la mateixa intencionalitat. Els sedassos, o garbells, van ser un seguit de diccionaris, vocabularis o reculls diversos de diferents poblacions i comarques que ens servien de pedra de toc per veure si tal paraula o expressió de Víctor Català era fruit de la imaginació o de fet

---

<sup>3</sup> Vegeu: Boix, Jordi (2002) "Aproximació a la parla del pastor de Solitud", dins Prat, Enric; Vila, Pep (eds.), Actes de les Segones Jornades d'estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català». Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Ajuntament de l'Escala (pàgines 543-562). Obra, en part, reproduïda aquí.

<sup>4</sup> Vegeu: Boix, Jordi (2005) "Algunes consideracions sobre el lèxic del pastor de Solitud", dins Prat, Enric; Vila, Pep (eds.), Actes de les Terceres Jornades d'estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català», (en ocasió del centenari de Solitud 1905-2005. Girona Curbet Comunicació Gràfica S.L. (pàgines 115-192).

s'utilitzava en una o altra contrada de la nostra àrea d'estudi. El resultat va ser prou contundent.

Un segon objectiu, més atrevit aquest, és el poder preguntar amb paraules planeres: "Què tenim en contra de la 'llengua' de Caterina Albert i Paradís - Víctor Català?"

Ho diem així, ja que ens atrevim a dir, com a mínim en aquesta primera època de la nostra autora, considerant època el temps que va entre finals de segle i la publicació de *Solitud*, que la llengua, el llenguatge, allò que utilitzava la novel·lista per en la seva creació literària, era prou digne, correcte i apte en una època en què la nostra llengua no passava pels seu millors moments. Permeteu-nos un no tan petit fragment de Núria Nardi (1992: 22 ) on ho diu prou clarament:

"La llengua de la seva obra, per tant, és un reflex claríssim de la situació de fi de segle, manifestada per mitjà de l'estil d'una persona que revela una gran competència lingüística – és capaç de crear formes noves a partir de la derivació i es permet la introducció de cultismes que són difícils de documentar en cap més altre text [Tal vegada de les lectures en francès, ens diu la mateixa Nardi en un altre estudi]--, demostra un gran coneixement de les formes més vives i expressives i de la varietat dialectal de la seva terra. L'Empordà. Malgrat l'esmentat recel davant les normes, l'escriptora no es oposar a la regulació de les seves obres en les diverses reedicions..."

Nardi afegeix en un altre lloc (1994: 38-40) que Víctor Català defensava l'espontaneïtat, però ho feia per la "seguretat de la seva competència lingüística... i en les seves possibilitats d'enriquiment i perfeccionament a través del seu treball sobre la llengua". Per això manifesta una certa "rebel·lió enfront d'unes limitacions normativistes que per a ella suposen una minva de la creativitat".

Tan segura estava Caterina Albert de la seva capacitat lingüística que el 1904, en una carta a Narcís Oller, recollida per Nardi, deia això:

"Jo sóc un instintiu, no un docte, i, si em crida a exàmens, veurà com no sabré què contestar-li. L'únic que puc dir-li és que les paraules que empleo són vives; no sé on les he arreplegades, no movent-me mai de casa i no tinguent tracte amb ningú<sup>5</sup>, però jo alguna vegada les he sentides pronunciar, faci quatre anys, en faci vuit o en faci vint; se m'arraconen distretament

---

<sup>5</sup> Ja comentem en un altre lloc que això que diu no és del tot cert, ja que Caterina Albert mantenía moltes converses amb gent diversa que li podia aportar nous coneixements pel que fa a la llengua.

en la memòria, no les hauré repetides ni enraonant, però, en agafar la ploma, van sortint, ara l'una, ara l'altra, i jo sento que són de llei".<sup>6</sup>

I on més eren de llei les paraules, era en el camp del lèxic; aquí, Caterina Albert era veritablement creativa. Recorrem a Nardi (1994: 40) una vegada més: "La seva aportació es concreta en la introducció a la literatura de mots vius en la parla dels pagesos i dels pescadors, o mots propis de la gent de la seva terra...".

Això feia que aquesta competència és traduís en les seves obres en "un domini dels registres del llenguatge, des del més culte fins al més vulgar", i que fos perceptible entre la llengua narrativa i la dels personatges, com és en el nostres cas.<sup>7</sup> Les paraules de Nardi en vénen bé pel que ens toca directament: "... és notori el coneixement i l'ús dels trets dialectals de la seva terra, l'Empordà, o fins i tot els més específicament locals"; amb l'última frase nosaltres hi volem entendre "específicament locals, també, però únicament de l'Escala".

Per tot això diem que la incompatibilitat amb els normativistes són figures d'un altre paner, i que eren per qüestions no solament de llengua. La prova la tenim en el pròleg de *Caires vius* (1907) on Víctor Català deixa veure el seu enuig pels atacs del noucentistes a la narrativa rural i a la seva llengua, sobretot per part d'Eugeni d'Ors; cosa que qui sap si no va portar a uns dels seus 'silencis literaris públics', ja que ella continuava escrivint a casa estat. Llegim-ho amb les seves paraules:

"Davant per davant del ruralisme —tan infantat, tant incomplet encara—s'adreça ja com una amistança, com una amenaça formal, el nonat civilisme, el ciutadanisme... el portaveu de l'esperit poderós i multiforme de l'urbs."

I més endavant toca un altre tema que ja hem esmentat:

---

<sup>6</sup> L'original és pot llegir a l'epistolari de les *Obres completes* de Víctor Català (1972: 1828a).

<sup>7</sup> Luna-Batlle (2006) fa referència a, com a mínim tres nivells de llenguatge en *Solitud*: el de la narradora, el de Gaietà, el pastor, i el dels altres personatges. Nosaltres ens apuntem, pera a una possible comprovació, si el llenguatge de les rondalles continua sent el mateix del pastor o hi introdueix alguna novetat.



“El geni –poder creador per excel·lència i principi revolucionari per excel·lència també—mai pertany als dòcils caps de la ramada, sinó als pastor que s’imposen a ella.”<sup>8</sup>

També podem afegir el següent amb intervencions de Lluïsa Julià<sup>9</sup>:

Per aquesta raó, entre altres, els autors del moviment literari que va seguir el Modernisme, els noucentistes, van rebre les obres de la segona etapa de Caterina Albert amb una crítica negativa o amb indiferència, ja que ells esperaven “la imatge de la dona mare, de la dona casolana i sofrida dins el sistema burgès patriarcal”, i a més, consideraven que les obres de Víctor Català no s’inscrivien en la “narrativa civilitzada i pulcra del moment”.

El que passava és que C. A. havia tingut l’atreviment d’entrar en el món literari acotat totalment pels homes. I és que Caterina Albert és, per a molta gent, “la primera escriptora professional de la literatura catalana moderna”. És a dir, “que vivia per la literatura, que la resta de coses li eren secundàries, Tot i que sovint ocupaven un protagonisme que la neguitejaven”.

## 1.2 METODOLOGIA

En aquest aspecte, com que en un principi es tracta d’una recerca i classificació de material continuarem amb el sistema que havíem iniciat i compararem el resultat amb les mostres d’altres parlars de l’àrea en qüestió. A la vista dels resultats obtinguts, ens deixarem guiar pels especialistes i considerarem la millor manera d’enfocar l’anàlisi.

Pel que sabem, el lèxic, més ben dit: la llengua de Caterina Albert i Paradís, és com si hom l’hagués deixat una mica de banda, qui sap si perquè unes personalitats ja el varen classificar des de bon començament i tothom ha anat seguint els criteris establerts, o bé perquè la part literària de l’autora és tant consistent i valuosa, que s’han obviat, precisament, les eines que la feien possible. La veritat és que considerem que encara és un terreny gairebé verge.

---

<sup>8</sup> *Obres completes* (pp. 595b i 597b).

<sup>9</sup> Julià, Lluïsa, “Les imatges de la dona en la narrativa de Víctor Català (1902-1907)”, Actes de les Primeres Jornades... (pp. 247-274).

Per aquesta raó ens fixarem en què hi diuen aquells qui, d'una manera o d'una altra, s'hi ha acostat: ens referim, entre altres a Núria Nardi, Irene Muñoz i Pairet<sup>10</sup>, Xavier Luna-Batlle (diversos), Pep Vila, Alan Yates (1975), Gabriella Gavagnini (1987), Maria Pilar Perea (Diversos), etc.

Donat que bona part del cabal lèxic de què disposem ja el tenim més o menys localitzat pel que fa a la procedència o situació geogràfica, aquesta vegada compararem, en part, les expressions del pastor, que utilitza a l'edició en suport informàtic cedida per l'IEC (corresponent a edició de 1905), amb els mateixos casos, o semblants, i en les mateixes situacions de comunicació, amb un seguit de textos que analitzen deferents parlars de la contrada en qüestió i que anomenarem 'textos de referència'.

No volem pas aventurar cap hipòtesi, però som del parer que Caterina Albert no s'inventava pas gaires coses, sempre que no fessin referència a la seva vida particular o familiar. En segon lloc, sabem que durant molt temps va tenir com a masover un antic pastor, dels molts que baixaven de la muntanya i, alguns, es quedaven a la plana, continuant fent de pastors, de pagesos o de carnissers, (de pastors nouvinguts, n'hem arribat a conèixer més de mitja dotzena, amb les corresponents famílies). Tercer, aquest masover l'acompanyava amb la tartana per totes les propietats de l'autora (cosa que havia aixecat les corresponents enraonies, segons els vells de la vila); no ens podem imaginar la senyora Caterina anar mirant el paisatge sense dir, més aviat ens imaginem una conversa interessantíssima entre els dos interlocutors al llarg de la qual la novel·lista devia aprendre (qui sap si també escrivia) tot allò que no sabia de la terra, de la natura i de les persones i, a més, explicades en una varietat de llengua diferent de la seva. Per senzill que fos el pastor (en un moment determinat Caterina Albert va dir, més o menys: "Si algú hagués de ser en Gaietà, seria una persona com aquesta", referint-se al masover, el nom del qual no hem pogut saber) la nostra autora en devia aprendre –i potser també escriure– moltes, de coses. Diem això perquè sabem de bona font<sup>11</sup> que Caterina Albert tenia el costum d'encarregar llenya a una senyor de l'Armentera i quan aquest arribava i havia deixat la llenya al lloc corresponent, s'havia de passar una bona estona amb la bona mestressa de la casa donant-li conversa,

---

<sup>10</sup> Muñoz Pairet, Irene. *Caterina Albert i Paradís – Víctor Català (1869-1966)*. Bellcaire d'Empordà, ed. Vitel·la, 2016, i *Epistolari de Víctor Català. Curbet Comunicació Gràfica*, Girona, 2005, 2 vols.

<sup>11</sup> La persona es diu Quimet Armengol, té noranta-quatre anys i és de l'Armentera.

mentre la senyora anava prenent notes del que deien en una llibreta que sempre tenia preparada. També ho feia amb diferents persones del poble amb qui tenia més franquesa, a qui demanava que l'anessin veure per 'passar conversa'. Per altra banda, s'està comprovant que molts dels fets que apareixen a les seves obres havien succeït a la rodalia, en un temps més o menys llarg i d'una manera més o menys semblant; el mateix Pep Vila va editar les actes d'un judici, aparegudes al butlletí de la província de Girona, en què es jutjava una mare, que vivia en un molí de Pontós, per haver mort els seus bessons acabats de néixer d'una manera semblant a la protagonista d'una petita obra de teatre, concretament un monòleg, de Caterina Albert. I per acabar, no podem oblidar que la llengua, la seva llengua, tenia molta importància, fins al punt de construir refranys i dites per tal de conservar algun terme o expressió, a l'estil de les gramàtiques del segle XIX, de la mateixa manera que tenia reculls de cançons populars de la contrada, qui sap si amb el mateix interès que no es perdessin<sup>12</sup>.

Tot això ens porta a pensar que el cas del llenguatge, la parla o la llengua del pastor necessita, encara, una mica més d'atenció.

Mentrestant, al llarg de la recerca es farà una revisió del material de què es disposa i del que vagi apareixent; comprovant, i mirant de certificar, tots els indicis que en facilitin l'obtenció de resultats segurs i fidedignes per a les posteriors anàlisis.

### **1.3 ORGANITZACIÓ DELS CONTINGUTS**

Hem dividit el treball en sis apartats. Dedicuem un capítol a alguns moments de la vida de la nostra autora perquè cregut que ens ajuden a entendre més bé el personatge i la novel·lista. Si no hagués tingut el caràcter que, creiem, que posem de manifest, no hauria estat capaç de remar tant a contra corrent com li va tocar fe tot la seva vida, ja fos a nivell personal com a nivell professional, o d'escriptora, en una època en què la dona tenia unes funcions determinades cap de les quals era de fer la competència als homes, i més, o menys, a segons quins de segons quins corrents literaris. Per aquesta raó, al títol del treball ens hauria agradat d'afegir al 'gramàtica' un (i apologia), entre

---

<sup>12</sup> D'un temps cap aquí s'estan editant aplecs d'aquesta mena escrits per Víctor Català.

parèntesi, ja que aquest ha estat, també, un dels nostres objectius a l'hora de triar aquest tema.

La part més extensa l'ocupa l'apartat de 'Notes per a una gramàtica...' ja que és la nostra aportació —ho serà més que no pas la interpretació d'aquestes notes— per a posteriors estudis, i ho volem recalcar perquè no deixen de ser unes 'notes'...

Hem de dir, que per raons d'espai —i potser per mala planificació— l'apartat de LÈXIC I SEMÀNTICA no el posarem en el treball i remetrem, a qui li interessi, a una comunicació del mateix autor<sup>13</sup> per tal de no menystenir, dedicant-hi poc espai, al fet que Caterina Albert és on més esforços va dedicar i més rendiment en va treure. Els altres capítols formen part de la mateixa estructura dels treballs d'aquest tipus.

#### **1.4 HIPÒTESI DE PARTIDA**

La nostra idea ha estat de fer una petita aportació per defensar que el llenguatge, la parla, del pastor de *Solitud* (*Solitut*, en el nostre cas, ja que es tracta de la primera edició) no havia estat inventat. Ara bé, tampoc no afirmarem categòricament que s'adigui al peu de la lletra amb un parlar concret d'una població determinada de la zona compresa, ara, dins el 'Català septentrional de transició'. Del que sí que estem segurs —i ens ho confirmen moltes persones que ens diuen que tal paraula o expressió l'havien sentida dels seus avis, o fins i tot dels seus pares— és que Caterina Albert va treballar amb un material que coneixia molt bé, entesa com era en qüestions de llengua o per proximitat amb persones que parlaven d'una manera determinada —posem per cas pastors o pagesos que haguessin baixat de montanya i, concretament creiem nosaltres, de la Vall de Ribes, per no dir de Pardines directament.

Un altre aspecte que volem ressaltar és la sistematització de la llengua posada en boca del personatge Gaietà, el pastor de *Solitud*, ja que aquest ha estat, en part, un dels objectius, per no dir el principal, d'aquest estudi. Creiem que podem dir que la parla del pastor es troba del tot organitzada com un sistema de comunicació qualsevol per

---

<sup>13</sup> Boix (2005)

no dir, directament, una gramàtica, amb un apartat lèxic i semàntic molt més ric que algunes de les eines semblants que es troben al mercat. Val a dir, de tota manera, que una part d'aquest sistema és el mateix que utilitza Víctor Català en les diferents veus narratives de la novel·la, cosa que esperem poder demostrar en posteriors estudis treballant la totalitat de la llengua de *Solitud*.

\* \* \*

## 2. ALGUNS ASPECTES DE LA VIDA CATERINA ALBERT I PARADÍS

### 2.1 UNA NOIA DE CASA BONA I DE BONA CASA

Caterina Albert i Paradís va néixer a l'Escala, l'11 de setembre de 1869, en una família de propietaris rurals empordanesos. Va ser la filla gran d'una família formada pel pare, Lluís Albert i Parareda, advocat, republicà i federalista, i per la mare Dolors Paradís i Farrés, néta d'un mariner italià establert a la població. Un altre element familiar de vital importància per la influència que va exercir sobre la nostra Caterina va ser la seva àvia materna Caterina Farrés. La resta de la família la formaven Francesc, Martí i Amèlia, germans de la Caterina. Al costat de la família hi havia totes les persones del servei i la resta de treballadors de la propietat, moltes vegades actors o espectadors involuntaris dels fets de la família o de la mateixa autora.

Caterina Albert i Paradís, *Víctor Català*, va morir, en el mateix poble que l'havia vist néixer, el 27 de gener de 1966.

Continuarem amb unes paraules de Josep Miracle (1978: 31) quan diu que:

“En aquella època, ser noia de casa bona era una cosa molt incòmoda”. (...) “Si Caterina Albert hagués nascut en un altre ambient, potser hauria pogut fer escapades a la platja i s'hauria embadalit amb les operacions dels pescadors apariant la barca o traient-la del mar.” (...) “Però Caterina Albert no es podia moure de casa”. (...) “Quina llàstima que no hagués nascut noi!”.

Com que no va néixer noi no podrem saber mai què hagués passat. Per altra banda, si bé és veritat que els nois de pobles de mar no es movien de la platja, de la llongada o de les roques, també és veritat que anaven fins els bosquets de la rodalia o en els mateixos estenedors a fer les seves guerres entre els barris del Pedró i el del Passeig. Per altra banda, la relació de Caterina Albert amb el mar va venir donada per altres qüestions que potser s'aparten del nostre projecte. Però el fet de néixer a la casa que li va tocar sí que la va condicionar a tenir més relació amb la terra que pas amb aigua; i Miracle ho insinua a la mateixa pàgina 30 quan parla del tarannà de Caterina: “escorcollador de vides, d'accions i de reaccions”, i afegeix que aquest aprenentatge l'obtindria “sense moure's de casa amb el tracte amb la seva àvia i amb els terrassans

que cada dos per tres anaven a rendir-li comptes”. Aquí sí que creiem que Miracle l’encerta de ple, ja que si dos tipus de mestres va tenir Caterina Albert al llarg de la seva curta vida acadèmica i llarga vida d’autodidacta va ser la influència de la seva àvia –de la seva mare també però no tant—i del contacte amb la gent del camp, i del poble, que d’una manera o d’una altra estaven en relació amb la casa: No ens oblidem de persones com “l’avi Salvà” –Salva o Salvat—i del mateix Gaietà, encara que sigui un personatge de ficció –.<sup>14</sup>

Tot això ve arran del fet de ser de ‘casa bona’. El fet de ser filla, també, d’una ‘bona casa’ li va reportar un seguit d’avantatges que li van permetre de formar-se –amb tot l’esforç i la voluntat que vulgueu—a la seva manera i al seu gust, gràcies a la sensibilitat cultural i artística de la família. La seva àvia va ser un referent complet en molts aspectes: pel que fa a la llengua, riquíssima, que tenia; per les anècdotes i històries reals que li explicava i que se li ficaven molt molt endins; pel coneixement del folklore i de les tradicions populars; pel tracte amb les persones del servei i amb les altres; com a mestre particularíssima i com a educadora personal, només hem de veure a *Mosaic (III)*, “L’antull”, (2000: 56-60) quina manera tenia l’àvia d’educar-la, amb paciència i contundència a l’hora, d’una manera afectiva, efectiva i sorneguera. Només li calia una frase feta, refeta i repetida per tots els avis i les àvies del món: “No, fillet, res de menjar per força, que et podria fer mal... Si no tens gana ara, ja t’ho menjaràs al vespre!”. Bé, doncs, això mateix però amb el fet que la noieta volia anar sense sabates pel carrer: “A la nena li fa goig anar una miqueta descalça!...” –com les filles dels pescadors quan venien de la Platja– (p.59) deia l’àvia a les veïnes que devien trobar pel poc tros de carrer que varen arribar a fer.

La mateixa autora ens ho reconeix al començament del relat: “... (el vell era el ver patriarca o... matriarca, en el clos de nostra llar, fruit de la màxima autoritat, enmig

---

<sup>14</sup> Diem això, perquè, coneixent el tarannà de l’autora: de no escriure sobre allò que no coneixia o no tenia ben interioritzat, com les explicacions de la seva àvia, o d’allò que sabia del cert a través de testimonis orals o escrits, però sempre vius, creiem que la figura del pastor de Solitud o Solitud, ha de tenir el corresponent de carn i ossos en la persona d’algun pastor que baixés amb la seva ramada del Ripollès o, més concretament de la Vall de Ribes, a fer estades hivernals pels voltants de l’Escala, o que fins i tot fos un treballador o un llogater seu. La gent gran de l’Escala parlava d’una persona, pastor o masover, que sempre l’acompanyava, amb la tartana, a veure les propietats de la família.

del respecte de tots) i, malgrat ésser ella la dona més tendra del món, amava revestir son aspecte i sa veu d'una imposadora fredor jerarquial." (p. 56)

L'altra mestra va ser la mare –“que versejava per al seu ús particular i a estones perdudes tocava la guitarra” (Miracle 1978:28)–. També l'avi patern hi va ajudar, puntualment, quan va comprar per a tots els néts un estoig d'aquarel·les que va permetre a la nostra autora passar del llapis al color. I, finalment, el pare, aquell senyor que es dedicava a “ses tasques de propietari, d'advocat... que exercia de franc (i fins posant-hi el paper segellat, sempre que s'esqueia) i de diputat...” (*Mosaic III*, p.95) , qui va proporcionar tota mena de professors –de guitarra en la persona d'un cadiraire, el qual al mateix temps la proveïa de pintures diverses; de pintura amb don Alarcón i la seva filla, que van anar a estar-se una temporada a la cas dels Albert i amb la seva “singular destresa” (Miracle 1978: 34-37) van potenciar les habilitats innates de Caterina pel que fa a la pintura i el senyor Josep Carcassó i Font pel que fa a l'escultura; sense oblidar ‘L'escurabutxaques’, el senyor Presas, llibreter de Figueres, qui li proporcionava la informació de les novetats editorials i qui els va facilitar la subscripció a ‘La Renaixensa’, entre molt i molts altres llibres<sup>15</sup>. Amb aquest fet –si va anar tal com diu Miracle—se li obria una porta a tota la literatura de l'època, des de casa estant, que l'ajudaria en el futur. Quan fos més gran, ja vindrien les estades a Barcelona i els viatges a diversos països d'Europa.

## 2.2 PINTAR, LLEGIR, ESCRIURE

L'any 1944, la nostra autora explicava, a *Mosaic (III)*, (2000: 67 i ss.) una anècdota de la seva infantesa en què el seu pare l'havia esbroncada de mala manera, i fins li havia arribat a la cara, a resultes d'un dibuix enorme –del qual “Tothom es feia creus de la seva habilitat” (p.78) – a la paret del menjador de casa seva. Aquest fet li va fer dir unes paraules que qui sap si la van afectar en la seva vida: “la de la manca de finor i de lucidesa espirituals de que donen prova molts homes en sos tractes amb els infants” (pàg. 82). Però al mateix temps va produir altres reaccions que la va afectar

---

<sup>15</sup> Aquesta feina de mitjancer en llibres la faria, pels volts de 1903, l'editor i llibreter barceloní Fèlix Clos, qui a més a més feia d'intermediari amb l'editorial Joventut quan encara no es coneixia la identitat de Víctor Català (Muñoz 2005: 11).



positivament ja que a partir de llavors va poder disposar d'un pany de paret sencer al jardí de casa seva, després d'unes paraules categòriques de la seva àvia quan li va dir, primer: "Aquest infant tindrà un treball!" (p.81), arrabassant-la sense contemplacions de les mans del seu pare, i després: "¿Veus?... encara hi hauràs guanyat... Tot aquest tros serà per a tu i podràs dibuixar-hi el que vulgues" (p.83). L'autora ens acabarà dient: "Allà, encar, sota capes i més capes de calçs, jau colgada, ensebolida per arreu, l'antiga pinacoteca pueril". Tot això passava quan Caterina Albert tenia 8 anys.<sup>16</sup>

Aquest fet es relaciona amb un altre, que creiem interessant de posar sobre el paper per la importància que té en la formació de les habilitats artístiques de l'autora. Si en el darrer cas la protagonista era el dibuix o la pintura, ara ho serà l'escriptura, i el paper de l'àvia ara el farà el pare. La cosa devia anar així: als catorze anys, diu Josep Miracle (1978:36) Caterina Albert, va escriure "Parricidi"<sup>17</sup>, un dels no menys punyents drames rurals de la nostra escriptora, i en català, fruit d'unes "impressions literàries que li venien de la seva àvia". Doncs bé, un dia –ens explica Miracle (p.88) – "mentre era a les golfes, hi van pujar els seus pares. Caterina, que hi escrivia, se sentí atrapada en un delicte, i optà per amagar-se". Des del seu amagatall va sentir com el seu pare deia: "Què són, aquests papers" i "Coses de la noia", que responia la seva mare. Després d'un silenci dens, mentre el pare llegia aquells papers en silenci, aquest mateix senyor Albert va acabar dient amb veu alta: "Aquesta mosseta escriurà".

La mateixa Caterina Albert ens ho explica a través de Tomàs Garcés a l'entrevista publicada a "La Revista":

---

<sup>16</sup> Ho deduïm per la data autògrafa escrita a l'última pàgina d'un llibre imprès a Madrid que va servir a l'autora per fer pràctiques de dibuix als espais en blanc que quedaven entre lliçó i lliçó; l'escrit era: Catalina Albert, edad de 8 años, La escala 1878, i el llibre: *Epítome de analogia y sintaxis según la gramática castellana*, publicado por la Real Academia Española y dispuesto por la misma para la primera enseñanza elemental. (Miracle 1978:25)

<sup>17</sup> El biògraf argumenta que més que escrits el que devia fer Caterina Albert era que "impressionada per les contalles de la seva àvia, en redactés la impressió", ja que "El relat de l'àvia l'havia corferida, i s'havia afanyat a traslladar-lo al paper, tal com l'havia sentit contar, o modificat en allò que ja en podríem dir el seu estil literari". Ens estenem també en aquesta nota perquè aquesta qüestió: explicar allò que li han explicat o ha sabut de bona font, es troba a la base de la seva creació literària. La nostra teoria és que C. A. no s'inventa les històries, les trames narratives: explica, amb la seva manera de fer, "allò que passa en aquesta vida". De la mateixa manera que fa parlar als seus personatges, de la manera més fidedigna possible, la llengua que parlen en la seva vida diària. Cosa que mirarem de demostrar amb aquest treball. [L'altre biògraf, Joan Oller i Rabassa, també parla d'aquesta anècdota de les golfes (Oller 1967:20)]

“En realitat, el meu primer escrit pertany a la meva més tendra infantesa. Jo devia tenir set o vuit anys. Vàrem fer, amb els meus pares i germans, una excursió que em va colpir. Tant, que amb una quarteta vaig voler expressar les meves sensacions. [...] La quarteta frustrada era feta en castellà. En català no vaig escriure fins als catorze o quinze anys. D’aquesta època són alguns dels meus ‘Drames rurals. Escrivia per distreure’m. “

I més endavant acaba dient:

“... en una vila on no hi havia ni professor de piano, les estones que dedicava a la literatura eren el meu únic esplai”.<sup>18</sup>

### 2.3 AUTOAPRENENTATGE EFICIENT I EFICAÇ

Amb poc espai hem recorregut fins ara una bona època de la vida de la nostra escriptora: la de més petita; podríem dir-ne la de formació. Només caldria afegir-hi la constància amb què suplía la falta d’una formació reglada –que tampoc sabem com era en aquella època– amb l’exemple de l’aprenentatge del francès i de l’italià, que suposem que aplicava a l’adquisició de tota mena de coneixements que s’hagués proposat d’aconseguir. Reproduïm les paraules de Josep Miracle 1978:32-33) quan es refereix a Caterina després de l’època de ‘costura’ a l’escola pública i d’una curta estada en un pensionat de Girona en què “es va veure més ignorant que no era”:

“Decidí de formar-se pel seu compte, d’aconseguir en un formidable i decidit esforç d’autodidacta, una formació que fins aleshores calia considerar frustrada”.

I continua el biògraf amb el programa de treball de la nostra autora: “Repasà els seus llibres i les seves lliçons, i va ser inflexible en els horaris.” I ara ve el que nosaltres considerem de vital importància per entendre el bagatge cultural i vital que va demostrar al llarg de la seva vida d’escriptora: “Amb l’ajuda de gramàtiques i

---

<sup>18</sup> Aquesta entrevista va ser inclosa a les Obres completes de Víctor Català, editades per l’editorial Selecta, a Barcelona, el 1972 (2a ed.), pàgina 1747.]

diccionaris apuntalà extraordinàriament el seu francès i entrà en els secrets de l'italià",<sup>19</sup> diu Josep Miracle.

Però és Irene Muñoz (2016: 15-16) qui ens explica, a través d'un text manuscrit, un document de l'Arxiu Esther Camacho, que porta per encapçalament "Debo estudiar y hacer", que ens parla de "l'autoexigència" que s'imposava a l'hora d'organitzar-se la feina que havia de fer per preparar els seus estudis o, més ben dit, la seva formació, amb les mateixes paraules de l'autora:

"El teatro clásico español, La Historia del Arte, la gramática francesa, la española y la italiana, la geografía, física, aritmética y lógica. Leer a Hegel, Schopenhauer, Voltaire, Leopardi."

Nosaltres volem creure que va fer el mateix amb la seva llengua fins arribar a dominar-la de la manera com va ser, polèmiques ortogràfiques a part.

La situació de la llengua catalana en aquesta època de què parlem, segona meitat del segle XIX, no tenia uns referents clars i cadascú anava pel seu cantó, amb grups i grupets de gent més o menys entesa en castellà i llatí, i sense les idees gaire clares pel que feia al català tret d'honorables excepcions, que s'estaven enfrontant per veure quines de les seves propostes ortogràfiques, o de gramàtica en general, podien enquibir en aquelles normatives que s'anaven ajornant, precisament, per aquesta falta d'entesa. Afegim en una nota de Sebastià Bonet (1993) en el pròleg a l'edició de dos dels primers textos gramaticals de Pompeu Fabra (*Ensayo de gramática de catalan moderno* (1891) i *A Contribució a la gramática de la llengua catalana* (1898), per allò que diem de les coincidències en el coneixement profund de la seva llengua, la catalana, que hi va haver entre aquest gramàtic i la nostra autora, per més que Caterina Albert no ho volgués reconèixer mai i es volgués considerar gairebé una analfabeta.<sup>20</sup> La nostra autora, durant tota la seva vida, va tenir l'actitud que va tenir

---

<sup>19</sup> Precisament serà en aquests dos països on farà alguns dels viatges que li van permetre "d'enriquir el seu bagatge cultural, afavorit per la seva capacitat de retenció, la seva avidesa d'observació i el fet de ser una gran lectora" (Nardi 1992:24).

<sup>20</sup> NOTA: Allò que nosaltres diem sobre la possessió d'unes gramàtiques francesa i italiana, pel que fa a Caterina Albert, Bonet ho explica, per a Pompeu Fabra, amb aquestes paraules: un "providencial xicot vingut d'ultramar, políglot i usufructuari de manuals pràctics de francès, anglès i italià..." que, no cal dir, devien ser molt diferents del material que hi havia per al català. Precisament, Segarra (1985b: 91) ens diu que Fabra va escriure l'*Ensayo de gramática de catalan moderno* (1891) "com a reacció contra les

pel que fa, sobretot, a l'ortografia, i se li va fer pagar molt car; de tal manera que, tot i que va continuar escrivint sempre, hi uns "silencis" en la seva publicació literària que ens haurien de fer reflexionar i molt.

Hem dit 'sobretot pel que fa a l'ortografia'. Doncs bé, a la vista del que presentem, què més podem demanar-li si tenim en compte que escrivia en el 1905 i que molta feina posterior, en qüestions de normativa, encara no estava del tot enllestida. Caterina Albert, sabem que tenia a mà el *Diccionari de la llengua catalana* de Pere Labèrnia (1864-65) que volem suposar que no divergia gaire de la de 1888-89 que hem tingut ocasió de consultar, i el *Diccionario catalán-castellano* de Magí Ferrer (1854) (Villas 1999:6); pensem de devia conèixer la gramàtica de Pau Ballot (1815), les d'Adolf Blanch i Antoni de Bofarull i, molt probablement, entre d'altres, la *Gramática de la llengua catalana* (1857) del metge olotí Pau Estorch i Siqués (1805-1871), "Lo tamboriner del Fluvià" —per proximitat geogràfica per bé que no temporal—, membre del Consistori dels Jocs Florals de l'any 1862 i possible promotor d'un primer intent de fixació ortogràfica (Segarra 1985:150 i nota 154). Pel que respecte a les qüestions més estrictament gramaticals, creiem que podrem aportar una mica de llum sobre el domini de la llengua que tenia la nostra autora, si més no pel que fa a una sistematització coherent del llenguatge i al domini del lèxic en molts aspectes.

Per reforçar la nostra idea sobre aquests aspectes no ens podem estar de reproduir bona part de la nota 154, pàgina 399, de Mila Segarra (1985), tot i que som conscients que parla de la dècada dels seixanta del XIX, a finals de la qual va néixer la nostra escriptora, però hem anat seguint les dificultats que van tenir els mateixos organitzadors dels Jocs Florals fins que no van poder treure *l'Ensaig de ortografia catalana, estampat per manament del Consistori dels Jocs Florals* (1863); la polèmica entre 1864 i 1874 sobre els ets i uts del "català que ara es parla"; els "Quatre mots sobre ortografia catalana" de Milà i Fontanals, del 1874; l'aparició el mateix 1884, per part de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, de *l'Ortografia de la llengua*

---

gramàtiques a l'estil de la d'Adolf Blanch i A. de Bofarull (1867), que, en opinió seva, no ensenyaven, a diferència de les gramàtiques de llengües estrangeres, la llengua parlada pels catalans." I tornem a Sebastià Bonet escriu que, a Fabra, "quan tenia pels volts de quinze anys, el seu pare li va proporcionar la 2a edició del diccionari de Pere Labèrnia (1864/65) i la gramàtica de la llengua catalana de Blanch i Bofarull".

*catalana*; la campanya de *L'Avenç*, començada el gener de 1892; el *Discurs presidencial als Jocs Florals de Barcelona de l'any 1894* de Balari Jovany o les primeres publicacions de caràcter gramatical per de Pompeu Fabra, com ara *l'Ensayo de gramàtica de catalan moderno* (1891) i la *Contribució a la gramàtica catalana* (1898).

Mila Segarra (1985:399, nota 154) parla de la situació de la llengua catalana a la segona meitat, però també al llarg, del segle XIX:

“A començament de la dècada del seixanta els escriptors catalans no comptaven amb gaires tractats gramaticals o ortogràfics que el poguessin orientar en la tasca àrdua d'escriure en català.”

I tot seguit fa una relació de les obres que tenien a l'abast abans de les que nosaltres acabem d'esmentar, per continuar dient:

“Cap d'aquestes obres, però, no arribava a tenir la qualitat necessària per a poder esbargar el gran nombre de dubtes que se li plantejaven a un escriptor a l'hora d'escriure en la seva llengua materna. D'altra banda, cada escriptor prenia d'aquests tractats gramaticals allò que més el satisfieia, i com a conseqüència d'això, els escrits eren plens de grafies i formes diverses. Era lògic, doncs –continua–, que una de les primeres tasques que es proposessin d'emprendre el filòlegs i erudits després de la instauració dels Jocs, de dins estant, fos de donar unitat a l'ortografia catalana”.

Creiem que aquesta citació tan llarga resumeix prou bé el que volem dir sobre les dificultats que va tenir Caterina Albert en la formació de la seva llengua literària pel que fa a la part gràfica i d'estructura interna. Qüestió a part seran els models que va tenir pel que fa als continguts i el desenvolupament de les seves històries.

## **2.4 ELS JOCS FORALS D'OLOTT DE 1889**

Què va passar als Jocs florals d'Olot de 1889?

Va passar que la nostra autora hi va presentar un poema *Lo llibre nou*, que va ser premiat, i el monòleg *La Infanticida*, que també va ser premiat i va provocar un gran

escàndol quan es va saber que l'autor era una noia i que, a més, aquesta noia era de casa bona, filla d'advocat i de propietaris rurals, i es dedicava a la literatura amb una passió inusitada, a més de la força, la cruesa i la novetat de les històries que presentava.

A partir d'aquí l'autora va tenir clar que des de llavors hauria d'amagar, fins i tot, la seva identitat. Més endavant, amb la publicació de *Drames rurals*, ho explicava amb aquestes paraules: "Compto que tot lo renou que ha mogut aquest llibre no es deu a altra cosa que a la trista realitat de ser escrits per una dona, en aquesta terra, en què és més deshonorós per a una dona escriure que fer altres disbarats". Primer va ser "alacseal" (*La Escala, al revés*) i després Víctor Català, sembla ser el nom d'una personatge d'una novel·la que no va acabar d'escriure.

Sigui com sigui, Caterina Albert i Paradís va passar a ser Víctor Català sempre que havia d'estampar el seu nom sobre paper.

## **2.5 SOBRE LA SEVA "SOLEDAT"**

Seria incompreensible que una persona s'estigués sempre tancada a casa i per altra banda aconseguís el reconeixement personal i artístic tal com va ser el cas de Caterina Albert.

És veritat que una part de la seva vida, de grat o per força, el va passar reclosa en el si de la família ocupant "el temps de la millor manera possible". "I Caterina es quedà pràcticament sola amb el pare, que no parava gaire a casa a causa dels càrrecs i de la política; sola amb la mare, que tot d'una començà a malaltejar i visqué sempre més malalta; fins al 12 d'octubre de 1932; sola amb l'àvia materna, la padrina, que anava fent la viu-viu com podia, empenyent anys cap als cent, si podia arribar-hi. I, és clar, sola amb el servei que en aquesta mena d'històries no acostuma a comptar gaire" (Miracle 1978: 45 i ss.).

Però també ho és que a partir de la mort del seu pare, el 3 de febrer de 1890, amb vint anys fets, la vida li va canviar. Per una banda, amb més obligacions, familiars i de gestió de la casa i de la hisenda; a resultes d'això "va treure enfora tota la seva

enorme personalitat i va descobrir tot el seu temperament i caràcter”. Va fer el dol reglamentari; va passar a ser el cap de casa; es va ocupar de la seva mare i de la seva àvia, però al mateix temps van continuar les visites a Barcelona per seguir les estrenes teatrals ja fossin les d'Àngel Guimerà, o el pas de companyies italianes i altres activitats culturals.

A partir de 1899 —diu Joan Oller i Rabassa (Rabassa 1967: 21 i ss.) —, “la família va traslladar-se a passar llargues temporades a Barcelona després de la mort de l'àvia”; concretament al número 250 del carrer de Balmes. Caterina no va trigar gaire a convertir-se en Víctor Català, “i els seus germans, ja homes, anaven sempre junts a teatres i espectacles. Ramblejaven també plegats i al cap de quatre o cinc anys els deien “els germans de *la Víctor*” si bé aquesta, personalment, era encara molt poc coneguda”.

Per altra banda, “Caterina fou persona de grans, fermes i llargues amistats”. I aquí podríem parlar d'un reguitzell d'amistats, ja fos de l'Escala o de Barcelona, com els Maranges, els Sitjar, els Traiter, els Broggi, les Granells, el doctor Puig Sureda, la família Isern o les germanes Dubé i tantes altres amistats bones i duradores.

Però també es reunia, es veia o es comunicava —va mantenir una correspondència excepcional amb moltíssima gent del món les lletres— amb unes altres persones amb qui mantenia uns altres lligams més enllà de la pura amistat. N'esmentarem uns quants: Francesch Matheu i Lluís Via, el canonge Jaume Collell i Àngel Guimerà, Francesc Cambó, Narcís Oller i Joan Maragall, Puig i Cadafalch, mossèn Riber i mossèn Gudiol, entre altres; més tard serien Octavi Saltor, Roig i Llop, Eduard Girbal Jaume, Joan Santamaria i un llarg etcètera. També hi ha els casos particulars de Joaquim Ruyra i Prudenci Bertrana i un esplet d'amistats femenines, des de Blanca de los Ríos, Maria Luz Morales o Concha Espina, fins a Aurora Bertrana i Maria Aurèlia Campmany, passant per Narcisa Freixa, Domenech de Cañellas i Verdaguer Callís, entre moltes altres persones i personalitats.

## 2.6. LA LLENGUA: LA SEVA LLENGUA

A part d'altres consideracions que vulguem afegir-hi o treure'n, ens permetem reproduir dos textos de la pròpia autora, escrits amb més de trenta anys de diferència però que tenen la seva consistència i que, com el seu mestre i amic Joan Maragall, Caterina Albert tenia, també, la seva Teoria de la paraula viva.

El primer fragment ens l'ha proporcionat Núria Nardi (1994: 38) quan, després de parlar del caràcter espontaneïsta que reclama la nostra autora en qüestió de llengua, ens adverteix que “Al costat de la defensa de l'espontaneïtat, hi ha en Víctor Català la seguretat de la pròpia competència lingüística”[El ressaltat és nostre]. I tot seguit aporta el que va escriure la nostra autora a Narcís Oller en una carta, l'any 1904:

“Jo sóc un instintiu, no un docte, i, si em crida a exàmens, veurà que no sé què contestar-li. L'únic que puc dir-li és que les paraules que empleo són vives; no sé on les he arreplegades, no movent-me mai de casa i no tinguent tracte amb ningú, però jo alguna vegada les he sentides pronunciar, faci quatre anys, en faci vuit o en faci vint; se m'arraconen distretament en la memòria, no les hauré repetides mai enraonant, però, en agafar la ploma, van sortint, ara l'una, ara l'altra, i jo sento que són de llei.”

Remarquem aquest passatge i ressaltem la frase de la ‘competència lingüística’ perquè per a nosaltres és un dels puntals del nostre treball. Una llengua que –esperem poder-ho demostrar– dominava molt, i més en l'època que escrivia. Ara bé, no ens l'hem de creure del tot quan diu “no sé on les he arreplegades”, ni “se m'arraconen distretament en la memòria”, ja que, o bé les tenia escrites en algunes de les seves moltes llibretes de llistes de mots i expressions, o bé les havia extretes, a punta de llapis i paper, a alguna de les persones que anaven a visitar-la, que hi havien anat a tractar assumptes de lloguer de terres o a passar comptes, o que ella mateixa convidava per sentir-les enraonar; el que sí que és veritat, i encara no del tot –com a mínim mentre no van tenir pis a Barcelona– és allò de “no movent-me mai de casa”.

El segon, el trobem a *Mosaic III* (pàg. 86 i datat a l'Escala el 15 de maig de 1936), i aquí sí que no traiem ni posem rei però comprenen la nostra autora, perquè considerem que fins a un cert punt, tenia alguna raó per actuar d'aquella manera després de les escomeses que havia suportat per part de segons quins elements.



“Les llengües són un fenomen màgic, singularíssim, quelcom d’una flexibilitat tant extraordinària, que sintetitza, emmarca i reflecteix tot el bo, tot el dolent, tot el bell, tot el lleig, tot l’útil, tot el balder de la vida; idees, accions, sentiments, passions, fantasies... A través del conjunt tumultuós de les seves cèl·lules en mobilitat i renovació perpètua, circula, de fet, la vida mateixa, feta expressió i moviment. Per això cada època té el seu diccionari, la seva llengua pròpia, diluïda o concentrada –com vulgueu!–, en l’ancestral corrent circulatori; i resulta d’un efecte tràgic i còmic ensams, als ulls de l’observador equànim, el defici que mostrem els homes de tots els temps, sobretot dels temps de decadència, per aferrar allò que és inaferrable, per fixar allò que és inflexible, per recloure en fórmules convencionalment inamovibles, allò que és per naturalesa i per essència, lliure i rebel a tota imposició calculada.”

Per completar el tema tornem a Nardi (1994: 40) i a la cita que fa de Josep Miracle sobre aquestes qüestions:

Sobre la competència de l’autora, Nardi ens diu:

“En els aspectes gramaticals també és evident la seva competència, de tal manera que, malgrat haver escrit bona part de la seva obra abans de la normativització i haver-se arrenjerat, després, amb els antinormatius, la seva llengua no està tan allunyada de l’opció presa per la normativa fabriana, tal com afirma Josep Miracle en la biografia –ja esmentada per nosaltres--

I Josep Miracle –precisament en les últimes paraules de la seva biografia (1978:232-233)– ens parla de Caterina Albert com a ‘punt d’inflexió’ de tota una època:

“La seva prosa literària apareix sense l’abús de castellanismes, de doncs causals, de gerundis emprats a tort que dona el to i la fesomia als escrits renaixentistes. Fa estrany que Víctor Català, que en la seva adolescència s’abeurà en aquests escrits, hagués tingut el bon gust d’alliberar-se dels seus errors.

Gramaticalment, Víctor Català representa l’entremig de la Renaixença i de Pompeu Fabra. I això no vol dir de cap de les maneres que Pompeu Fabra hagués influït l’obra de Víctor Català. Basta recordar, només, que l’obra de l’Institut d’Estudis Catalans és posterior a Solitud. Es tracta ben bé d’un fenomen que és consubstancial, subjectiu de l’escriptora”

Núria Nardi acaba amb una síntesi que subscriu completament:

“Ara bé, la competència lingüística de Víctor Català es manifesta encara d’una manera més notòria en el lèxic on és realment creativa. La seva aportació es concreta en la introducció a la literatura de mots vius en la parla dels pagesos i dels pescadors, o mots propis de la gent de la

seva terra; en la introducció de cultismes, poats segurament a través de lectures en francès i en l'ampliació dels matisos de les paraules a través de la derivació”.

Si fa o no fa com diu Joan Oller i Rabassa (1967: 6), precisament a la introducció de la seva biografia sobre “Víctor Català”:

“Esbalaeix de pensar que la riquesa, la superabundància del lèxic de què disfrutava, l'hagués obtinguda de l'àvia i dels masovers i mossos de les finques familiars dels districtes de l'Escala i de Verges: ací hi ha el doll on abeurà la seva ploma. Per això el seu llenguatge és més terrassà que mariner”.

## 2.7 CATERINA ALBERT-VÍCTOR CATALÀ I ELS MOMENTS CULTURALS DEL PAÍS

Seguint Núria Nardi, veiem que hi ha tres moments de la vida cultural catalana que es corresponen a tres moments vitals de Caterina Albert.<sup>21</sup>

En primer lloc, la Renaixença —1859 restauració dels Jocs Florals; Verdaguer (1845-1902); Àngel Guimerà (1845-1924), Narcís Oller (1846-1930) —, que coincideix amb els anys de formació de l'autora. En segon lloc, el Modernisme i el canvi de segle, especialment significatius per a la seva obra, perquè coincideixen amb els anys proporcionalment més productius de Víctor Català, durant els quals escriu *Solitud*. I, finalment, els anys a partir del Noucentisme, importants per les seves afinitats i discrepàncies ideològiques i estètiques i pel seu posicionament respecte a la llengua. Al costat d'aquests moments d'activitat, però, també hi trobem “els silencis de Víctor Català”.<sup>22</sup>

Si ens hem allargat amb aquests detalls és perquè s'entengui que Caterina Albert va tenir una personalitat molt accentuada, una base cultural molt sòlida, unes aptituds literàries excepcionals (que encara no es coneixen prou), i una manera de pensar molt coherent amb el que ens ha donat escrit; molt més del que ella ens ha volgut fer creure amb la fotografia que ens presentava d'ella mateixa: que si va ser

---

<sup>21</sup> Nardi (1992: 26-28) i (1994: 11).

<sup>22</sup> Vg. Ma. Aurèlia Capmany: “Els silencis de Caterina Albert”, dins Obres completes de Víctor Català (1972: 1853-1868).

“autodidacte”; que si era una simple “aficionada a les lletres”, negant sempre qualsevol intenció literària.

## 2.8 OBRES

Poesia:

- *El cant dels Mesos*
- *Llibre Blanc*

Narracions:

- *Drames rurals* (1902)
- *Ombrívols* (1904)
- *Caires vius* (1907)
- *La mare balena* (1920)
- *Contrallums* (1930)
- *Vida mòlta* (1949)
- *Jubileu* (1950)

Altres proses:

- *Mosaic* (1946)

Novel·la

- *Solitud* (1905)
- *Un film. 3.000 metres* (1926)

Teatre<sup>23</sup>

- *La tieta* (1901)
- *Pere Màrtir* (1901)
- *La Vepa* (1901)
- *Germana Pau* (1901)

---

<sup>23</sup> Les obres teatrals de Víctor Català es van publicar en dos volums: *Quantre monòlegs* (1901), *Teatre inèdit* (1967).

- *La Infanticida* (1967)
- *Les Cartes* (1967)
- *Vergabàlia* (1967)
- *L'Alcavota* (1967)

## 2.9 DRAMES RURALS (1902)

Amb *Drames rurals* (1902), Caterina Albert va demostrar el seu mestratge. Jeroni Zané<sup>24</sup> ho va dir d'aquesta manera tan gràfica: "Davant d'un llibre com aquest la crítica emmudeix; en son lloc parla l'entusiasme". Joan Maragall no hi estava del tot d'acord i ho va manifestar al seu autor, Víctor Català. Caterina Albert, després d'un breu intercanvi epistolar li va confessar que n'era l'autora<sup>25</sup>.

El recull de contes *Drames rurals* té en comú el caràcter rural de la quasi totalitat del conjunt. A cadascuna de les narracions presenta "una forma diferent de manifestació del pes de la fatalitat còsmica en la vida humana". La mort és present a cada conte i "és que la mort apareix com una situació límit que fa aflorar l'autèntica personalitat i posa en evidència el joc d'interessos i d'insolidaritats humanes".<sup>26</sup>

## 2.10 SOLITUT (1905)

Entre el 19 de maig de 1904 i el 20 d'abril de 1905, va aparèixer *Solitud* en forma de fulletó a la revista Joventut.<sup>27</sup>

S'ha dit que aquesta novel·la era un drama rural més extens. Sigui com sigui, amb *Solitud*, Caterina Albert - Víctor Català va arribar a dalt de tot. *Solitud*, diu Jordi Castellanos, (1986: 610 i ss.):

"és una novel·la tancada, que gira entorn d'un viatge iniciàtic, realitzat en un doble pla: l'extern, que queda englobat en un lloc concret i un temps determinat, és a dir entre la

<sup>24</sup> Citat per Castellanos (1986): J. Zanné. "Els drames rurals d'en Víctor Català". "Joventut", III (1902), pàgs. 720-721.

<sup>25</sup> Castellanos (1986:597).

<sup>26</sup> (Opp. cit.)

<sup>27</sup> Per seguir el desenvolupament de l'edició de *Solitud* en forma de fulletons cal seguir els recents estudis que està fent Irene Muñoz (*Epistolari de Víctor Català* (volum I) i (II) (2005) i (2009))

pujada i el descens de la muntanya, i el pla intern que porta al reconeixement de la pròpia individualitat de la protagonista”.

En aquesta obra hi ha un constant joc de relacions entre la protagonista i el seu entorn; de tal manera que el paisatge es pot considerar un personatge més. Víctor Català, en aquesta obra, --continua Castellanos “utilitza el mite de la terra alta i de la terra baixa. El pla, d'on provenia la Mila, era l'utilitarisme, la monotonia, la despersonalització (la no-vida); la muntanya era l'espai del misteri, de la lluita i dels ideals (la vida). Pujar a la muntanya era, doncs, per a la Mila, l'entrada a la vida...” Però la vida era dura, sobretot per a una dona, tant al pla com a la muntanya.

La Mila, Camila, una noia òrfena recollida per uns oncles, casada sense sentiment amb Maties, un home abúlic, sense ofici ni benefici, ni ganes d'aconseguir-ne, se'n va amb aquest a fer d'ermitans després de vendre's a contracor la casa que els havien deixat els oncles. Si tenim compte que després de la venda ja no li queda res a la plana i que fins a mitjan camí no sap que van a fer d'ermitans en la flor de la joventut, ens podem imaginar què l'espera. Un cop allà, la protagonista es trobarà enmig d'una colla d'homes cada un dels quals representarà allò que li falta o allò que no podrà trobar mai.

Gaietà, el pastor, el seny, la saviesa, la persona d'edat indefinida, de qui la protagonista s'enamora platònicament, vindria a ser el pare que va perdre, el marit que no ha tingut mai, però serà el puntal que la mantindrà amb esperança; un cop mort, el món se li farà miques però el mateix trasbals la farà reaccionar. En Baldiret, un nen fill del mas veí, representa el fill que el seu home no li acaba de donar. L'Arnau, l'hereu de la masia, s' enamorà de la Mila, però aquesta hi renuncia, tot i representar la joventut, l'empenta i tot allò que no ha trobat mai en el seu home. Finalment, l'Ànima, meitat home meitat bèstia, serà el desencadenant de la tragèdia: matarà el pastor i violarà la protagonista.

Arribats aquí, i després d'haver aixecat enraonies entre la poca gent que els envolta, i fins i tot en el mateix senyor rector, sobre si era l'amistançada del pastor i per això

després de mort n'ha rebut els estalvis, pren la decisió que la farà ser ella. Esperarà que torni en Maties dels seus recorreguts nocturns en companyia de l'Ànima, li dirà que el deixa i que no pensi pas a seguir-la, i se'n tornarà, sola, a començar una nova vida. D'aquesta manera "s'enfrontarà a la vida per primera vegada i descobrirà la seva essència més enllà de la disfressa humana".

Per això: "l'obra es tanca amb un acte de voluntat: abandonar l'ermita i el marit i assumir, amb la més absoluta dignitat, la tràgica solitud."<sup>28</sup>

\* \* \*

---

<sup>28</sup> Castellanos (1986: 616).

### 3 NOTES PER A UNA GRAMÀTICA

#### 3.1 FONÈTICA (\*)<sup>29</sup>

A diferència del estudis que són resultat d'un treball de camp amb entrevistes a diverses persones, en el nostre cas hem de tenir en compte que tot el que direm s'infereix de la grafia. Per tant, partirem del text escrit per interpretar les característiques que marquen més la parla del pastor.

Un dels aspectes que caractreitzen d'una manera especial el parlar del pastor és la no utilització de mots esdrúixols acabats en *-ia*. Així tenim paraules com: '*Ansi* (ànsia), *memori* (memòria), *trageri* (del vulgar *tragèria*), *Lluci* (Llúcia), *bestis* (bèsties), *centuris* (centúries)' i un llarg etc.; tot i que també trobem, esporàdicament, algunes paraules esdrúixoles com '*condicia*, *novicia* o *calendaries*'.

Aquest fenomen es troba viu encara en balear, cadequesenc i rossellonès. En aquest darrer àmbit és present fins i tot en les combinacions de verb i pronom (*aixeca-té*, *ves-hí*). Joan Veny (1982: 58-59) considera fosc l'origen d'aquest antiesdrúixolisme i creu en la possibilitat "que tingui quelcom a veure amb un substrat de tipus basc", donat que també es troba en gascó i aragonès.

Un altre cas de pèrdua de vocal neutra seria quan aquest so es troba en posició pretònica seguida de 'r'. No se'n troben gaire casos, però tenim com a mostra *cargols* (119) i *cargolada* (118) ((*Cad. Gar. Ross.*). O els casos prou coneguts de *pendre* (per prendre) i el no tan freqüent de *pler* (per plaer), propis al mateix temps del català oriental.

Fenòmens de canvis de vocal neutra o d'alternança amb [u] es donen per influència de la *o* tònica de la síl·laba anterior, com en *nostru* i *vostru*,, o bé en altres paraules amb

---

<sup>29</sup> (\*) Aquest capítol i una part del de morfologia han estat realitzats amb unes notes preses amb anterioritat a aquest període acadèmic, i en l'edició crítica de Nardi de 1990. Aquest fet, i que ens hem vist obligats a canviar de programama per un que corregeix automàticament, veurem que la grafia de molts exemples no s'adirà amb els casos de l'edició que utilitzem de 1905. Aquest problema serà resolt oportunament.

una terminació semblant, com serien els mots *atre/atro*, *atres/atros* i *nosatros*, aquest darrer cas sempre amb *-os*. (*Cad. Gar.*)

Casos d'afèresi vocàlica com *vellanera* per *avellanera*, *replega* i *replegueu*, en el sentit de *arreplegar/recollir*, malgrat que també trobem un únic cas amb *a*: *arreplegui* (*Cad. Gar. Ross.*), elements que també es troben a la resta del territori català com passa amb tants altres aspectes que nosaltres ressaltem perquè els posem al costat dels textos que anomenem de referència.

Com en el cas del rossellonès i del parlar de la Garrotxa trobem assimilacions vocàliques: *nicia* (per *nècia*), *ensinestrar la*, *desinganyada*, *engigar la*, *gimechs* en què la *e neutra* ha estat substituïda per *i*, i per altra banda: *ergullida* i *ergull* (*e* per *o*), *estornuch* (*o* per *e*),

També trobem les formes [mús] i [bús] pel que fa a les 1a i 2a persones del plural dels pronoms personals febles. En canvi, no hem detectat formes de pronom i verb amb *e* epentètica, tal com es veu en el cadaquesenc: ...que Déu *mos* do!; *mos* hi vam quedar; ara *mos* esperen. El cas de [bus] (vos) és troba quasi exclusivament en singular, fent referència a la 2a persona i substituint totalment els '*us*'; característica, per altra banda remarcable pel que fa a l'ús dels pronoms febles en què s'usa la forma plena davant del verb com podrem observar a l'apartat corresponent.

Com en el parlar de Cadaqués, trobem una pèrdua de sons en algun cas de l'imperatiu seguit de pronom feble com és ara *do'm* per *dóna'm*, en el cas de 'do'm l'escudeia', i la forma *do* per *doni*, en les expressions 'Bona Déu la *do* a tots' i 'que Déu nos *do*', expressions gens desconegudes a la resta de parlants.

Si dèiem que la pèrdua de la vocal neutra final dels mots esdrúixols era una característica remarcable del parlar del pastor, el fenomen del ieisme o de la iodització encara el sobrepassa. Aquest fenomen ve donat pel pas de la '*l*' palatal a la semivocal o semiconsonant grafiada '*y*' tan en posició final com en els paradigmes d'aquells mateixos mot. És un tret que prové dels grups consonàntics del llatí vulgar T'L, C'L, G'L i LY i és característic d'una part del català central i, de manera especial, dels parlars de Cadaqués i de la Garrotxa, i prou generalitzada al català oriental.



Noms: *coy (coll), oreya, anyey, castey; veyá, veyó; penjareyes, cimbeyer/cimbeyera.*

Derivats: *tayeric, casteyàs*

Adjectius: *ensoleyats, acerveyats, veyá (vella), noveya, aixyada, vermeya/vermeys,*

Verbs: *trebayar, esbuyar, agenoyava, beyugavi, vuyiu (vull)*

Adverbis: *avay*

Famílies de paraules: *uy, uys, uyeres, uyadeta; aucey, auceys, auceyet, auceyàs, auceïcs, auceyera,*

Altres categories: *aquey/aqueya/aqueys, qualsevuya*

Val a dir, però, que enmig de tanta abundància hi ha també certes vacil·lacions:

*Ergull/ergullida; vellots; mellor/mellorat/mellori; vull dire...*

Un cas a part seria, segons Coromines (*Entre dos llenguatges*, vol. 2, p, 48), la forma *vui* del verb “voler”, considerada una forma analògica de “hay”, “vay”, “fay”, també presents al text, i sense el so velar sord final, no etimològic, del parlar de la Garrotxa (veure (*veic*), fer (*faic*) i anar (*vaic*) segons Monturiol i Domínguez (2001: 37-46).

Com en el parlar d'Olot, tenim dos casos de semivocalització. Per una banda, trobem paraules com ‘*aucey*’, en què la *o* ha diftongat en *au* i, per l'altra, la *l* seguida de consonant que passa a *u*, com en els casos de *baumades, espaumat* (alternant amb *espaltar*), *aubá/aubes*, i *obiri* (del verb *albirar*). En canvi, però, trobem la construcció: ‘era un tros *arruixat*’ (de *rauxa*).

Continuant amb la *u* (com a semiconsonant) cal fer referència a d'altres casos de coincidència amb els parlars de cadaqués i de la Garrotxa i de l'Empordà. Quan la *u* final, per raó de gènere, va seguida de vocal no agafa el so bilabial fricatiu que li tocava sinó que actua com a una semiconsonant, com per exemple: *meua, seua/seues; ca seua; blaues, braues, braument*

De manera semblant a la resta de subdialectes amb els quals comparem la parla del pastor de *Solitud*, podem dir que els grups *GUA* i *QUA*, darrera de síl·laba tònica

perden la *U* i passen a *GA* i *CA* (*ayga, aygatges, llenga llengarra*). Aquests mateixos grups, en altres posicions, pateixen un fenomen de monoftongació en *O oberta* [ɔ], com en el cas del rossellonès i el parlar de la Garrotxa i diferent del cadaquesenc que ho fa en [u]. Així tindrem paraules com: ‘*con (quan), cotre i corantena (dels numerals 4 i 40), gordavi, gordes i gord (de guardar), gorirem (de guarir), gorniré de guarnir), de regord, llengot (per llenguot) i agoyt i goyteu (de guaitar)*’, entre d’altres. (Veny, 1982: 60-61). Diu que aquest fenomen havia estat molt estès a l’Edat Mitjana i que en l’actualitat reapareix al català central en regressió ja que es considera vulgar)

Segons Veny (1982: 62-63), els grups romànics *N’R* i *L’R* (*TEN’RU < TENERU* i *MOL’RE < MOLERE*), en català medieval van reforçar les vibracions de la líquida donant *tenre* i *molre*. Aquesta seria la situació del rossellonès i del balear, però en cas del primer el predomini d’aquestes combinacions hauria arrossegat casos de –*NDR*- etimològic, de tal manera que es diu *penre* i *venre* (del llatg. *PRENDERE* i *VENDERE* respectivament. (Monturiol i Domínguez, 2001: 32) fan referència a aquest mateix fenomen com a existent al subdialecte gironí, on també, per analogia, havia donat formes sense la *d* epentètica en gran quantitat de mots, i citen Coromines (DECLC, vol. VIII) quan parla de la reculada d’aquest fenomen i a la seva circumscripció en balear i de banda a banda de la zona pirinenca i prepirinenca. Ernesta Sala (1983: 31) també en parla, però en el cas del cadaquesenc aquest fenomen es dona esporàdicament en algunes formes verbals fluctuant, regressivament, amb les formes amb –*d*- epentètica. En el parlar de Pau, Comes (1996: 374) fa referència a aquesta mateixa solució per als futurs i condicionals i, a vegades, per als infinitius d’alguns verbs.

En el nostre cas hem trobat un ventall prou interessant d’aquests casos en diferents formes verbals; val a dir però que, al mateix temps, hi ha prou mostres de vacil·lació. Mirem-ne els exemples: ‘*calrà/calría, colri, dolría, vinre, volríeu*’; però: ‘*caldrà/caldran, tindre/tindrem, vindre/vindrà*’.

Lleugerament al marge del que estem dient hi ha la forma *enternir*, per *entendrir*, esmentada per Coromines (DECLC, vol VIII, p. 413) documentada des de fa força temps i qui sap si procedent de *INETENERIRE*.

Com en cas de la Garrotxa, hem trobat un cas de metàtesi en la paraula *àliga* (per *àguila*), cosa que també passa en genarl.

Pel que fa a les consonants africades, hem trobat *mitjes* (dins “*van a mitjges*”), *fotges* i *mostatxos*, entre altres casos, al costat de *ricassos* (el DCVB dóna *ricàs* i *ricatxo* com a augmentatius) i *aygatges* (comentat per Veny (1982: 64)) *mostatxos* i *cotxos*. Joan Veny, parlant del rossellonès diu que hi ha alternances i fluctuacions pel que fa a l’ensordiment de certes africades sonores i esmenta precisament la paraula *aigatges* i ve a dir que en aquest subdialecte “el que compta és l’africació, però no la sonoritat”, tot i que hi sigui més procliu. Monturiol i Domínguez (2001: 33) parlen de l’ensordiment del so palatal africad sonor [dʒ] en [tʃ] i de la simplificació d’aquell mateix so africad sonor [dʒ] en fricatiu [ʒ] i posen el cas de *mitja*, entre altres, a més d’esmentar el cas de les *mitjes* i els *mitjons*, peces de vestir, (amb [tʃ]) com passa com a mínim a tot l’Empordà.

A la Garrotxa, a l’Empordà i s’especifica en el parlar de Cadaqués, la *-l-* cau en alguns casos, com també trobem en el parlar del nostre personatge. Serveixin com exemples els següents: *Atre/atro/atra/atros/atres/atrament*; *nosatros* i *vos-te, vos-t’hi*; tot i que també un cas de *altres* (femení).

Un tret general de les comarques gironines, del cat. Or., i doncs de la Garrotxa i l’Empordà, és l’afegiment d’una *-t-* no etimològica en paraules acabades en *-r* i en *-i* (Badia i Moll, a les respectives *Gramàtica històrica*, suggereixen l’analogia de paraules com *exèrcit*, *hàbit* o *vòmit*, que ja tenen un *-t* etimològica [citats per Monturiol i Domínguez (2001:

32))] com serien els casos de *cor(t)*, *car(t)*, *bar(t)*, *llor(t)*, *(col·legi(t)*, *llapi(t)*; en el cas de *mar(t)* cal aclarir que a l’Escala i també a Roses (Comes, 1996: 373) el so final és velar *mar[k]*. Pel que fa al parlar de Cadaqués, hem de suposar que no hi afegeix aquest so tota manera que tampoc afegeix la *-t* o la *-c* al final de les primeres persones dels verbs, ja que agafa la terminació en *-i* com al rossellonès a Cerdanya.

Nosaltres no podem il·lustrar a cap altre exemple que *geni(t)*, però el considerem prou significatiu per tractar-se del tipus de mots que pateixen aquest canvi.

### 3.2 ORTOGRAFIA

Parlar de l'ortografia de Víctor Català, davant del tema que ens ocupa, com és ara la transcripció de parla d'un dels personatges de la novel·la, hauria de ser la part menys interessant del treball, donat que 1.- treballem sobre un material imprès, i això vol dir que els impressors hi poden haver intervingut, 2.- tractant-se del llenguatge del pastor, ens ha d'interessar més aviat el lèxic que no pas l'ortografia, per bé que aquesta miri de reproduir la parla, i 3.- el 1905 encara no s'havien publicat les normes ortogràfiques de l'IEC i, per tant, no les podem fer servir com a referents; però sí que podem veure quin era el "català que llavors s'escrivía", o que algú, o alguns autors, utilitzaven.

Farem una descripció tan fidel com ens sigui possible de la normativa que regia l'escriptura de Caterina Albert i la compararem amb algunes de les ortografies del segle XIX que Caterina Albert podia tenir a l'abast. Ens referim bàsicament a: *Ensaig de ortografia catalana* ("estampat per manament del Consistori dels Jocs Florals, en lo present any de gracia, 1863"); *Ortografía de la lengua catalana dela Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, de 1884, i al *Diccionario de la lengua catalana* (1839-40), reeditat amb correccions i afegitons fins al 1988-89 de Pere Labèrnia i Esteller (1802-1860). Ens guiarem, en bona part, per l'estudi de Mila Segarra (1985) sobre la *Història de l'ortografia catalana* i anirem a les mateixes fonts sempre que ens sigui possible.

Caterina Albert i Paradís va néixer a començaments del darrer terç del segle XIX, concretament el 1869. Al llarg de tot aquest segle es continuava vivint la mateixa problemàtica pel que feia a "l'ús de la llengua i a l'actitud dels catalans envers aquest)". Segarra (1985: 131 i ss.) parla de l'aparició, al llarg del primer terç del vuit-cents, d'unes publicacions que marcarien unes fites importants pel que feia a la llengua catalana. D'entrada, el 1803, apareix el *Diccionario catalan-castellano-latino* d'Esteve, Bellvitges i Juglà; el 1813, surt la *Gramática y apología de la lengua cathalana*, de J. Pau Ballot i Torres (1747-1821); entre el 1820 i 1823, Antoni Puigblanch publica el poema *Les comunitats de Castella*, i el 1832, Josep Melcior Prat tradueix al català *Lo Nou Testament*, per encàrrec de la British Bible Society. Més endavant, altres autors com Melcior Prat --ja esmentat--, Joan Cortada, Aribau o J.

Rubió i Ors, prenent model de la gramàtica de Ballot hi afegirien el seu granet de sorra per refermar “la consciència de la manca d’una llengua normativitzada i de la inexistència d’una fixació ortogràfica”; cosa que ressaltaven, el 1820, els editors de F. Vicenç Garcia en la nova edició de *Poesías Jocosas y Serias* amb aquestes paraules de Segarra (1985: 132):

“[...] confesam [...] que notará alguna falta ortografa, resultancia inevitable de la falta de dictionaris complets, [...] y de la incertitud de les regles del nostre idioma tan oblidat en el dia (F. V. Garcia, 1820: 197)”.

Ressaltem el paper de Pere Labèrnia i Esteller (1802-1860), qui amb el seu *Diccionari de la llengua catalana* (1839-40), reeditat amb correccions i afegitons fins al 1988-89, col·laborà en la consolidació d’aquell llenguatge que, posteriorment “hom anomenà acadèmic”, i sobretot perquè creiem que Víctor Català n’és deutora en molt bona part pel que fa a l’ortografia tal com podrem veure més endavant.

Segarra (1985: 131-133) diu que la *Gramática...* de Ballot s’ha considerat la primera pedra de la Renaixença “per la confiança en la llengua materna que l’autor hi manifestava”; no oblidem que a la dedicatòria l’autor hi escriu: “Criat en la patria, que’s diu Catalunya. / No vol aquest llibre mudar son llenguatge”, amb la qual cosa ens deixava ben clar que no es tractava d’una obra “per facilitar l’aprenentatge del castellà”, com passava en la majoria de les gramàtiques i diccionaris d’alguns dels seus coetanis, sinó per “exaltar la llengua cathalana y elevarla al més alt grau de perfecció” (*opp. cit.*).

Ballot estructura la seva obra en: “Analogia, Sintaxi, Ortografia i Prosòdia” –tot i que durant la polèmica del *Diario de Barcelona*, juliol-novembre de 1796, no tenia prou clara la qüestió de l’Analogia –, i considera que els principis que han de regir tota gramàtica han de ser: “ús constant –dels antics al llarg dels segles anteriors–, origen –equivalent a etimologia – i pronunciació”, amb el benentès que aquesta part no tenia excessiva rellevància pel que feia a l’escriptura ja que hi havia pronúncies defectuoses i calia tenir present la variació dialectal.

No cal dir que tenim presents altres personatges, i institucions, que varen influir molt en el desenvolupament de la llengua escrita al llarg del segle XIX, i que, en certa

manera personalitzem en les figures d'Antoni de Bofarull (1821-1892) i de Marian Aguiló (1825-1897) pel fet de representar, voluntàriament o per força, dues maneres d'entendre 'el sistema de la llengua' i la manera d'enfocar els treballs per tal d'aconseguir un resultat ben estructurat, consistent i durador que aguantés totes les crítiques possibles i que permetés sortir de l'estat d'anarquia i desgavell en què es trobava la llengua catalana des de feia segles. Haurem de tenir present, de tota manera, que tot això no es va aconseguir –i encara amb molt d'esforços per part de molts– fins que va entrar en escena Pompeu Fabra (1868-1948) i la gent de l'*Avenç*, i més tard l'Institut d'Estudis Catalans o la mateixa Mancomunitat de Catalunya.<sup>30</sup> Esmentaem personatges tan diferents com Manuel Milà i Fontanals (1818-1884) i Francesh Matheu i Fornells (1851-1938), la importància dels quals tindrem en compte per la categoria intel·lectual, per les entitats que representaven en un moment o altre, o per la relació que van tenir amb la nostra escriptora, i ens centrarem en alguns esdeveniments, com els Jocs Forals, i en alguna entitat, com la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, per les aportacions que varen fer, més aviat tard que no pas aviat, com a organitzacions culturals i literàries.

Com que no es tracta d'elaborar una descripció gramatical a l'ús, ens estalviarem aquelles parts que trobaríem en obres d'aquest tipus, com ara l'explicació de l'alfabet, el nom de les lletres i la seva pronúncia, o altres apartats o capítols l'absència dels quals no s'entendria en qualsevol obra gramatical i passarem a presentar aquelles qüestions que han despertat el nostre interès i que creiem interessants per fer-nos una idea al més aproximada possible de la llengua de la nostra escriptora i quins varen ser els possibles models lingüístics o gramaticals que tenia presents per aconseguir una llengua literària com la seva.

Així doncs, presentarem unes mostres de l'ús de diferents aspectes gramaticals i els acararem amb les possibles gramàtiques, diccionaris o qualsevol altre tipus d'eina filològica –més o menys acceptable i acceptada– que sens dubte tenia al seu abast, molt més quan Caterina Albert era una compradora de llibres de tanta consideració,

---

<sup>30</sup> Recordem, a tall d'anècdota, que Caterina Albert i Paradís va néixer un any més tard que Pompeu Pompeu.

que fins i tot tenia un llibreter assignat –“l’escurabutxaques” l’anomenaven entre la família-- que periòdicament es presentava a casa seva de l’Escala amb una maleta plena de novetats literàries.

### 3.2.1 L’ACCENTUACIÓ

Caterina Albert, o el seu editor, utilitza l’accent tancat i l’obert segons les vocals i la posició que ocupen a la paraula –o al grup de paraules si es tracta de verbs amb pronoms– d’acord amb unes normes que no sempre coincideixen amb les gramàtiques de l’època, però que sempre tenen la seva lògica.<sup>31</sup>

Accentua les paraules que tenen tònica l’última síl·laba quan acaben en vocal, en vocal seguida de ‘u’, o en consonant, com a mínim en: *s*, *m* o *n*. Exemples:

#### AGUDES

à	<i>haurà, oydà!, calrà, enllà... escàu... casteyàs, cassaràs, podràs... vejàm/veyàm, verdúm... estàn, hauràn... galàn, arràn...</i> En el nostre cas, trobem casos com: <i>mostràr vos el, posàr se li, mirànt se l, distràure la...</i> perquè considera verb i pronoms una sola paraula i resulta ser esdrúixola [Vg. també: paraules esdrúixoles].
é	<i>muniyé, també, tingué...; cerqués, després...; entén...;</i>
è	<i>dihèu, sabrèu, sapiguèu...; estès...; tindrèm, tinguèm, entrèm...; anèm/anèu; frisarèu..</i>
í	<i>camí, fadrí, veusaquí, esferehí, d’ohí...; tením...</i>
ó	<i>botó, cantiró, perdó...</i>
ò	<i>això, però, ressó...; enclòu...; quelcòm, tothòm...; respòn 112</i>
ú	<i>ningú...; Jesús...; algún...; farúm...</i>

#### PLANES

Posa accent gràfic en els mots que tenen tònica la penúltima síl·laba i acaben en consonant o diftong:

<sup>31</sup> En el text de l’IEC, en suport infoamàtic, que hem utilitzat, verbs i pronoms es troben separats per espais, en el llibre imprès de 1905 formen una sola paraula, la qual cosa fa que portin accent seguint les normes del moment.

à	<i>càstich</i> També en els casos següents: <i>malmètre l, 97 amórra t, 95</i> (Vg. Agudes en 'à')
é	<i>ésser</i>
è	<i>comparèixer, desmèrit, gènit...</i>
í	<i>hauríeu, sentiríeu...</i>
ó	<i>córrer, discórrer...</i>
ò	<i>pòsits, còrrechs</i> (Vg. Agudes en -'ò') <i>Vòre l</i> (el vey)...
ú	<i>brúfol</i>

Duen accent les *ii* i les *uu* tòniques seguides de vocal i acabades o no en consonant, a final de paraula.

í	<i>día, traydoría, convindría, fantasía, havía, hauría...; podíam, fariam...; masíes, díes, ...;</i>
ú	<i>Vatúa, cúa/cúes, grúes,...</i>

Accentua les paraules esdrúixoles fins i tot si es tracta de verbs seguits de pronoms, ja que els considera un sol mot tal com passa en castellà, sempre que la paraula no acabi en 'i' (o 'u') seguida de vocal, ja que deu entendre com a diftong aquesta combinació.

## ESDRÚIXOLES

à	<i>plányere, ànima/ànimes, llástima, àliga...</i> També, com hem dit, en casos com: <i>cláva te n, acostànt se li, tràure n'hi, distràure la, vòre la, ensúma la, tornàr los hi...</i>
é	<i>crényere, créixere, éssere, néixere,</i>
è	<i>pèrdere...</i>
í	[No hem trobat casos que ens serveixin d'exemple] PERÒ: <i>blancuria, facecia, histories, planicie...</i> Amb la qual cosa es diferencia de l' <i>Ensaig...</i> ja que aquest diu: 'quan les paraules acaben ab un dels diftongo <i>ia, ua, uo</i> , se accentuarà la sil·laba anterior al diftongó' (JJFF 1863: 7).
ó	[No hem trobat casos que ens serveixin d'exemple]
ò	<i>mònita</i> (i senderi), <i>vòre vos, vòre ls...</i>
ú	<i>l'única</i> (cosa), <i>ensúma la, fúmer hi...</i>



A partir dels exemples que hem trobat al llarg de la novel·la, tenint en compte que sempre parlem de les intervencions del personatge del pastor, podem començar a veure quines obres podien haver servit de referència a Caterina Albert a l'hora d'escriure.

D'entrada veiem que Labèrnia (1988/9: XXIII)<sup>32</sup> distingeix la diferència de sons que poden tenir les *ee* i les *oo*, 'á causa de representar so diferent, axó es, *obert ó clar* unas vegades, y fosch ó tancat altres, poden originar confusions, que s'evitan senyalant ab *accent grave* [que seria agut/tancat per a nosaltres] lo so fosch ó tancat, com: *Dèu, nèt, bòta, ròssa*; y ab *accent agut* lo so obert ó clar [en aquest cas en diríem greu/obert], com: *net, bota, rosa'*; distinció de sons que veiem que la nostra escriptora segueix tot i que en difereix (com en l'actualitat) pel que fa a la direcció de l'accent. El que no creien que tingui en compte és la continuació de l'explicació de l'autor del *Diccionari...*(1888): '...sempre y quan se troban en una mateixa frase, donant preferencia en la accentuació al *accent grave*'. Per altra banda coincideix amb Labèrnia en la 1a regla de les mots aguts acabats en *m, n, s*. També hi coincideix en el cas de les esdrúixoles (Lab. regla 2a); en la 4a i en la 5a, quan diu que no s'accentuaran les paraules com *ansia, rabia, continua* [esdrúixoles per a nosaltres] 'perquè l'accent no cau en lo diptongo', en canvi sí que accentuarà mots com *siáu, vehéu, continuéu*, perquè l'accent cau en el diptong; pel que fa a la 5a regla del Labèrnia complementa el que acabem de dir: s'accentuaran les paraules 'en qual acabament concorren dues vocals, s'accentuarà la primera o la segona, segóns sía la pronunciació, com: *alegría, continúa, Valeríá, dicció'*. La resta del Lab. fa referència a l'accent diacrític o diferenciador del qual difereix en bona mesura com podrem comprovar més endavant.

Pel que fa la resta de regles d'accentuació ens fixarem amb les semblances i diferències que observem amb *l'Ensaig de ortografia catalana* ('estampat per manament del Consistori dels Jocs Florals, en lo present any de gracia, 1863'. A partir d'ara *Ensaig...*(1863)), ja que pensem que es tracta d'una obra que podia haver tingut en compte, per més que hagués estat publicada sis anys abans del seu naixement;

---

<sup>32</sup> Hi posem també el 1889 perquè en els dibuixos que encapçalen les lletres, a partir de la S, vénen amb la signatura del dibuixant i l'any esmentat)

diem això per l'ambient cultural que respirava a casa seva i per la relació que va tenir amb aquests certàmens i amb algun dels seus membres.

Caterina Albert no té en compte el fascicle dels Jocs Florals pel que fa la primera indicació de l'apartat "Del accent agut" (ja que no parla de l'accent obert "per la gran varietat que en aquest punt se trova en la pronunciació, segons los territoris y llocs de Catalunya") *Ensaig...*(1963: 7) –que coincideix amb la *Ortografía de la lengua catalana* de la Reial Acadèmia de Buenas Lletres de Barcelona, publicada el 1884 (a partir d'ara *RABL*) quan diu: "Se accentuan ab éll la preposició *á* y las conjuncions *é,ó,ú.*". Pel que fa a la resta amb unes paraules o altres *l'Ensaig* (1963) i la *RALB* (1984) vénen a dir el mateix excepte en el cas de les que ara anomenem esdrúixoles, en què la nostra autora tampoc no ho segueix, és a dir, les que acaben "en un dels diptongos *ia, ua, uo*, que se accentuará la sil·laba anterior al diptongo, com *ánsia, nécia, contínua, contínuo*, " (*Ensaig...*(1963: 7), o bé les que la *RABL* (1984: 31) anomena 'semi-esdrúixoles' "terminadas en diptongo que llevan acento en la sílaba anterior (*pàtria, glória, áygua, lléngua.*"

Víctor Català coincideix, pel que fa a algunes formes verbals amb *L'Ensaig* i amb les normes de la *RABL*, per exemple en el futur on s'accentuen totes i en les persones primera i segona del plural dels presents d'indicatiu i de subjuntiu en què s'accentuen com: *amám, amáu, amém, améu*, "Totas les demás diccions se deixarán sens accent" (*Ensaig...pàg.7*), i aquestes s'accentuaran "por tener el acento en síl·laba distinta de la 1a persona del singular" (*RABL*, p. 32). A la resta de formes o temps sempre hi intervé una d'aquestes regles o bé les dels diftongs.

#### ACCENT DIFERENCIADOR / DIACRÍTIC

Accentua alguns mots amb accent diferenciador o diacrític quan hi ha correspondències homògrafes o homòfones, però seguint criteris i no iguals als d'avui:

à	<i>màs</i> (=edifici), (la) <i>mà</i> <i>¿Quànts</i> (ne dèu tindre'l món?)
é	<i>bé</i> , <i>és</i> , <i>fér</i> (verb), <i>més</i> , <i>té</i> (rahó), <i>béns</i> (y senyories), <i>sé</i> (pas)... PERÒ: <i>Deu</i> (nos dó) (p. 44) i: <i>Déu</i> (mos el gord a nosotros) (p. 124)
è	<i>¿quànts ne dèu</i> [verb] <i>tindre'l món?</i> , <i>en dèu</i> (anys) <i>¿Pot éssere dèu</i> (núm. )? <i>Dèu éssere</i> , <i>per què, què</i> [interr.], (no sap)

	<i>què's fa, sèu</i> [Verb 'ser', vosaltres], (sense sebre) <i>què</i> (sia cosa de pler),
í	(conti que) <i>sí, quí</i> (sab los anys), <i>quína</i> (flor), <i>quí</i> (riure)...
ó	(Deu nos) <i>dó</i> , (y cerquin atre) <i>jóch, món, póls, són, vos</i> [pronom de cortesia], <i>dóna</i> (cent lliures), <i>dóna</i> [verb], (qu'es això,) <i>rót?</i> , (temps) <i>dóls, sinó</i> (una cabirola), Però també: <i>sí nó</i> (acabariam pas may). Com a cas especial, que podem atribuir a qüestió d'impremta, trobem: 'per tot <i>hont</i> passavi... no sabia <i>hónt</i> posavi el peu'.
ò	(caure al) <i>sòl</i> , (la meua) <i>dóna</i> , (les trescentes) <i>dònes, ròssa</i> (de mosquits), (assí) <i>fòra, ècòm</i> (pot éssere)?, (una bona) <i>sòn, fòra</i> (del món)...
ú	[No hem trobat casos que ens serveixin d'exemple]

Però sense accentuar:

<b>s/ acc.</b>	<i>Deu, es</i> (mellor), <i>feu</i> (córrer), <i>feu</i> (pas aquestes plagasitats), <i>vos</i> (= <i>us</i> pron.), <i>quan</i> (jo eri petit) ...
----------------	---

### 3.2.2 L'APÒSTROF / 'L'ELISIÓ'.

Pel que fa a l'apòstrof, i a la vista dels exemples recollits, veiem que s'acosta a l'*Ensaig de ortografia Catalana*, editat pel Consistori dels JJFF de 1863, i s'allunya de les "figuras gramaticals ortogràfiques", de Pau Ballot (BALLOT, 1814: 165 i ss.), que comentem en un altre indret. Així veiem com apostrofa els articles *el* i *la* "perque proceheix á una paraula que comensa ab vocal o h", fent servir la terminologia del Consistori de 1863 [Vg. ex. (1)]. En canvi, trobem paraules femenines començades en vocal, l'article femení de les quals no s'apostrofa, '*la escudeya, la entrada, la oreya*', per exeple [Vg. (2)][veiem que les vocals inicials són àtones], al costat d'altres en què sí que ho fa: '*l'ànima, l'ayga, l'altra, l'ombra*' [en aquest cas les vocals inicials són tòniques], [Vg. ex. (1)].

Observem altres casos de marca d'elisió vocàlica dels articles, en singular i en plural, quan un d'aquests segueix un mot que "acaba en vocal, y comensa ab consonant la dicció que ve després". Aleshores "l'apóstrofe se posa devant" (*Ensaig... 1863: 7*)[Vg. ex (3)].

Labèrnia (1888: XXVIII i XXVIX) en parlar de l'apòstrof considera semblant article i pronom i el mateix fan l'*Ensaig...* i la *RABL*. Referint-nos a l'article direm que tots

coincideixen a apostrofar l'article masculí "sempre que'ls segueix vocal o h" (Lab.), o "perque proceheix á una paraula que comensa ab vocal" (*Ensaig...: 7*), però "nunca el lo neutró" (*RABL: 29*). De l'article no en parlen, però sí que fan referència a quan "l'article ó pronom segueix á una paraula que acaba en vocal, y comença ab consonant la dicció que ve després", aleshores s'apostrofa com en l'exemple: *la dona'l veu venir* (*Ensaig...*), o bé com la nostra escriptora, que en aquests casos els segueix: "aixeca'l cap", i fins i tot en prural "Mala cosa'ls nyirvis", [Vg. ex. (3i 4)]

Més endavant comentarem la mateixa qüestió aplicada als pronoms.

(1)	l'	l'alè, l'atre/l'atro, l'un... l'atro, l'aucey/ l'auceyet, l'ayre, l'ermità, l'endemà, l'home, l'Orifany l'ànima, l'ayga, l'altra, l'Afrau, l'ombra,
(2)	la	la escudeya, la entrada, la oreya, la ermita/la ermitana...
(3)	'l  'ls	aixeca'l cap, pensà'l cassador, -¿Còm va'l dalit, entre'l petit y jo, entre'l muntant, una rosa vera'l manyaguet, que'l senyor anch que'l Bram, d'això li ve'l nom... Mala cosa'ls nyirvis, una mica'ls aygatges, jo'ls hi duya'ls comptes, se mirà'ls peus <sup>224</sup> , trasmudà'ls ayres, feya'ls refilets ... Fins i tot en el següent cas ben particular i únic al text: vay sentí'ls udols
(4)	ca'l	de ca'l apotecari <sup>207</sup>

## L'APÒSTROF I LES CONTRACCIONS

D'entrada, en parlar de les contraccions *al*, *del* i *pel* (el cas de *pera* és una altra qüestió), veiem que no es desfà la contracció davant de noms masculins que comencen en vocal o h, però sí que es desfà la contracció quan l'article *la* va davant de segons quins mots començats en segons quines vocals; cosa que no ens ha fer estrany ja que també passa, com hem vist, amb els articles sense contraure.

(1)	al  a l'	al angelich, al hivern, al uy...  (d'una banda) a l'atra, PERÒ: a la encantada
(2)	del de l'	de l'altra, de l'ayga, de l'Anima, de l'Afrau (fem.), de l'oya estant, vey de l'atra banda a la encantada, de l'abadia <sup>226</sup> PERÒ: de la ermita... del entorn
(3)	pel (per al)  per l'  pels (per als)	CAUSA i altres: pel menester, pel dessota...; pels cuixals... FINALITAT: (Estàn pas més que) pel dinar, (l'ermità accepta pas) pel Sant, (La Fita es un granet de mil) pel Juheu (de Pom-Xiscleny)... anar hi) per l'accepte... són bells esquers pels homes, si va pels bohers,

(4)	<b>pera</b>  <b>per a</b>	<b>pera</b> que s'hi posi voluntat, <b>pera</b> que fassa una mala confessió, <b>pera</b> que'ls hi quedés, <b>pera</b> que fos més accepte, <b>pera</b> que'l servi...  <b>per a</b> jaure, <b>per a</b> refilar, <b>per a</b> encendre, <b>per a</b> beure n, <b>per a</b> gordar, <b>per a</b> mi, <b>per a</b> ningú, <b>per a</b> la salut, <b>per a</b> tu, <b>per a</b> tes ninetes...
(5)	<b>cal</b>	de <b>ca'l</b> apotecari

## L'APÒSTROF EN ELS PRONOMS

Ja hem dit més amunt que els pronoms, pel que feia a l'apòstrof, funcionava si fa no fa com els articles. Ara veurem uns quants exemples i podrem completar gairebé sense excepcions els consells que es donaven en la publicació *Ensaig...* (Consistori dels JJFF 1863: 7), RABL i Labèrnia. Així doncs, veurem com es repeteix el que dèiem: l'apòstrof es posa en contacte amb la vocal amb què acaba el mot anterior, i que “quan se vulla apostrofar los plurals dels pronoms de 1a i 3a persones, se posarà la coma anomenada apóstrofe davant de aquells”. De la mateixa manera trobarem que “quan un dels mots *me, te, se, lo, los*, ó un dels adverbis *en, ne*, segueixen á una paraula acabada en vocal, se apostrofan los dits monosílabos y no la paraula que los preceheix”. De les diferents combinacions de pronoms febles en parlarem a l'apartat de morfologia. Dit això, passem a veure uns exemples de pronoms (i també alguns altres mots) de la nostra autora apostrofats de manera força diferent de com s'accentuen o apostrofen a partir d'una certa data de començaments del segle XX.

(1)	<b>m'</b>  'm (*)	<b>m'</b> anyoravi, més <b>m'</b> estimi, <b>m'</b> han atrapat, aquí <b>m'</b> estigui ¿Què <b>m'</b> hi dihèu? Ja <b>m'</b> ho sabrèu dire, <b>m'</b> ohiràs...  Puja, que' <b>m</b> faràs conversa!, a mi' <b>m</b> sembla que' <b>m</b> cal muller, així' <b>m</b> vay casar, me sembli qu'encara' <b>m</b> són, no' <b>m</b> deixaria may, a mi no' <b>m</b> pot vore, una bala' <b>m</b> passà a ran... PERÒ: Petit, do <b>m</b> la escudeya.
(2)	<b>t'</b>  't (*)	si <b>t'</b> arreplegui , <b>t'</b> emmorronis pas , no <b>t'</b> escàu, <b>t'</b> hi farà, tu ja <b>t'</b> ho deuhes figurar...  ja' <b>t</b> va tornar a vore, o' <b>t</b> soquerras, lo que' <b>t</b> contaré, que' <b>t</b> dongan, que' <b>t</b> duri, jo' <b>t</b> deixaré...
(3)	<b>s'</b>  's (*)	s' <b>a</b> trapi/s' <b>a</b> trapava, s' <b>'</b> han de diré, s' <b>'</b> espitllan, ja s' <b>'</b> es acabada, s' <b>'</b> es clos, s' <b>'</b> hi posi, s' <b>'</b> ho pren...  no' <b>s</b> té memori, què' <b>s</b> fa, lo que' <b>s</b> fa, no' <b>s</b> coneixeria pas, y' <b>s</b> queixin,
(4)	<b>l'</b>	<i>l'</i> aconduhiu , <i>con te l'</i> hajas menjat , <i>l'</i> hauriam de vore, <i>Bona l'</i> hem feta, <i>Cal que l'</i> estimèu a Sant Pons, <i>per què l'</i> hi baixa, <i>vermeya?</i> ...

	'l (*) Però: la (*)	ja'l tingui clavat, Se'l es gonyat, se'l mirava, que'l deixava viure, me'l estimi, me'l emmeni, me la enclòu
(5)	'ls (*)	ja'ls heu ben repassats, ¿què'ls hi faràs, que'ls hi fassin, se'ls hi dóna, que'ls hi penja, el clap que'ls cria...
(6)	'ns (*)	que'ns quedéssim, , que'ns hi vinguessin a cercar... n'estavi cert de que'ns seguía'ls passos...
(7)	n'  'n (*)	a n'aquesta/a n'aqueixa, n'hauriau pres, n'hi ha pas, fins que n'haja desniada, tràure n'hi, no n'hay vistes, n'hi ha pas, a n'ell mateix...  qu'ell ja'n tenia, (y per més) que'n vingan, se'n cuydan, te'n has descuydat?, me'n salti/ me'n baixi, se'n entra ('se n'assabenta'), se'n havia vistes, se'n van, la gent d'assí'n diuhen, li'n ha quedada, la segona vegada'n va pas tenir, ja'n tenia de sobres, bé'n va comensar, se'n cuydan, tu te'n vols venir, te'n podràs anar, me'n tingui d'anar, se'n enriguessin, ¿què se'n va fer?

### 3.2.3 OBSERVACIONS SOBRE L'ÚS D'ALGUNES VOCALS

A continuació només presentem alguns casos en què hi ha divergències entre la llengua estàndard actual i la que utilitzava la nostra escriptora. S'ha de dir que tot i els exemples presentats, i d'altres que podríem trobar, no són excessius els casos de diferent tractament de les vocals pel que fa a l'ortografia. Moltes vegades vénen donats pel fet de voler reproduir la manera de parlar del pastor, per tant, en aquests casos, ens mourem en el camp de la fonètica.<sup>33</sup>

Sense voler entrar en detalls només presentem les paraules agrupades segons que continguin una grafia que no s'avingui amb la normativa actual; les explicacions específicament o en conjunt les exposem en un altre lloc. Podem afegir, també, que alguns d'aquests exemples es corresponen amb algun dels diccionaris de l'època, concretament amb el de Labèrinia (1988)

(1)	a	anyori, aixugat, caixal, dalit, enrera, jova, lladoner...; puga ('pugui'), renyas, reposavau, mouriam, cuydan...
(2)	e	devant, devallant, ensinestrar, mellor, pler('plaer'), remada ('ramat'), mince ('minsa')... sèu ('sou')
(3)	i	nyirvis, gimechs, engigar, nícia (nècia), pensí, eri, trepitgín...

<sup>33</sup> No ens cansarem de repetir al llarg de l'estudi que treballem sobre un text imprès i que, per la mateixa intervenció editorial, algunes de les nostres observacions no són degudes a l'autora sinó a d'altres mans que hi poden haver intervingut. Per altra banda, en capítol a part parlarem d'allò que sabem sobre aquest aspecte a partir de la seva correspondència amb els editors.

(4)	o	ovira, montanya/montanyenca, atro, goytar/goytèu, gorniré, gordar, malagonyada, volguèu, vore/vorèu...
(5)	u	cusir, escupinyada, braues, meua/seua/seues, ruhina (roïna)...

### 3.2.4. L'ÚS DE LA Y GREGA

A partir dels exemples que hem trobat, d'entrada podem dir que la nostra escriptora usa la y grega per representar la conjunció copulativa; per formar el dígraf nasal palatal *ny*; per substituir la *ela* palatal quan representa casos de iodització; i per substituir la *i* llatina després de vocal o entre vocals, amb la funció del que ara diríem semivocal [ɥ] o semiconsonant [j], tal com veiem a través dels següents exemples:

Conj. cop.	Llevan la quietut y castigan el senderi; blanques y negres; entre'l petit y jo...
ny	nyirvis (nervis), lluny, muntanyenca, anyey,
y / ll	cavay, castey/casteyàs, tayats, anyey, oreya/oreyes, uy/ uys/uypadeta
[i]	ayre/ayres, gayre, may, Eyi, boyra, Oydà!, avuy...
[j]	xaya/xayes, noyes, feya/feyan, queyan, duya...

Pel que fa als textos de consulta encara diuen menys de nosaltres, ja que només fan referència a la conjunció copulativa i en els diftongs decreixents.

### 3.2.5. L'ÚS DE LA LLETRA HAC

A banda d'usar la lletra 'hac' en aquelles paraules en què s'havia conservat per raons etimològiques, la utilitza per separar les vocals que es troben en contacte i no formen diftong, ja sigui perquè la *i* o la *u* són tòniques i no es poden accentuar (cal recordar que de la dièresi no se'n parlava gaire: només per indicar que s'havien de pronunciar les 'uu' precedides de 'g' o 'q') o perquè les vocals es troben en hiati, tal com podem veure en aquests casos:

<b>Per raó d'etimologia</b>	Ah, (vaja!), ahir, heretjota , hivern, home, hostes/hostench, aleshores, ha/han, hay (vista), tothòm...; i els pronoms hi i ho, entre altres
<b>i, u tòniques</b>	empeguehit, malehint, ruhina (roïna), aconduhiu, (lladó) secahí, ohir...
<b>Hiat o contacte de vocals</b>	estiuhades, bohers, dihèm, dihèu, dihent, duhèu, , lluhert...  [En el cas de 'diuhen' i veuhen la u no seria considerada semiconsonant]
<b>Després de C final</b>	Angelich, cochs (cuiners), hostench, gimechs, drinch... [Vg. ex. (c4)]
<b>Altres casos</b>	juheu, rahó, (va éssere tot) hu, enhartadora...  Tot i que no fa referència al pastor, aportem l'expressió del personatge de l'Ànima: "Hu, hu, hu! (p. 347), en la qual el so de la h seria aspirat, segurament l'únic cas en tota l'obra.

Els nostres referents consultats no diuen gaire res més que nosaltres. Sí que hi afegeixen tots que "Se suprimirá la h no final en las paraulas derivadas de las llatinas que tenen ch, com en cor de chorus, caritat de Charitas" (*Ensaig...* 1883: 5), i "Avuy per avuy la h queda desterrada, á semblanza del castellá, en las paraulas *Catalunya, tema, católich, etc.* (Labèria) ; i "en algunas paraulas que ensenya lo us" o bé "En los casos que además ho aconselle 'l *Diccionari.*" (Labèria 1888: XXV). La resta d'explicacions van totes a trencar diftongs o evitar hiats, en definitiva, com a substitució de la dièresi, ja que només la reserven "como en castellano para marcar la pronunciación de la ü en las sílabas *qüe* i *güe*" (*RABL* p. 26).

### 3.2.6 LES CONSONANTS

A l'hora de parlar de les consonants, ho farem només tractant aquells casos que no s'ajusten a la normativa actual per tal de no repetir les mateixes regles que ja es coneixen i ens referirem als casos en què discrepen. Després dels exemples que tenim a continuació i que visualment ja representen la norma que s'intueix, posarem el parèntesi (C, de consonant, i el núm. corresponent) per fer algun aclariment.

(c1)	<b>b- / -b-</b>	basarda, beure, ben, bon/bona, buyda, gabia, xibecota, sembla, braument, cambra, brins, sabrèu/ sebre/sabeu, escabotar la, recebre, babeja, enfabada..
	<b>-b</b>	Però: Sabs, quí sab los anys, Deu sap què's fa, ab,
	<b>v</b>	vingan, vuyt Però: blaues



(c2)	-b- [p]  -p- [p]	rebte (... com una rehora), sobte  Però: <i>dissapte</i> i <i>catiu</i> , malgrat que tenim 'condempnat/120 i condempnades/95, escrites correctament.
(c3)	-d [t]  Voc + -t  Cons + -t	gord/regord/(gordar)...  En posició final: petit, gènit, agoyt, quietut... sant/santa, però santetat,  art, vert, lluhert, cert, mort, port, fort, sòrt, surts, Sant, dalt, sòrt, surt...
(c4)	(-c) / -ch    -g  g+cons	llarch/rellarchs/(llarga)... gorch, ganinch...  gech, gimechs, renechs... xerrich, pobrich, rebonich/bonica, rich, foranich, animalich, estorlich...  poch/poca/pochs/, cochs, broch, roch, foch, lloch... estornuch, duch, cuch, lluchs, bruch...  Mala-Sang  sangneja, dessangnant se, designis... [i el cas especial de 'ignocents']
(c5)	g- / -g-  gu- / -gu-	gayre, ay gatges, (quina) replega, agrada, negres [cas especial de: 'segrets']  guerra, hagueu, empeguehit, arplegui diguent... guarirèm,
(c6)	g- / -g- [g]  -g- [ɣ]  j- / -j-	gènit, gent, girintorn, trageri, vegi, confegiu, angelich, (PERÒ): gojes, monjeta/monjetes (de l'abadia)...  algun, estigueu, estiga, pregunteu...  ja, jo, just, juheu, haja, vejàm, penja, matineja, jova, desdejunar...
(c7)	-tg-  -tj-  -tj- / -tj  -tx- / -tx  -ig	metge, trepitgin, aygatges...  rebutjades, a mitjes...  mitja/mitjes, mitj/entremitj (fent) mitja, (al pich del) mitj dia en mitj de, mitja nit,...  catxassa, pitxer, cotxos, mostatxos, matxo, butxaca... cucurutx  goig, fuig/fuig me, enuig, puig ('puix, ja que'), raig, relleig, boig...
(c8)	l-l	col·lotge, xinel·les, cel·les...
(c9)	s [s]  s [z]  ss [s]  s [s] = (ç)  z [z]	sempre, conversa, es/estat, sagraments ... [a inici de mot i davant o darrera de vocals o consonant]  casa, cosa/coses, basarda, desayre, nosaros, cusir... [entremig de vocals, so sonor]  massa, passan, ressol, casassa, grossos, Mussol... (i el cas 'assi') [entremig de vocals, so sord]  Fransa, mudansa, comparansa, volensa, ensà, deslliuransa, temensa, llensant/llensada, se llensa/se llansa... PERÒ: 'volença' (p. 118) i 'comparança' (107). [després de consonant]  Gatzara, senzill/senzillament, donzell, dotze/quinze, alzina, agutzils... [després de consonant, so sonor]

(c10)	x [ks]	explicaré, s'exclamà, reflexions...
	x- [ʃ]	xarrup, xayes, xeixanta, xich, xiulan/xiulet, xibecota...
	-ix- [ʃ]	això, baixi, caixal, fluïxes, ruixadota...
	cons-x [ʃ]	ronxés, entorxada, esgarrinxar se...
	ix [ʃ]	mateix, baix, aqueix/aqueixa, mereix, moix/moixa...
	x [gz]	[cap incidència]
(c11)	n [n]	no, nit, pensi, desniar la...
	n [m]	benvinguts!...
	n (palatal)	sangneja, donques...
	ny	anys, anyey, seny, lluny, enginy, escupinyada, nyirvis, anyoravi, ensenyar...

(c1 i c2).- Comentem els casos de 'sabs' i 'quí sab los anys' (per més que també trobem: 'Deu sap què's fa') perquè ja ho indicaven els mateixos textos de referència a l'hora d'escriure 'b': "Las palabras 'sab i cab' terceres persones de *saber* i *cabrer*, s'escriuran amb 'b' (Ensaig... p. 4)". En canvi no segueix la *RABL* (p. 21 i 22), pel que fa a 're**b**te (... com una rehira)' i 'sob**b**e', quan aconsella que "Se usará 'p' en medio de dicción, seguida de 't' o 's': *dup**t**e*, *sop**t**e*"; i en canvi la nostra autora escriu 'dissap**b**e' amb 'p' i no 'b', igual que el *Diccionari* Labèrnia (1888, 1r vol. p. 445).

També tenim els casos de 'babeja, enfab**b**ada' que, ara, com a derivades de *bava* i *fava* haurien de portar 'v', però que al *Diccionari* Labèrnia (1888, 1r vol. pp. 169 i 568) hi trobem 'baba' i 'faba' respectivament. Així mateix comentem en un altre apartat els casos del pas de 'u' a 'v' com ara en 'blaves'.

Per acabar direm que els nostres referents sempre tenen alguna fórmula com: "segons la etimologia" (JJFF p. 4), "la etimologia y el uso constantemente observado por los Buenos escritores" (*RABL* p 21) o "En los casos que ho aconselle 'l *Diccionari*" (Labèrnia p. XXVII), això ens indica que tot era un campí qui pugui.

(c3).- Quant a les oclusives palatals, el cavall de batalla va ser el de la 'd' a final de paraula i darrere consonant. L'*Ensaig...* (1983: 5-6) ja deia: "No se usará may en fi de

las diccions, menys quant sia terminació de una paraula per haverse suprimit alguna vocal despres de ella; com per exemple en *record'* per *recordo*"; Labèrnia i la RABL venien a dir el mateix.

Per aquesta raó trobem, ultra *Solitud*, el mateix títol de la novel·la: 'quietut i vert' i, per altra banda, 'gord/regord/(gordar)', a part dels altres casos que no contradiuen cap norma actual.

**(c4).**- Les oclusives velars sordes en posició final, sobre el paper, seguiran una norma molt clara i contundent (segons Bufarull 1864: 126): "*La c final no se escribirá nunca sin h despues, por ser esta la costumbre*".

Pel que fa a l'ús de la 'g' per representar el mateix so en altres situacions aportem els exemples de (c4) que no demamen cap comentari excepte el cas de 'ignocents' que ens ve avalat pel Diccionari de Labèrnia (vol 2n, p83a) on trobem 'ignocencia' (i 'ignoble', del latí *ignobilis*): l'etimologia en serà la raó "y sos derivats", al costat de 'innocencia'.

**(c5).**- Quant a les oclusives velars sonores no hi farem cap aclariment, només parlarem del 'segrets', que aquesta vegada ens ve avalat per Coromines (1991), on trobem: 'segret / segreta' (II, 681a11 i VII,728b22), de possible procedència occitana, el primer, i usat per R. Muntaner.

**(c6).**- De les fricatives palatals sordes, *l'Ensaig...* (1863: 5) remet a l'etimologia, de tal manera que aconsella escriure 'g' "quant la paraula llatina d'ahont la catalana se deriva te *g* ó *hy*, com *germá* que vé de *germanus*, *gerarquía* de *hyerarquia* y *j* quant tinga *j* ó *i* com en *Jesus* de *Jesu* y *projecte* de *projectus*." La RABL (p. 25) parla del "sonido fricativo-paladial" de 'ge i gi' i passa a parlar de la posició d'aquest so, de tal manera que en "principio de dicción" serà 'ge / gi', i deixa l'ús de la 'j' per a les excepcions: *Jesus, Jerusalem, Jeroni, Jep, Jepus*". Enmig de paraula serà s'escriurà 'g' despres de: *n*, *t*, *r*, com en: *angel, marge, patge*, i torna a deixar les excepcions per axplicar la 'j':

“*objecte, subjecte, projecte objecció*, etc. y los verbos que tienen *j* en infinitivo: *menjen, desitjan*, de *menjar, desitjar*”, amb la qual cosa deixen moltes coses per explicar com les: ‘gojes, monjeta/monjetes (de l'abadía)...’ de la nostra autora que podem suposar que les escrivia així perquè venien d’un primitiu en ‘j’, i ningú, encara, no havia dit res en contra.

**(c7)** Les africades, sobretot en posició final de mot van fer escriure força als nostres referents, fins i tot Bofarull, després de fer una bona repassada a J. P. Ballot, es decanta per una regla “un tanto innovadora... un arreglo lógico y útil en beneficio de la misma lengua que se debe regularizar en la parte que no lo sea”. I qui va ser l’afortunat, o afortunada?, doncs “La comision del consistorio de los juegos florales..., y debò hacerle justicia en esta ocasión, porque, a decir verdad, es la regla mas clara que pudiera inventarse...” (p.129)<sup>34</sup>

I quina és aquesta norma tan clara? Doncs l’exposem a continuació amb les mateixes paraules (*Ensaig...* 1863: 5)

“ Quant la paraula te al fi lo so de *tx* ó sia de la *ch* castellana, se escriurá ab *g* y una *i* avans, si la tal paraula no porta ja una *i*, ans del explicat so. Ab aquesta regla posarem *puig, maig* ; mes quant la paraula ja té *i* y sos derivats y compostos necessitan *x* ó *j* per la pronunciació, se escriurá dita final ab *tx* ó *tj*, com en *esquitx* que te *esquitjar, mitj* que te *mitja* y *mitjobrir*.”

Hi afegim l’explicació de Labèrnia (1888: XXIV) que ve a dir el mateix:

“La *g* devant de *e, i*, sona com la *j* y s’usa :

1er- Després de consonant, com: *canonge, llenguatge, marge*.

2on- Quan lo aconselle ‘l *Diccionari*.

La sílaba final *atj, etj, otj, utj*, s’ escriurá: *aig, eig, oig, uig*, com: *maig, bateig, roig, puig*.

La sílaba final *itj* s’ escriurá *itj* y no *ig*.

Lo silabari de la *g* gutural-labial-llingual vibrant es: (ja), *ge, gi*, (jo), (ju).”

---

<sup>34</sup> Segons Segarra (1985a 151-152) “el nou consistori dels JJFF (a la vista del fracàs de la reunió del 21 de febrer del 1861, on només varen presentar-s’hi tres dels deu o dotze convocats), va decidir unificar l’ortografia per la qual es regiria el Consistori i nomenà una comissió formada per...”, entre altres, Bofarull. No sabem si aquesta va ser una de les raons de ‘posició favorable’ que explicàvem. De fet, però no va ser fins al Consistori de 1863, amb Braulio Foz de president, que es va fer una refosa de dos projectes anteriors i s’encarregà la tasca a Terenci Thos i Codina, el resultat de la qual va ser l’Ensaig de ortografia catalana.

Amb la qual cosa ja tenim explicats els: ‘mitj día, en mitj de, mitja nit’, de la nostra autora, i pel que fa al: ‘mitjes’, amb ‘je’, de la tira: ‘mitja/mitjes, mitj/entremitj’, hem d’entendre que la ‘j’ es manté davant de ‘e’ perquè el singular femení és ‘mitja’.

Ara bé, per ser justos hem de dir que qui més ha treballat aquest aspecte de l’ortografia ha estat la RABL (1884: 11-16 i 24-25), ja que a més de l’espai dedicat a la ‘g’ i a la ‘j’, i dedica sis de les dinou pàgines de la introducció, per la importància que considera que té aquesta qüestió.

**(c8).**- El cas de la *ela* geminada és resolt de la mateixa manera per part de tots els textos de referència. L’*Ensaig*, la *RABL* i *Labèrnia* reserven la separació amb un guionet (‘il·luminar, excel·lentíssim’, ‘il·lustre, il·lustrar, excel·lent’) per a alguns cultismes. Víctor Català utilitza el punt volat en paraules d’ús corrent: ‘col·lotge, xinell·les, cel·les...’

**(c9).**- No farem gaire referència als sons fricativs ja que les normes es basen molt en l’etimologia i no ens indiquen gaire res de nou, a més, Víctor Català s’hi emmotlla força. Volem aportar el raonament de *Labèrnia* (p. XXIV) sobre la lletra ‘ç’:

“Aquesta lletra, de vera fesomia catalana, y que á causa del seu origen podem considerar com una *c* ab la *i* suscrita, ‘s desterrá del us á semblansa de la llengua castellana fins casi á nostres días en que sembla que ‘s vol rehabilitar. Figura al coméns, mitj y fi de paraula. S’ha substituït ab la *s*”.

El més interessant és la nota que afegeix a peu de pàgina i que reproduïm al final més avall,<sup>35</sup> on fa unes reflexions més científiques que no pas les de Bofarull (1864: 126-127) que sol començar les normes amb expressions com aquesta: “No es cierta la regla que da Ballot de que ‘para saber si antes de *e* ó *i* se ha de escribir *c* o *s*...’”, o bé, en el cas de la mateixa ‘ç’ quan diu:

---

<sup>35</sup> (1/p. XXIX del *Labèrnia*). NOTA 1 de *Labèrnia*: “Si ‘s pogués determinar lo valor fónich d’aquesta lletra sería un verdader anacronisme desterrarla del us. Avuy per avuy no ‘s pot determinar y crida la atenció sa substitució per la *s*, per quant los poetas no trobém que la consonantessen ab ella. ¿Sonava com la *s* de casa? Sembla que tenía aquest valor, si ‘s tè en consideració lo que diu san Isidoro en sas *Etimologías*, parlant d’un so que tè igual procedencia: “*Nam quum iustitia z literae sonum exprimat, tamen quia latinum est, per t scribendum est, ut militia, malitia, nequitia, et cetera similia.*”

“Esta letra queda absolutamente prohibida en el lenguaje catalan, tanto por carecer de este tipo las imprentas , como por no encontrarse en los escritores fijado su uso, así, pues, sustitúyase conforme a las reglas generales de este sistema, però de ningun modo se siga la regla de Ballot...”.<sup>36</sup>

L'*Ensaig...* (1863:5) ve a dir el mateix, però d'una manera no tan dràstica: “Deixará de usarse la ç, dita trencada, no solament perquè no ne hi ha en las estampas, mes també per no esser en los escriptors constants ni determinats son us ni ofici.”

Pel que fa a la resta podem subscriure la totalitat de les explicacions de la RABL (1884:27 i 28), afegint-hi tan sols ‘els compostos de *dins*’ pel que fa l'escriptura de ‘s’ en comptes de ‘z’, tal com ja explica en les compostos de “*trans*”.

**(c10) i (c11).**- Tampoc no tenim res a dir d'aquests dos casos, tret que Labèrnia (p. XXVII) no escriu la ‘i’ quan la lletra ‘x’ es troba en posició final o entre vocal, com en els casos: ‘*bax, box, flux... caxa, axada, cuxa*’; en canvi afegeix un llistat de paraules “per aclarar els dubtes” que hi pugui haver a l'hora de pronunciar la ‘x’ com a “*cs* o *cz*”, és a dir: [ks] o [gz ] tot indicant en una nota per al cas “*exemple*”, que “aquesta paraula, com en alguna altra, los valencians la pronuncian donant a la x lo valor de *xex*”.

\* \* \*

---

<sup>36</sup> Tot i que no parlem gaire d'aquests dos autors, Ballot i Bofarull, sí que mirem de contrastar-hi les nostres referències per la importància i/o el seguiment que varen tenir en el seu temps.

### 3.4 MORFOLOGIA I SINTAXI (\*\*)<sup>37</sup>

La morfologia catalana escrita, al llarg del segle XIX, era força unitària, segons Segarra (1985 b: 89 i ss.) perquè més o menys havien anat seguint les indicacions de Ballot (1813). Aquesta llengua, en morfologia “consistia en una barreja de desinències modernes amb desinències antigues, amb predomini de les segones” (Segarra, *opp. cit.*). Tinguem present que una de les característiques de Víctor Català és que escrivia “amb un a ortografia del segle XIX, però amb una llengua del s. XX” i que la parla del pastor de *Solitud*, tot i que té unes característiques específiques del dialecte que vol representar, no deixa formar part del bagatge lingüístic de Caterina Albert.

Recordam que al llarg de tot el segle hi va haver dues tendències, com a mínim, pel que feia al model de llengua escrita: per una banda, hi havia el ‘català acadèmic de tradició moderna’, que es dividia entre els que deien que la llengua havia de partir del segle XVII cap aquí i els partidaris de la ‘bona tradició’ o la del català clàssic de l’època XIII-XV, entre els quals hi havia Marian Aguiló i alguns poetes mallorquins de la Renaixença, qui, per altra banda, seguia la gramàtica de Ballot que al mateix temps era tinguda en consideració pels escriptors i gramàtics del Principat; a l’altra banda hi havia els partidaris del “català que ara’s parla”, entre els quals Frederic Soler, Conrad Roure i E. Vidal i Valenciano entre d’altres (Segarra, 1985 b: 90).

Amb la qual cosa, entre els sectors més repatanis de la Renaixença, del Jocs Florals i potser la Reial Acadèmia de les Bones Lletres per una banda i per l’altra els partidaris del català parlat com a model de l’escrit, més espontani o menys artificios, com *l’Esquella de la Torratxa*, *el Diari Català* o *l’Avenç* i alguns escriptors de finals de segle (Oller, Maragall o Apel·les Mestres), Caterina Albert i Pompeu Fabra es van trobar amb un poti-poti de llengua que va condicionar molt a cadascun dels dos però de manera diferent: Víctor Català perquè es va trobar (a part d’altres factors extralingüístics que la varen marcar i molt) empresonada en una llengua que s’havia anat fent ella tota sola i per a ella era prou coherent i digna; Pompeu Fabra perquè va veure que amb aquella situació no aniríem pas enlloc per tenir una eina de comunicació moderna i a l’alçada de la les llengües veïnes i modernes, i des de temps i a través d’una excepcional

---

<sup>37</sup> Al llarg d’aquest treball utilitzem el símbol ∅, o fins i tot ∅ ∅ ∅, per indicar que no hem trobat cap exemple del que parlem al llarg del text.

autoformació com a lingüista va començar a bastir una llengua nova i moderna allunyada de la indefició en què la va trobar; va ser així quan començar a escriure, primer tímidament *l'Ensayo de gramàtica de catalan moderna* (1891) i *Contribució a la gramàtica de la llengua catalana* (1898), després conferències, articles i més gramàtiques i diccionaris. No sabem si hi va haver cap mena de relació entre la nostra escriptora i Pompeu Fabra (tenim constància d'una única consulta sobre lèxic que va fer-li Pompeu Fabra<sup>38</sup>, però sempre hem vist que la casualitat (nascuts amb un any de diferència; un interès raonablement desmesurat per la llengua; el possible ús d'unes mateixes eines, o semblants, com unes gramàtiques de les llengües francesa i italiana quan eren joves; una autoformació admirable, etc.) els va portar per molt semblants i molt diferents camins a l'hora.

### 3.4.1 EL GÈNERE I EL NOMBRE EN NOMS I ADJECTIUS

Tot i que Catrina Albert, pel que fa a la morfologia, seguia, amb poques excepcions el que ara en diríem la normativa i, sobretot, que la qüestió del plurals en *-os* i en *-es* ja la tenia resolta (per ella mateixa o per criteri editorial) deixarem la part del nom, i en part la de l'adjectiu, per a tocar-la amb més aprofundiment en l'apartat del lèxic ja que és allà on sobresurt el paper de Caterina Albert en l'estat de la nostra llengua.

De tota manera, podem resumir dient que el gènere i el nombre del noms (i dels adjectius), *grosso modo*, quedava reduït a:

*Singular:* lexema sol / lexema + [ə] / lexema+ [u] (en poques ocasions)

*Plural:* lexema+ [s] / [əs] / [ns] / [us] (Segarra 1985b:97, amb un afegitó).

Malgrat tot, no deixarem d'esmentar, com a mostra, alguns casos que demanaran alguna reflexió.

Posem per cas alguns dels exemples següents: La manca de marca de gènere com *'besti / bestis, centuri / centuris, clemenci, comedi* (com en el rossellonès, per

---

<sup>38</sup> Vg. Irene Muñoz (2005: ?)



exemple); el masculí *'sops'* (de pastor), i un *'cotxos'* amb [u] a la terminació (que haurem d'anar a buscar l'explicació en Alcover o Coromines ) o bé els *'mince'*, *'rumbo'*, i *'truble'*, que semblen més de procedència forana i que comentem més endavant.

Els primers casos els podem explicar a través d'un antiesdriuxolisme que es repeteix a diferents indrets de la zona d'estudi<sup>39</sup>. Pel que fa a la resta, i començant per *'cotxos'*, Coromines (DECLC 1971: II, 1016b12) ens diu que es tracta "d'una variant vulgar deguda a un fet de fon.[ètica] popular, normal en els parlars orientals" i afegeix que a començaments del segle passat no era gens estrany sentir *'cotxo'* a Barcelona. *'Guapo'* és un castellanisme procedent del francès antic dialectal i que al 1803 ja es troba amb el significat de 'galant, bonic, bell, perfet', i que "al llarg dels Pirineus és robustament popular" (*Opp. cit.* IV, 697b11). Sobre la paraula *'mince'* diu el mateix autor (V, 596b28) diu que prové "del francès antic *mincier*, variant de *menuisier*, que va derivar en un adjectiu *'mince'*, amb el significat de 'prim' o 'migrat', del qual és manllevat el català *minço, minça*, 'petitó, migrat'." De *'rumbo'*, Coromines (VII, 528b35...) ens diu que en català és 'rumb', però que "usem generalment en la forma *rumbo* castellana". I, finalment, parlant de *'truble'* (VIII, 897a15) afirma, categòricament: "francesisme intolerable de VCatalà i d'algun ross." [rossellonès, suposem].

Ara bé, si seguim la tònica dels textos de les persones que han estudiat diferents parlars de poblacions situades a la mateixa franja que tractem, podrem repetir, com elles mateixes, un seguit d'aspectes comuns a l'àrea del nostre estudi i, per tant, del nostre personatge.

Així doncs, si comencem pel gènere, veurem com alguns mots i sobretot adjectius tenen dues terminacions quan d'acord amb la normativa n'haurien de tenir una: *feliça, bastanta, relluenta, viventa, (rels) margantes...* O bé tenen una clara influència rossellonesa o fins i tot francesa, com 'les més *guapes* de totes', (carica tan) *mince*, entre d'altres, ja comentades.

Igual que el rossellonès, el parlar de la Garrotxa, el de Cerdanya, Pardines (Vall de Ribes), Cadaqués i Pau, el que anomenem 'referents'), i en certes manera a tot

---

<sup>39</sup> A tall d'exemple posem: Casanelles (1985: 46), i per tant el poble de Pardines a la Vall de Ribes, quan diu que "la pèrdua de vocal -a precedida de *i* en mots esdriúxols" coincideix amb el mallorquí i el rossellonès.

l'Empordà, trobem que el femení de 'meu' fa [méwə] en singular i [méwəs] en plural, igual que 'seua/seues', de la mateixa manera que ho fan els femenins o derivats d'altres mots acabats en [w] com: 'braues bestis, blaues, seues veus, les menys... viues, braument' ... És possible, fins i tot que trobéssim possessiu masculí acompanyant un substantiu femení del tipus: 'meu mare'.

Pel que fa al gènere podem esmentar alguns caos més, entre d'altres, com: l'*atro* o 'matxo' 284 i fins i tot un 'ellu' 285 (neutre), però amb un 'cucurutx' que li falta una 'o' (segons el DIEC2); la paraula 'mar', que la trobem en masculí i femení, 'remorassa... *del* mar' (p. 252) o 'conquilles de *la* mar salada', de la pàgina 114; un 'comptes' en masculí (d'acord amb la normativa actual), però 'un allau' (que contradiria el català d'ara) i amb 'els collarets d'uy de serpent'121 que ens quedem sense saber si és masculí o femení.

Hi ha alguns plurals que, en aquests moments, no serien del tot acadèmics, com: 'els *atros*', 'bones tardes/77, 'mals de cap'/45 (per maldecaps), etc.<sup>40</sup>

El que no creiem que es donin són plurals sense *n* subjacent com fa el rossellonès (*mà / màs, pa / pas...*) (Verdaguer, 2002: 21), el parlar de Pau 'festes *majons*'); però potser sí que la pronúncia reflectiria una *n* subjacent en plurals que no l'haurien de portar del tipus '*pilans, altans, sopans*', tal com fan a la Garrotxa i a la mateixa Escala tenim un 'Camp dels pilans', precisament perquè hi passen uns 'pilars' que marquen una conducció d'aigua. Més difícil seria un final plural en [-jts], procedents de singulats africats palatals en *-ig*, totamania que no tenim cap plurals en *-igs*.

El que sí que podem considerar una característica del nostre pastor és el costum d'anteposar l'adjectiu al nom per tal de reforçar-lo (Figuera, 2011: 33), tan si és en sentit augmentatiu, diminutiu com pejoratiu, propi de la part oriental de Cerdanya : '*bona replega, galàn Sant / valent sant, mellor llit, vera certesa*'; no cal dir que amb un

---

<sup>40</sup> Si comparem alguns casos amb la normativa actual no és per retreure res a la nostra autora, ja que l'IEC o Fabra encara no les havien publicades, les normes, i si no ho havien fet era perquè en el 1905 encara no era del tot clar com havien d'anar algunes coses: només cal recordar que Fabra, el 1907, publicava Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari, i que el mateix 1905, escrivia sobre "lleis d'escursament, de distinció i d'eufonia", mentre "es posava al dia amb els avenços de Romanística..." (Segarra, 1985b: 93). El que volem dir és que si escrivia com escrivia era perquè fins llavors s'havia hagut d'espabilar pel seu compte i la llengua es trobava en la situació en què es trobava.

sentit lleugerament diferent que els següents: ‘mal verí’ i ‘mala cosa’, amb els quals estem més familiaritzats.

### 3.4.2 L'ARTICLE DEFINIT

Havia plogut molt d'ençà que Josep Pau Ballot (*Gramática y apologia...* 1814:2) havia escrit aquelles paraules: “Lo *article* no es part de la oració perquè no es dicció significativa... Es molt cert y constant que los articles de la llengua catalana son dos: *lo* y *la* en singular, y *los* y *las* en plural... Lo usar *el* en català en lloch de *lo* es error manifest... [i, finalment] Antigament se usava *les* en lloch de *las...*”. Val a dir que altres gramàtics deien el mateix, si fa no fa, (Bofarull (1864), Bofarull y Blanch y (1867), Pau Estorch y Siqués (1857). També és veritat que la cosa encara cuejava, però la nostra autora, o la seva editorial, ja s’havien adaptat a les noves formes.

Així doncs, podem dir que el sistema de l'article que utilitza el nostre pastor és com el del català central, però encara queden algunes restes de l'arcaic *lo*, *los*, que han quedat fossilitzades en força expressions (*lo* llengatge dels auceys (120), ‘quí sab *los* anys’ (49), ‘Deu *los* perdó!’ (51) i el repetidament *lo* neutre ‘de *lo* mellor’ (114), ‘tot *lo* que't contaré’ (108), ‘*lo* més apartat de la mar gran’ (119) o ‘*lo* primer de tot’ de la pàgina 52, entre molts altres). I com deia Ballot: “Lo article *lo* se junta moltes vegades ab lo infinitiu dels verbs ... *lo escriurer, lo llegir...*; però en aquest cas los infinitius se prenen per noms comuns”, amb la qual cosa admetia la funció substantivadora de l'article, i no només la de marcar el gènere o el nombre (En el cas de l'article indefinit, tot i que no sigui el lloc, podem dir el mateix: ‘Y això era per *un* voler de Deu’ (106) . En el nostre cas seria la forma *el* i no *lo*: ‘*el* dur les aygues vermeyes ‘ (p. 61), ‘... *pel* dinar, les ballades y *el* gatejar’ (p. 81). Per tant, el paradigma de l'article definit, amb les corresponents contraccions, seria com el presentem a continuació amb exemples de cada cas:

Article definit							
singular				plural			
masculí		femení		masculí		femení	
(1)	el	(2)	la	(3)	els	(4)	les
(5)	lo						
(6 a)	l'						
(6 b)	'l			(7)	'ls		

Contraccions (prep. + art.)							
(8)	al	(9)	del	(10)	pel	(11)	∅ per al
(12)	als	(13)	dels	(14)	pels	(15)	∅ per als

Article definit i contraccions			Exemples:
	Forma	Context	Pàg.
(1)1	el dejuni	El dejuni es bona cosa per a la salut	97
(1)2	el dur	que d'això li ve'l nom y el dur les aygues vermeyes.	61 -
(2)	la missa	Demà toca la missa	236
(2)!	la esquena	per a no blegar la esquena fent d'un ofici	258
(2)!!	la humitat	ab la humitat d'en terra	265
(2)!!!	la senyal	fent la senyal de la creu,	227
(3)	els anys	Anant els anys, vetaquí que'l senyor dels Roquissos	221
(4)	les dones	Les dones ne són braument afectades d'aquesta tara	29
(5)	lo llengatge	lo llengatge dels auceys en l'ayre	120
(6)a 1	l'ayrich	atrapí que l'ayrich es frescot...	220
(6)a 2	l'atra	a l'atra banda de Roquís...	259

(6)a 3	l'abadia	Les campanes de l'abadia tocan a morts,	226
(6)b	l cap	¿Còm es estat això? ¿Que vos rodava'l cap?	26
(7) 1	ls sagraments	mes, cal pas pendre'ls sagraments	26
(7) 2	ls comptes	jo'ls hi duya'ls comptes pla bé justos	50
(8)	al centenar	si no arribèu al centenar,	96
(8) !	al envà	y gastan molta escupinya al envà...	108
(8) !!	al ohir	El vey al ohir allò va tindre una gran alegría,	112
(9)	del rossinyol	que no hi componían res els del rossinyol més trempat de llenga...	110
(9) !	del auceyet	que tot allò del auceyet era picardia de les encantades ¿no fa?	110
(10) 1	pel cel	les estrelles feyan la cuca-amaga pel cel,	111
(10) 2	pel clar	Mes li diguèu pas res, per ara, fins a sebre què pel clar...	203
(11)	∅	∅	
(12)	als atros	que'l deixava viure més que als atros homes	106
(12) !	als amos	vuyu tractar als amos de forasters.	28
(13)	dels Roquissos	vetaquí que'l senyor dels Roquissos	221
(14)	pels vols	L'atre día m'estavi pels vols de les Cabiroles	203
(15)	∅	∅	

A partir dels exemples que aportem podem treure algunes consideracions, que potser ja s'apunten en altres apartats, com per exemple els exemples **[2]!, 2)!! i 2)!!!!]**; en els dos primers el *la* no s'apostrofa davant de *e* ni de *hu*, ja que segueix una norma diferent a l'actual, i no perquè la *hu* sigui àtona, el **[2)!!!!]** en aquests moments el nom 'senyal, seria masculí. Pel que fa al **[9)!]!** i als **[(6)b), (7)1 i (7)2]** cal anar a veure com funciona l'apòstrof en el nostre cas; el cas **[(12)!]!** es tracta d'un CD amb la preposició *a*. També trobem uns casos en què s'estalvia alguna mena d'article: 'això pot éssere que tinga (∅ una) alsaria de campanaris...', 'a l'atra banda de (∅ del) Roquís...', 'manalaria pas més, que quedessiu de vore (∅ el) nostre cimbori!' (sempre que no hagi estat per culpa de la impremta).

### 3.4.3 L'ARTICLE INDEFINIT

Pel que fa a l'article indefinit, tampoc no podem parlar de divergències amb el català central, si deixem de banda la part ortogràfica ja tractada de manera general en un altre apartat:

Article indefinit							
singular				plural			
masculí		femení		masculí		femení	
(1)	<b>un</b>	(2)	<b>una</b>	(3)	<b>uns</b>	(4)	<b>unes</b>
		(5)	<b>un'</b>				

Article indefinit			Exemples:
	<i>Forma</i>	<i>Context</i>	<i>Pàg.</i>
(1)	<b>un xich</b>	Ab un xich d'esca estarà adobat tot	26
(2) 1	<b>una bresca</b>	Ca! Temps dóls com una bresca, ermitana!	36
(2) 2	<b>una esma</b>	sens una deria a la cerveyera ni una esma de voluntat a cosa alguna.	258
(2) 3	<b>una hisendeta</b>	El vostr'home era una hisendeta:	290
(2) 4	<b>una oveya</b>	com una oveya boja.	292
(3)	<b>uns fomuts</b>	Sem uns fomuts cochs el petit y jo	28
(4)	<b>unes condempnades</b>	totes xiulan y escupen com unes condempnades.	95
(5) 1	<b>un'ayga</b>	L'ayga es mellor que la de la ermita: un'ayga braument saludable, a fe	52
(5) 2	<b>un'atr'hora</b>	Serà un'atr'hora, ermitana...	33
(5) 3	<b>un'atra</b>	li surt un'atra cabirola. (...)Y ell que posa un'atra sageta a la ballesta y engega.	222
(5) 4	<b>un'hostia.</b>	vos deixaría planera com un'hostia.	243

### 3.4.4 ELS DEMOSTRATIUS

Ja som lluny dels: *est, aquest*, “pera expressar lo que está prop de aquell que parla; *eix, aqueix*, lo que está cerca de aquell ab quis parla; y *ell, aquell* denotan lo que está lluny ó remot” de Ballot (1814: 26-27). La nostra escriptora es queda, preferentment, per a el parlar del pastor amb les formes corresponents a ‘*aqueix, aquell (aquey)...*’ per indicar la proximitat o la llunyania respecte de qui parla, amb escasses vacil·lacions cap a les formes normatives, tal com veiem en els quadres següents, i sense conservar les tres posicions d’antany, amb la qual cosa es diferencia de bona part dels parlars de la zona:

Els demostratius							
singular				plural			
masculí		Femení,		masculí		femení	
(1)	<b>aqueix</b>	(2)	<b>aqueixa</b>	(3)	<b>aqueixos</b>	(4)	<b>aqueixes</b>
(5)	<b>aquey</b>	(6)	<b>aqueya</b>	(7)	<b>aqueys</b>	(8)	<b>aqueyes</b>
Però també trobem molt pocs casos de:							
(9)	<b>aquest</b>	(10)	<b>aquesta</b>	(11)	<b>aquests</b>	(12)	<b>aquestes</b>
(13)	<b>∅ aquell</b>	(14)	<b>aquella</b>	(15)	<b>aquells</b>	(16)	<b>∅ aquelles</b>

Demostratius		Exemples:	
	<i>Forma</i>	<i>Context</i>	<i>Pàg.</i>
(1)	<b>aqueix vici</b>	Y d'assí les hi va vendre aqueix vici tan relleig	124
(2) 1	<b>aqueixa llengarra</b>	¿Vos te cusir aqueixa llengarra de nunci?-	34
(2) 2 pron	<b>aqueixa...</b>	Aqueixa es pas besti de per assí,	222
(3) 1	<b>aqueixos nyirvis</b>	Ah! aqueixos nyirvis, aqueixos nyirvis, ermitana!	247
(3) 2 pron	<b>aqueixos?</b>	¿Com aqueixos? Maynada gandula que's posa a....	258
(4)	<b>aqueixes sabates</b>	y ab aqueixes sabates que duhèu les dones,	265
(5)	<b>aquest truble...</b>	mes prou que me'l temia aquest truble...	176
(6)	<b>aqueya mirada</b>	Y ab aqueya mirada	78
(7)	<b>aqueys udols</b>	Sempre senti aqueys udols dins de la oreya	51
(8)	<b>aqueyes potes</b>	Heu vist aqueyes potes de bogiot?	103
(9)	<b>aquest home</b>	Pareu hi ment ab aquest home, ermitana...	62

(10)	aquesta desgraci	Me la mostrèu pas més aquesta desgraci,	175
(11)	aquests minyons	Aquests minyons margotejan pas tant	97
(12)	aquestes animetes	Encara pidolan més foch aquestes animetes del purgatori;	95
(13)	∅ aquell	∅ ∅ ∅	
(14)	aquella cimbeyera	en aquella cimbeyera cayruda...	282
(15)	aquells cabeyes	ab aquells cabeyes com una polsaguera	115
(16)	∅ aquelles	∅ ∅ ∅	

### 3.4.5 ELS POSSESSIUS

Trobem un ús abundant de les formes àtones i quan utilitza les tòniques sempre és amb amb la ‘u’ [w] en comptes de la be baixa com en *meua* per *meva*, tal com he dit a l’apartat del gènere i el nombre i com també sol passar en bona part del territori on inscrivim el parlar del pastor, entre altres llocs, Garrotxa i bona part del l’Empordà i el Rossellò, tot i la divergència amb el *llur*; excepte a Cadaqués on Ernesta Sala (1983: 34) ens diu que no es coneixen les formes àtones del possessiu i ben poc les formes [nɔ’stru, bɔ’stru].

Podem parlar d’una absència total de la forma ‘*llur*’ en la parla del pastor, per tant cap semblança amb el rossellonès que en fa un ús extens reforçat pel francès i l’occità; la mateixa manca observem en els altres parlars de la zona. Però trobem a faltar algunes formes àtones sobretot en plural (vg. possessius: **3, 4, 7, 8, 11, 12, 20** i el de 2a persona ‘ton’ del núm. **5**), cosa que no passa a Pardines (Vall de Ribes) on l’ús de formes àtones està força generalitat, segons veiem a través d’Enrica Casanelles (1985: 48) segons *El llibre antic de l’ajuntament de Pardines* (1665-1939).

POSSESSIUS							
singular				plural			
masculí		femení		masculí		femení	
(1)	mon	(2)	ma	(3)	∅ mos	(4)	∅ mes
(5)	∅ ton	(6)	ta	(7)	∅ tos	(8)	tes
(9)	son	(10)	sa	(11)	∅ sos	(12)	∅ ses



(13)	<b>meu</b>	(14)	<b>meua</b>	(15)	<b>meus</b>	(16)	<b>meues</b>
(17)	<b>teu</b>	(18)	<b>teua</b>	(19)	<b>teus</b>	(20)	<b>∅ teues</b>
(21)	<b>seu</b>	(22)	<b>seua</b>	(23)	<b>seus</b>	(24)	<b>seues</b>

Possessius		Exemples:	
	<i>Forma</i>	<i>Context</i>	<i>Pàg.</i>
1	<b>mon</b>	si ho conto a <b>mon</b> hostench dirà que m'he tornat boig	224
2	<b>ma</b>	sèu la dòna més fresca y regalada qu'haja vista en <b>ma</b> vida. [!! És l'únic cas i es troba en una frase feta]	126
3	<b>∅ mos</b>	∅      ∅      ∅	
4	<b>∅ mes</b>		
5	<b>∅ ton</b>		
6	<b>ta</b>	m'escanyis pas ab <b>ta</b> cordilleta,	112
7	<b>∅ tos</b>	∅      ∅      ∅	
8	<b>tes</b>	res hi haurà colgat per a <b>tes</b> ninetes	120
9	<b>son</b>	<b>son</b> poder sols de mal éssere	120
10	<b>sa</b>	va pas trobar en <b>sa</b> memori	109
11	<b>∅ sos</b>	∅      ∅      ∅	
12	<b>∅ ses</b>		
13	<b>meu</b>	Més m'estimi la escalfor del <b>meu</b> tabernacle,	36
14	<b>meua.</b>	y aucey de nit el vegi tornar avans de la <b>meua</b> mort!	228
15	<b>meus</b>	Són els <b>meus</b> companys que'm cerquin-	225
16	<b>meues</b>	A les <b>meues</b> mans ells!	258
17	<b>teu</b>	el <b>teu</b> cavay els atraparà de seguida,	116
18	<b>teus</b>	y fer te <b>teus</b> els que vulgas,	116
19	<b>seu</b>	tothòm tenia'l <b>seu</b> foranich per a jaure...	31
20	<b>∅ teues</b>	∅      ∅      ∅	

21	seu	y tothòm tenía'l seu foranich per a jaure...	31
22	seua	va havere tret atra vegada de la seua vora	117
23	seus	que per un atra petó dels seus llabis donaría de grat,	124
24	seues	fent un esforços de totes les seues forses	121

### 3.4.6 ELS INDEFINITS

Indefinits 1							
singular				plural			
masculí		femení		masculí		femení	
(1)	atre	(2)	atra	(3)	atres	(4)	atres
(5)	atro	(6)		atros			
<b>Elements substantivats o amb funció pronominal:</b>							
(7)	atre	(8)	atra	(9)	atres	(10)	atres
(11)	atro	(12)		atros			
<i>[!! També trobem alguna forma estàndard, però només dos casos]</i>							
(13)	altre	(14)	altra	(15)	altres ∅	(16)	altres ∅

INDEFINITS 1		Exemples d'indefinites 1:	
	Forma	Context	Pàg.
(1)	atre	Poch va tindre atre remey	65
(2) 1	atra	no eri pas de la mateixa carnadura que l'atra gent	64
(2) 2	atra	no tenía atra cuca en la cerveyera	107
(2) 3 !	atra	conti fer ne ∅ atra bona replega... (una ∅)	93
(3)	atres	Més d'hora que'ls atres dies.	119
(4)	atres	hont s'atrapavin les atres encantades	122
(5)	atro	li escàu més l'atro nom;	49
(6)	atros	els atros ermitans eran sis... set... vuyt...	30
(7)	atre (l'...)	Jo diría que l'atre se'l en deù enrossegar	203
(8)	a l'atra	Eri la veu del vey, que corría desesperat d'una banda a l'atra,	124
(9)	atres (dels...)	tenían la paraula y el plomatge diferent els uns dels atres...	118

(10)	atres (les...)	Unes, les més petites, me les contaren els avis de Sant Pons; les atres... Nostro Senyor	231
(11)	atro (l'...)	Y vetaquí que ara l'un, ara l'atro, anavan baixant tots cap a la plana	107
(12)	atros (els...)	l'avi de tots els atros	93
(13)	altre	Té altre gènit que vos l'ermità, [només 1 cas]	44
(14)	altra	de l'altra banda de Roquí, [només 1 cas]	61
(15)	altres ∅	∅ ∅ ∅	
(16)	altres ∅		

INDEFINITS 2							
singular				plural			
masculí		femení		masculí		femení	
(1)	(algun) ∅	(2)	alguna	(3)	(alguns) ∅	(4)	(algunes) ∅
(5)	qualque	(6)	qualque	(7)	∅	(8)	∅
(9)	qualsevol	(10)	(qualsevulla) ∅	(11)	(qualsevol) ∅	(12)	(qualsevulla) ∅
(13)	∅	(14)	qualsevuya	(15)	∅	(16)	∅
(17)	tot	(18)	tota	(19)	tots	(20)	totes
(21)	mateix	(22)	mateixa	(23)	mateixos	(24)	mateixes

INDEFINITS 2			Exemples:
	Forma	Context	Pàg.
(1)	(algun) ∅	∅ ∅ ∅	
(2) 1	alguna minyona	El pernot d'alguna minyona que ho feu córrer dels llobins	178
(2) 2 pron	alguna	determinaren de fer n hi alguna per a revenjar se.	108
(2) ! cast	alguna (cosa...)	sens una deria a la cerveyera ni una esma de voluntat a cosa alguna.	258
(3)	(alguns) ∅	∅ ∅ ∅	
(4)	(algunes) ∅		
(5)	(algun) ∅		
(6)	(algun) ∅		

(7)	<b>qualque lladonot</b>	qualque lladonot com a llemí de compliment.	107
(8)	<b>qualque animeta</b>	Si may 68abia68er68u qualque animeta dolenta agraviada,	243
(9)	<b>qualsevol temps</b>	A qualsevol temps que 68abia68 al Roquí,	279
(10)	<b>(qualsevulla) ∅</b>	∅ ∅ ∅	
(11)	<b>(qualssevol) ∅</b>		
(12)	<b>(qualssevulla) ∅</b>		
(13)	<b>∅</b>		
(14)	<b>qualsevuya</b>	y qualsevuya alanegadota vos gitaría Deu sap ahónt	276
(15)		∅ ∅ ∅	
(16)			
(17) 1	<b>tot el poder</b>	que més m'estimi la gloria del cel que tot el poder de la terra!	117
(17) 2	<b>tot menjar</b>	te donaré per tot menjar	114
(17) 3 pron	<b>tot</b>	Y així mateix tot ho ohiràs y ho entendràs tot	120
(17) 4 pron/adj	<b>tot de pedra</b>	Te donaré un vestit tot de pedra foguera [!! Trobem un gran rendiment de 'tot']	116
(17) 5 loc.	<b>tot d'una</b>	gira tot d'una la cara	115
(17) 6 a.dv	<b>tot moix</b>	El vey s'escoltava a la encantada tot moix y capficat,	117
(18)	<b>tota la vista</b>	Elles soles endiumengin tota la vista	279
(19) 1	<b>tots els dits</b>	¿Pot éssere tants com tots els dits dels peus y de les mans?...	118
(19) 2 pron.	<b>tots</b>	Hont tots hi arribem	96
(20)	<b>totes les coses</b>	malehint totes les coses del cel y de la terra,	223
(21)	<b>mateix lladoner</b>	d'aquey mateix 68abia68er	107
(21) 1	<b>lo mateix</b>	repetint lo mateix qu'ell deya ab unes grans riayes...	124
(21) 2 loc. adv.	<b>demà mateix</b>	Demà mateix li esbulli tots els caus que vigila...	134
(21) 3 adv.	<b>Tant mateix</b>	Tant mateix, vos feya més segura...	276
(21) 4 comp.	<b>Mateix que</b>	Tot mirotegi mateix que fos fet de sal de roch y de vidrets d'arracada.	60
(22)	<b>mateixa carnadura</b>	vay 68abi que no eri pas de la mateixa carnadura	64
(23)	<b>mateixos vestits</b>	ab els mateixos vestits que duya'l día de la cassera,	229
(24)	<b>elles mateixes</b>	que ho 68abia per elles mateixes	229

En aquest apartat veiem un ús preferent, per una banda, per les formes 'qualque' en comptes de les més corrents 'algun...' i, per altra banda, un ús abundant de 'tot' que li serveix d'acompanya imprecís per a moltes 'determinacions', veurem que passa el mateix amb la forma adverbial 'tot' que fa servir abastemant. La forma 'mateix', ja sigui indefinit, locució conjuntiva o altra, també és habitual en el pastor. A part d'això hem trobat un únic cas de 'hom' (Si un hom les menés pas ben acotades! /36).

### 3.4.7 ELS QUANTITATIUS

Quantitatius								± de
singular				plural				
masculí		femení		masculí		femení		
(1)	<b>quant</b>	(2)	<b>quanta</b>	(3)	<b>quants</b>	(4)	<b>quantes</b>	
(5)	<b>tant</b>	(6)	<b>tanta</b>	(7)	<b>tants</b>	(8)	<b>tantes</b>	
(9)	<b>molt</b>	(10)	<b>molta</b>	(11)	<b>molts</b>	(12)	<b>moltes</b>	
(13)	<b>poch</b>	(14)	<b>poca</b>	(15)	<b>pochs</b>	(16)	<b>poques</b>	
(17)	<b>bastant</b>	(18)	<b>*bastanta</b>	(19)	<b>bastants</b>	(20)	<b>*bastantes</b>	
(21)	<b>gaire</b>			(22)	<b>gaires</b>			

### Invariables

(23)	<b>massa</b>	(24)	<b>(força)</b>  <b>forsa</b>	(25)	<b>que</b>	
(26)	<b>prou</b>	(27)	<b>(més)</b>	(28)	<b>(menys)</b>	± de
(29)	<b>gens</b>					

Quantitatius		Exemples:	
	Forma	Context	Pàg.
(1)	<b>quant</b> ∅	∅      ∅      ∅	
(2)	<b>quanta</b> ∅		
(3)	<b>quants</b> ∅		
(4)	<b>quantes</b> ∅		
(5) 1	<b>tant mal</b>	Després, com feya tant mal, els civils li van pendre la escopeta,	103
(5) 2	<b>tant de vici</b>	hi havia pas tant de vici escampat	292
(6)	<b>tanta casa</b>	ni tanta casa de perdement,	292

(7) 1	tants anys	que jo encara n'havia vist may cap ab tants anys com tingui?...	109
(7) 2 pron	tants	Certus que sí! Tants com ne volguèu.	259
(8) pron	tantes	mes tantes y tantes ne van dire, que no s'hi entenían.	108
(9)	molt	∅ ∅ ∅	
(10)	molta	y gastan molta escupinya al envà...	108
(11)	molts	La montanya té molts cataus y els dinerots tufejan de lluny...	199
(12)	moltes	Ell, que havia seguides moltes terres, diu:	222
(13)	poch	∅ ∅ ∅	
(14)	poca ayga	Heu pas d'acogohir vos en tan poca ayga...	65
(15) 1	pochs anys	Ah, els poch's anys, els poch's anys!	57
(15) 2 pron	pochs	Per poch's que'n duguèu a sobre,	199
(16)	poques	∅ ∅ ∅	
(17)	bastant		
(18)	bastanta	teniu pla bastanta gabia,	30
(19)	bastants		
(20)	bastantes	∅ ∅ ∅	
(21)	gaire		
(22)	gaires		
(23)	massa cabal	feu tant mateix massa cabal de les paraules, vós,	271
(23)f	massa poruca	altrament, sèu massa poruca, ermitana:	31
(24)	forsa		
(25)	que	∅ ∅ ∅	
(26)	prou dalit	si teniu prou dalit, ray!	259
(27)	més [masc.]	com més fil se'ls hi dóna, més lluny se'n van...	45
(28)	menys	∅ ∅ ∅	

Tot i que no hem trobat exemples de detreminant '*forsa*' i '*més*', sí que hem trobat aquestes mateixes paraules com a adverbis en: 'mes com ja estava *forsa* enllà' /51 i 'les més guapes de totes' /35, acompanyant adjectius.

### 3.4.8 ELS NUMERALS

D'aquesta categoria gramatical, agafada globalment, no podem dir-ne gaire res ja que han estat poques les mostres que hem trobat i que, per tant, no ens és fàcil de sistematitzar. Les presentem i en direm alguna cosa.

A part del: ‘Vòre l el vey y quedar se embadalit, va éssere tot *hu*’/109, els ‘*dos / dugues*’ molt sovintejats (sempre trobem aquesta forma en femení) i el ‘cotre’ (‘ab les *cotre* gotes d’avuy’ /93), els altres casos de numerals cardinals, escrits d’una manera més o menys acadèmica, que podem esmentar són: ‘ne fay *xeixanta quatre*’ /293, ‘les *trescentes* dònes del Rey del Orient’ /115, ‘tenía *mil y cinch cents* anys’ /226. Per altra banda, trobem els ordinals en aquesta frase ‘es pas aquesta la *primera* ni la *segona* ni la [però] *tersa* vegada’ /262 i, finalment, els col·lectius ‘si no arribèu al *centenar*’/96 i ‘*corantena*’... A través dels quals veiem que la grafia ja és prou indicativa: el *mil y cincents*, ens diu Casanelles (1985: 49) que a Pardines hi sovinteja la conjunció *i/y* en comptes del guionet; Figuera (2011: 33) comenta que la fórmula *dos / dugues* forma part del registre col·loquial; la forma ‘*tersa*’ (terça) el DCVB l’assigna al català oriental, però sobretot com a fracció o part d’un tot determinat o termini; finalment pel que fa al ‘*xeixanta*’, Casanelles (1985: 46) presenta un ‘*xixanta*’ com a cas de palatalització per assimilació, que es dona a les nostres terres tant amb lles vocals ‘e’ com ‘i’.

### 3.4.9 ELS PRONOMS PERSONALS FORTS

Pronoms personals forts							
singular							
masculí /femení				masculí		femení	
(1)	jo	(2)	tu	(3)	ell	(4)	ella

Pronoms personals forts									
plural									
masculí /femení					masculí			femení	
(5)	nosatros 6	(6)	vosatros 1	(7)	vos /vós	(8)	ells	(9)	elles
(10)	nosaltres ∅	(11)	vosaltres ∅	!	!	!	!	!	?? ELLUS

### 3.4.10 PRONOMS PERSONALS FEBLES

<i>Pronoms personals febles</i>					
<i>pers.</i>		<b>plenes</b>	<b>elidides</b>	<b>reforçades</b>	<b>reduïdes</b>
		<u>A)</u>	<u>B)</u>	<u>C)</u>	<u>D)</u>
1a.s)	<i>sing. = s</i>	me	m'	em	'm
1a.p)	<i>plur. = p</i>	nos	--	ens / mos	's
2a.s)	<i>sg.</i>	te	t'	et	't
2a.p)	<i>pl.</i>	us / vos	us	-vos / se	us
3a.s/m)1	<i>s/m</i>	el	l'	-lo	'l
3a.p/m)2	<i>pl./masc.</i>	els/los/'ls	els	-los	'ls
3a.s/f)3	<i>sg. /fem</i>	la	la / l'	-la	-la
3a.p/f)4	<i>pl. /fem</i>	les	les	-les	-les
3a.s)5	<i>datiu</i>	li (hi)		-li (hi)	
3a.p)6		els		los	'ls
4)	<i>neutre</i>	ho		ho	
5)	<i>reflexiu</i>	se	s'	es	's
6)	<i>adv..</i>	en/ne	n'	-ne	'n
7)		hi		-hi	

<b>PRONOMS PERSONALS FEBLES</b>		<i>exemples:</i>	
	<b>Forma</b>	<b>Context</b>	<b>Pàg.</b>
1a.1.A)1	<b>me</b>	A mi, veyèu, <b>me</b> dóna pler y <b>me</b> fa fere uns pensaments, uns pensaments, la boyra!	47
1a.1.A) 2	<b>me' (+ pron.)</b>	<b>me'n</b> baixi cap a la Nina, atrapi a la mare d'aquest,	39
1a.1.B)1	<b>m' (+ V)</b>	ella <b>m'</b> ha tret a vora.	39
1a.1.B)2	<b>m' (+ hi)</b>	Vejàm què <b>m'hi</b> dihèu d'assí devall...-	61
1a.1.C) !	<b>s' (+ pron.)</b>	però: me <b>s'em</b> pugi en amunt com una fumera,	232
1a.1.D)! però:	<b>(adv.+)'m</b>	Y així <b>'m</b> vay casar... Ella era poch o molt parenta ab la jova,	50



1a.1.D) !! però:	(pron+) 'm	A mi'm plagui més fér me les solich y a la quieta...	81
1a.1.D) !!! però:	(conj. +) 'm	Puja, que'm faràs conversa!-	26
1a.1.D) !!!! però:	(adv.+)'m	si'm toqui pas avans el cop de creu,	293
1a.2.A)	nos	nos escaldariám pla bé'ls mostatxos...-	37
1a.2.C)	ens Ø /mos	mos en cal pas més que un per'aqueixa tasca, pensi...	236
1a.2.D)	's	Vinguèu avans no's refredin!-	96
2a.1.A)	te	¿Vos te cusir aqueixa llengarra de nunci?	34
2a.1.B)	t'	-Per això nasqueren... Que no t'hi cansis!	
2a.1.C)	et	Ø Ø Ø	
2a.1.D)	't	D'això justament va venir ne tot lo que't contaré.	108
2a.2.Aa)1	us	qu'es cosa de sebre, cosa de sebre, us digui!-	55
2a.2.A)2	vos	avans de vos gequir per arreu...	234
2a.2.B)	us	Ø Ø Ø	
2a.2.C)	-vos/-se	es pas bo que s'avesin a vèure vos en aquestes hores	199
2a.2.D)	us	Ø Ø Ø	
3a.1.a)	el	fins que totes el gitavan fòra	102
3a.1.b)	l'	Cal que l'estimèu a Sant Pons.	78
3a.1.c)	-lo	gequi lo pel vespre y	90
3a.1.d)	'l	ja'l tingui clavat com una llagasta.	56
3a.2.p/m)A1	els Ø / los/'ls	Deu los perdó!...-	51
3a.2.p/m)A2	'ls + V	¿què'ls hi faràs que's puga roure?...-	39
3a.2.p/m)C	V + los	desfermar los d'assí...	65
3a.2.p/m)D	V + 'ls	per a esquivar los o pèndre ls.	120
3a.s/f)3A	la	Si me podía haver, me la perdonaría pas.	102
3a.s/f)3B1	la + V	la segueixes o no la segueixes?	102
3a.s/f)3B2	l' + V	Que l'hauríam de vore com cal, la vostra neteja...-	78
3a.s/f)3B2 ! però	la/l' + V	¿Te la escoltas o no te la escoltas;	102
3a.s/f)3B2 !! però	l' + Pron+V	¿Sabèu per què l'hi baixa, vermeya?-	60

3a.s/f)3C1	-la	Y ara es pas cas de posar <b>la</b> a la cúa d'aqueix bé de Deu...	99
3a.s/f)3C2	-u + -la	∅ ∅ ∅	
3a.s/f)3D	V -la	Ensúma <b>la</b> bé, y si hi tornas!...-	34
3a.p/f)4A	les + cons.	y el Roquíis se <b>les</b> mira tot envejat y	60
3a.p/f)4B	les + voc.	fins que la més petita <b>les</b> hi contà	123
3a.p/f)4C	V -les	gitar <b>les</b> al torrent de Mala-Sang,	61
3a.p/f)4D	Voc. -les	∅ ∅ ∅	
3a.s/m)5AB	li + V	Y ell, mentres jo <b>li</b> conti rondayes... ¿no fa?-	26 -
3a.s/f)5AB	li + V	ell que aparía la ballesta y <b>li</b> engega una sageta [ <i>a la cabirola</i> ]	222
3a.p/m)5CD	-li	li creixían fins a omplir <b>li</b> totes les conques [ <i>al senyor de Llisquents</i> ]	225
3a.p/f)5CD	-li	y pregant <b>li</b> que'l volgués ab ella,	124
3a.p/m)5CD !	hi	¿Vós els <b>hi</b> heu fet pas el per què?...	303
3a.p/m)5CD !! (*)	hi	fregar vos els peus per a tornàr los <b>hi</b> la calor	265
3a.p/f)5CD !!!	hi	si no les <b>hi</b> feya llevar el cap en rodó y	61
3a.p)6AB	els	y vuyu pensar que fins <b>els</b> rependrà la mudansa...	77
3a.p)6C (*)	los	y fregar vos els peus per a tornàr <b>los</b> <b>hi</b> la calor.-	265
3a.p)6D	'is	¿què' <b>is</b> <b>hi</b> faràs que's puga roure?...	39
4)A	ho +V	<b>ho</b> hay conegut de seguida que vos hay vista...	31
4)C	V + ho	Sempre vay pensar m <b>ho</b> que arribaríau a n'aquesta hora...	25
5)AB	se + V	<b>Se</b> deixaría escalivar per una rondaya, ¿no fa?-	56
5)AB	se + V	com més fil <b>se</b> 's <b>hi</b> dóna, més lluny <b>se</b> 'n van...	45
5)AB	se [impersonal]	si al cel hi tinguessin pas gent polida <b>se</b> diría atrament.	64
5)C	V + se	se donaren vergonya de posàr <b>se</b> li devers	107
5)D	Adv + 's + V	ni' <b>s</b> va recordar de pregar a Deu	111
5)D	Conj + 's + V	que' <b>s</b> va pensar qu'eri cosa de Nostro Senyor,	112
5)B	s' + V	s'arrebassa la darrera ploma de la cresta	112
6)A	en	anch que'l Bram ne passa bugada cada día,	55 -

6)A	ne	de tot <b>ne</b> tenia la culpa'l vey aquey de les rels,	108
6)B	n' +V	que jo encara <b>n'</b> havia vist may cap	109
6)C	V + -ne	mes després m'hauria agradat tenir <b>ne</b> una per fantasia...	49 -
6)D	V + 'n	∅ ∅ ∅	
7 AB	hi + V	si <b>hi</b> posessiu la oreya... hi sentiriau roncar	252
7 AB	hi + V haver	<b>hi</b> havia una abadía,	225
7 AB ! neg.	hi + V	mes <b>hi</b> heu pas de fere'l ploricó, vós també!	263
7 CD	V + -hi	Bé hem de pujar <b>hi</b> , si Deu ho vol!	236
NOTA: Hem posat guions en algunes formes postverbals tot i que al text no hi són, per indicar que van darrere.			

En relació als pronoms personals, el primer que hem de dir és l'ús gairebé absolut de les formes plenes davant del verb. Així ho trobem, amb lleugeres excepcions, en totes les persones possibles, una mostra de les quals seria: *'me doni pler i me fa fere uns pensaments; me venia al cap res; nos escaldaríem'*, al costat, però, de *'mos hi vam quedar'* o bé *'ara mos esperen'*, pel que fa a la persona del singular i del plural. La 2a persona vindria representada per:

*'te convindria pas marit, a tu?; Te fa el compte, així?'*, i de manera especial i molt abundoses les següents formes (relacionades amb el tractament de 'vós' propi d'aquestes contrades encara i fins no fa gaire, sobretot en persones d'una certa edat i conegudes; fenomen àmpliament explicat per Comes (1996:363): *'Ara vos mostraré la capeia; vos la gorirem; si vos agradarà; vos cal desdejuna; abans de vos jaquir per arreu; de seguida que vos hai vista; vos se reviscola; per vos recebre'* (construcció amb una clara influència de l'altre costat dels Pirineus) i el redundant: *'vos semblavi a vós'*. Per la tercera tindriem: Déu *los* perdó i els reflexius *Se* deixaria escalivar; amb res *se* podia esborrar; Déu *se* torni per la veritat; *se* l'és gonyat'. I, finalment els neutres: *'ne* tingué un bell enuig' i *'ne* són braument afectades'.

Del pronoms forts ja n'hem parlat en un altre apartat i pel que fa a la primera persona del singular no trobem que la forma 'jo' ocupi la posició del 'mi' com passa en el parlar de Pau (Comes, 1996: 362) i de manera gairebé exclusiva al rossellonès.

Pel que fa a certes construccions, en alguns casos hi trobem unes certes disfuncions com redundàcies: *'M'agradi passejar-me' Déu mos el gord a nosaltres'*; no mantenir l'ordre normal de col·locació: *'Vos se figurava l'ànima; als sants mai els hi mancava companyia'*, i altres combinacions que demanarien un comentari a part com: *'El pernot*

d'alguna minyona que *ho* féu córrer dels llobins; Què, *m'hi* dieu? *Els n'hi* digué, de laues i de vermeies'; Sabeu per què, *l'hi* baixi, vermeia?; *se m'hi* heu quedat'.

Per completar aquest apartat posem a consideració uns casos de combinació de pronoms:

#### COMBINACIONS BINÀRIES DE PRONOMS:

En aquesta mostra de combinació de hi hem mantigut, quan ha calgut, la forma, verbal o no, precedent o posterior, per la manera d'utilitzar l'apòstrof i la manca de guions; si sembla que ens excedim en els exemples és perquè els exemples siguin suficients per comprovar la manera d'actuar segons la vocal o consonant en què acaba o comença el mot que acompanya els pronoms:

¿què'ls hi	¿què'ls hi faràs que's puga roure?...	39
¿Vós <b>els hi</b> heu fet pas	¿Vós els hi heu fet pas el per què?...	303
¿Vos <b>t hi</b>	¿Vos t hi jugar quelcom	28
a <b>mi'm</b> plagui ...  fèr <b>me les</b>	A mi'm plagui més fèr me les solich y a la quieta...	81
acostant <b>se li</b>	Y tot s'esglayà quan ella, acostant se li, va fer li així mateix:	114
d'anar <b>me n</b> ...  <b>se li</b> acosta	Però avans d'anar me n vuyu deixar te un recort que't duri mentre'l món sía món...- Y dihent això, se li acosta,	122
<b>els hi</b> mancava	als sants may els hi mancava companyia, y	64
<b>els hi</b> soquerrem	-Faràn pla bé més musica quan els hi soquerrèm les anques, ermitana!-	92
emmalaltir <b>m hi</b>	Con no vay emmalaltir m hi les estiuades,	64
encara ' <b>ls hi</b>	aqueix vici tan relleig qu'encara'ls hi dura...	124
fer <b>n hi</b> alguna	determinaren de fer n hi alguna per a revenjar se.	108
Jo' <b>ls hi</b> duya	y com jo'ls hi duya'ls comptes pla bé justos,	50
<b>les hi</b> contà	fins que la més petita les hi contà	123
<b>les hi</b> havia contades	quí les hi havia contades aqueyes coses,	229
<b>les hi</b> va vindre	Y d'assí les hi va vindre aqueix vici tan relleig	124
<b>l'hi</b> baixa	-¿Sabèu per què l'hi baixa, vermeya?-	60
<b>li'n</b> ha quedada	Còm li'n ha quedada empestada la bocassa!...	97

<b>m hi</b> a fregar (acostar...)	que m'esdevé d'acostar m hi a fregar sense que's moguin.	262
<b>me la</b> enclòu	me la enclòu entre'l muntant de la porta y el botó de la roda...	51
<b>me la</b> perdonaría	Si me podía haver, me la perdonaría pas.	102
<b>me la</b> vay goytar	Jo me la vay goytar setmanes y setmanes,	50
<b>me les</b> anés diguent,	Y com si una veu me les anés diguent,	232
<b>me les</b> conta	Y per això jo digui que me les conta Nostro Senyor,	232
<b>me les</b> contaren	me les contaren els avis de Sant Pons;	231
<b>me s'</b> encenguessin	que <u>me s'</u> encenguessin pas totes les sangs fredes...	289
<b>me'l</b> emmeni.	Quan m'anyori massa per aquests alts, me'l emmeni.	57
<b>me'l</b> estimi	Me'l estimi perque no té lley de traydoria al cor;	57
<b>me'l</b> miri bé ... y mirànt <b>me l</b> ...	m'assegui tot solich y me'l miri bé una bella estona; y mirànt me l senti una escalfor en la boca del cor	232
<b>me'l</b> podía pas mirar	me'l podía pas mirar	289
<b>me'l</b> temía	mes prou que me'l temía aquest truble...	176
<b>me'n</b> baixi	me'n baixi cap a la Nina, atrapi a la mare d'aquest,	39 -
<b>me'n</b> encarregui	que jo me'n encarregui...	109
<b>me'n</b> salti	me'n salti a Murons per a dire al senyor Rector	77
<b>m'hi</b> dihèu	Vejàm què m'hi dihèu d'assí devall...-	61
<b>m'hi</b> som atrapat bé	May m'hi som atrapat bé en aqueixes estreases,	292
<b>m'hi</b> vingui pas ningú	Aquey reyalme es més sossegat y m'hi vingui pas ningú a fere la guerra.-	254
<b>m'ho</b> sabrèu dire,	Ja m'ho sabrèu dire,	208
<b>m'ho</b> vay donar	m'ho vay donar tot per perdut.	290
mirànt <b>se l</b>	mirànt se l ab uns uys lluhents com els del mussol	119
<b>mos en</b> cal pas més	y mos en cal pas més que un per'aqueixa tasca, pensi...	236
<b>mos hi</b> porèm	mos hi porèm espitllar per tot...-	65
<b>mos hi</b> vam...	y mos hi vam quedar...	50
mostrà <b>vos el</b>	Vay sentir que'n parlavau, y vuyú mostrà vos el lo primer de tot.	52

no <b>t'hi</b> cansis!	-Per això nasqueren... Que no t'hi cansis!	258
-Perdona <b>m a n'a mi</b>	-Perdona m a n'a mi, pecador, Marialena de la Vall!	228
posàr <b>se li</b> devers	que'ls atros se donaren vergonya de posàr se li devers	107
que <b>me'l</b> cerqui pas!	-que'm cerqui pas el cos, que me'l cerqui pas!	267
que <b>se'n</b> entorni:	que s'esperí o que se'n entorni:	208
que' <b>ns hi</b> vinguessin	si no perillaria que'ns hi vinguessin a cercar ab un fanal!-	271
<b>se la</b> fa	La basarda un se la fa, veyèu;	31
<b>se la</b> té	se la té una nit en la seua companyia,	221
<b>se la</b> van pujar	se la van pujar fins al cim.	283
<b>se les</b> feya dur	aleshores se les feya dur al castey y	61
<b>se les</b> mira	y el Roquis se les mira tot envejat y	60
<b>se li</b> acosta	Mes ella se li acosta a cau d'oreya y li diu tota moixa: -	121
<b>se li</b> feu fosch	tot se li feu fosch mateix que'l món finés;	121
<b>se li</b> figuri	Tot se li figuri un desamich,	262
<b>se'l</b> descobri,	mes un cop se'l descobri,	270
<b>se'l</b> dragués la terra...	com si se'l dragués la terra...	270
sempre' <b>ls hi</b> passa	Diu que a les dones sempre'ls hi passa qualche cosa d'estranyot.	249
sempre' <b>ls hi</b>	Diu que a les dones sempre'ls hi passa qualche cosa d'estranyot.	249
<b>se'n</b> anà...	Y se'n anà, y may més se va sebre d'ella en tota la Vall.	221
<b>se'n</b> arriba	s'esgarría de la colla y se'n arriba sol fins aquest pendís.	221
<b>se'n</b> diu	se'n diu la Gorga de les Tres Pintetes.	242
<b>se'n</b> enriguessin	com les encantades menys viues se'n enriguessin	123
<b>se'n</b> es entrada	tota la montantanya se'n es entrada a trons, llampets y pudor de sofre...	229
<b>se'n</b> havia vistes	que may se'n havia vistes de més fresques	113
<b>se'n</b> parli pas més,	Vaja, gequim ho estar assí y se'n parli pas més, ¿sentiu?	271
<b>se'n</b> van pas desdire	Y se'n van pas desdire, veyèu!	283
<b>s'hi</b> atrevirà pas,	mes ab vós s'hi atrevirà pas,	271

<b>s'hi</b> desvergonyarà	ab tota cosa s'hi desvergonyarà	271
<b>s'hi</b> estiga	Pensèu pas que s'hi estiga tan malament com a la forca...	208
<b>s'hi</b> ovira	que s'hi ovira una mosca d'una hora lluny,	103
<b>s'hi</b> posi voluntat.	pera que s'hi posi voluntat.	61
<b>s'ho</b> pren	Ell tot s'ho pren ab catxassa,	45
<b>s'ho</b> valgués,	Me venia al cap res que s'ho valgués,	39
tapà <b>se ls</b>	aleshores, espantat, va per tapà se ls ab les mans	226
<b>te</b> l'hajas menjat	con te l'hajas menjat penjarèm la clova, com un cascabay,	95
<b>te'n</b> has	-¿Vos t hi posar quelcòm que te'n has descuydat?	37
<b>te'n</b> podràs	te'n podràs anar pel món enllà a seguir reyalmes	116
tràure <b>n'hi</b>	me fa rumiar sempre per tràure n'hi de noves...-	57
tu <b>te'n</b> vols venir	si tu te'n vols venir ab mi,	116
vína <b>te n</b>	Vína te n ab mi, vey del meu cor,	121
NOTA: Recordem que estem treballant amb un text que ha estat 'manipulat' diverses vegades (imprenta, copista, nosaltres mateixos, etc.) i que algun error es deu haver produït pel camí, per cause alienes a l'autora.		

#### COMBINACIÓ DE TRES PRONOMS:

<b>els n'hi</b>	els n'hi digué de blaues y de vermeyes, que	64
<b>me s'em</b> pugi	me s' em pugi en amunt com una fumera,	232
<b>se m'hi</b>	Vos se m'hi heu quedat tan enfabada goytant la vostra caseta,	256
<b>se m'hi</b> heu quedat	Vos se m'hi heu quedat tan enfabada goytant la vostra caseta,	256
<b>se n'hi</b>	y el de Lliscants que se n'hi ve ab tota la seua gent.	221
<b>se'l en</b> dèu enrossegat	Jo diria que l'atre se'l en dèu enrossegat a les seues estussades de conills,	203
<b>se'l es</b> gonyat	Se'l es gonyat ab la volada...-	96

### 3.4.11 EL VERB

FORMES NO PERSONALS:

#### Infinitiu 1a conj. – AR ( I )

(1)	<b>bescavar</b>		(14)	<b>esbuyar</b>
(2)	<b>condempnar</b>		(15)	<b>escabotar</b>
(3)	<b>desdejunar</b>		(16)	<b>espaumar</b>
(4)	<b>desfermar</b>		(17)	<b>espitllar</b>
(5)	<b>desniar</b>		(18)	<b>estricolejar</b>
(6)	<b>deturar</b>		(19)	<b>finar</b>
(7)	<b>encorrallar</b>		(20)	<b>follejar</b>
(8)	<b>endegar</b>		(21)	<b>gatejar</b>
(9)	<b>enerissar</b>		(22)	<b>gitar</b>
(10)	<b>engigar</b>		(23)	<b>gordar [per a no]</b> <b>blegar</b>
(11)	<b>enrondar</b>		(24)	<b>lograr</b>
(12)	<b>enrossegar</b>		(25)	<b>roncar / ronxar</b>
(13)	<b>ensinestrar</b>			

#### Infinitiu 2a conj. – RE ( IIa ) i - ER ( IIb )

(1)	<b>créixere</b>		(16)	<b>recebre</b>
(2)	<b>crényere</b>		(17)	<b>roure</b>
(3)	<b>dire</b>		(18)	<b>sebre</b>
(4)	<b>desdire,</b>		(19)	<b>sentire</b>
(5)	<b>distràure (la)</b>		(20)	<b>tindre</b>
(6)	<b>éssere</b>		(21)	<b>traure</b>
(7)	<b>fere</b>		(22)	<b>vindre</b>
(8)	<b>fondre</b>		(23)	<b>vore</b>



(9)	havere		(24)	discórrer
(10)	heure		(25)	ésser
(11)	néixere		(26)	haver
(12)	pendre		(27)	fer
(13) 1	perdre		(28)	fúmer
(13) 2	pèrdere		(29)	desdir (e)
(14)	plànyere			
(15)	raure		(30)	dir / dire
			(31)	dur

**Infinitiu 3a conj. -IR (IIIa) i (IIIb)**

1	cusir		amanir	10
2	devenir		confegir	11
3	dir		emmalaltir	12
4	desdir		enternir	13
5	fugir		escatir	14
6	munyir		descobrir	15
7	omplir		desvergonyir	16
8	tenir		renyir	17
9	venir		seguir	18

**GERUNDI**

	<b>1a conj.</b>		<b>2a conj.</b>		<b>3a conj.</b>
	<b>- ANT</b>		<b>- ENT</b>		<b>- INT</b>
(1)	dessangnant	(6) 1	dihent	(11)	gequint
(2)	esclamant	(6) 2	diguent	(12)	munyint

(3)	<b>goytant</b>	(7)	<b>fent</b>	(13)	<b>resplendint</b>
(4)	<b>malgant</b>	(8)	<b>havent</b>	(14)	<b>malehint</b>
(5)	<b>petjant</b>	(9)	<b>somrihent</b>	(15)	<b>servint</b>
		(10)	<b>trayent</b>		

\* \* \*

## FORMES PERSONALS:

### IMPERFET D'INDICATIU

IMPERFET D'INDICATIU				
1	jo	<b>anyoravi</b>	<b>feya</b>	<b>estava</b>
2	tu	<b>∅</b>	<b>∅</b>	<b>∅</b>
3	ell / ella	<b>arrossegavi</b>	<b>pusquía,</b>	<b>agenoyava</b>
4	nosaltres	<b>∅</b>	<b>podíam</b>	<b>∅</b>
5	vosaltres	<b>¿?</b>	<b>feyau</b>	<b>atrapavau</b>
6	ells / elles	<b>s'afiguravin</b>	<b>componíam</b>	<b>picavan</b>

### PRETÈRIT INDEFINIT

INDEFINIT		
1	jo	<b>hay conegut</b>
2	tu	<b>has gonyat</b>
3	ell / ella	<b>ha tret</b>
4	nosaltres	<b>hem aixugat</b>
5	vosaltres	<b>heu gitat</b>
6	ells / elles	<b>han baixat</b>

\*\*\*

<b>Futur</b>		
1	jo	<b>gorniré</b>
2	tu	<b>ohiràs</b>
3	ell / ella	<b>podrà</b>
4	nosaltres	<b>podrèm</b>
5	vosaltres	<b>frisarèu</b>
6	ells / elles	<b>faràn</b>

\*\*\*

<b>IMPERATIU</b>		
2	tu	<b>fuig</b>
3	ell / ella	<b>malhaja</b>
4	nosaltres	<b>siguem</b>
5	vosaltres	<b>ensumèu</b>
6	ells / elles	<b>∅</b>

\*\*\*

<b>Condicional</b>		
1	jo	<b>vetllaria</b>
2	tu	<b>∅</b>
3	ell / ella	<b>gitaría</b>
4	nosaltres	<b>hauríam</b>
5	vosaltres	<b>sabríau</b>
6	ells / elles	<b>atraparian</b>

\*\*\*

<b>PRESENT DE SUBJUNTIU</b>		
1	jo	<b>conti</b>
2	tu	<b>emmorronis</b>
3	ell / ella	<b>tingui</b>
4	nosaltres	<b>pusquem</b>
5	vosaltres	<b>mudèu</b>
6	ells / elles	<b>fossin</b>

\*\*\*

<b>PERFET DE SUBJUNTIU</b>		
1	jo	<b>haja vista</b>
2	tu	<b>hajas menjat</b>
3	ell / ella	<b>haja endanyat</b>
4	nosaltres	<b>∅</b>
5	vosaltres	<b>haguèu matinejat</b>
6	ells / elles	<b>hajan caygut</b>

\*\*\*

<b>IMPERFET DE SUBJUNTIU</b>		
1	jo	<b>volgués</b>
2	tu	<b>gitessis</b>
3	ell / ella	<b>pogués</b>
4	nosaltres	<b>donguessim</b>
5	vosaltres	<b>quedessiu</b>
6	ells / elles	<b>seguissin</b>

Un aspecte clarament caracteritzador de la parla del nostre personatge —sempre parlem sobre el text escrit—, al costat de l’antiesdruixolisme dels mots acabats en *-ia* i dels abundantíssims casos de iodització, és sens dubte el de l’acabament en *-i* de les primeres persones del present de l’indicatiu de totes les conjugacions (amb unes lleugeres excepcions) i, per analogia, segons Veny, de l’imperfet del mateix mode i del condicional, a part d’altres formes verbals, i de com condicionarà la conjugació del present de subjuntiu, tal com veurem més endavant.

Pel que fa a aquest punt, coincideix amb el rossellonès, el ceretà i amb el parlar de Cadaqués i divergeix del de Pau, de la Garrotxa i, en definitiva de la resta de les comarques de Girona, tot i que Monturiol i Domínguez, (2001: 37) manifesten que encara han pogut sentir a dues persones d’un petit reducte rural de l’Alta Garrotxa pronunciar la *-i* final de la persona del temps esmentat. Aprofitem les mateixes paraules de Joan Veny (1982: 30-32) quan diu que

“el límit que separa el català central del septentrional de transició coincideix amb la isoglossa que, a començaments del segle actual (es refereix al segle XX), separava la desinència *-u* (*-ut*, o *-uc*) del present d’indicatiu (persona 1) dels verbs de la 1a conjugació, de la desinència *-i*, és a dir, els territoris que deien *cantu* (o *càntut* o *càntuc*) enfront dels que deien *canti*”.

I a continuació afegeix: “En aquesta zona de transició moren alguns trets del català central i en neixen alguns altres que s’enfilen cap al rossellonès”, aspecte que s’adiu clarament amb el tema que tractem, el d’un parlar de transició, i que aclareix algunes de les consideracions que manifestem al llarg d’aquest escrit.

Així doncs, sense ànim de ser exhaustius, presentem una mostra dels acabaments d’aquestes formes verbals. Pel que fa a la persona del present tenim casos com: ‘M’*agradi* (persona 1: 1a conjugació) passejar-me’; ‘Ah, Mussol si t’*arreplegui*’ (persona 1: la conjugació); ‘d’això que vos *conti* (persona 1: 1a conjugació) n’hauríeu pres goig: vos ho *digui*’ (persona 1: 2a conjugació); ‘Com *senti* (persona 1: 3a conjugació) que gemeguis’; ‘I jo *pensi* (persona 1: la conjugació) en les goges que s’espitllin o que rentin’; ‘*Vegi* (persona 1: 2a conjugació) que l’ermità...’, ‘Ho *cregui*

(persona 1: 2a conjugació) pla bé'; 'l'emprenqui (persona 1: 2a conjugació) a soles, i li fai'.

Ara bé, al costat d'aquestes primeres persones del singular del present d'indicatiu en trobem d'altres també amb *-i* final (seguides o no de consonant), que són, però, terceres persones del singular o del plural, i fins i tot segones del singular, també del present d'indicatiu, com per exemple: 'Mentris tu *paris* (persona 2: 1a conjugació) taula...'; 'com senti que *gemeguis* (persona 2: 1a conjugació); 'Que et *faci* (persona 2: 2a conjugació) mal quelcom?'; 'diu que si li *salvi* (persona 3: 1a conjugació) l'amor li donarà la mellor part de la vida'; 'Això *s'arrangi* (persona 3: 1a conjugació) sol'; 'ell que *fugi* (persona 1: 3a conjugació) de Murons i se *n'entorni'* (persona 1: 1a conjugació); Les coses *s'arrangin* (persona 6: la conjugació) pas totes soles'; 'Les dobles de quatre *s'arrepleguin* (persona 6: 1a conjugació) pas en un girant d'uis'; 'com d'una bestia quan la *degollin* (persona 6: la conjugació)'; 'I jo pensi en les goges que *s'espitllin* (persona 6: la conjugació) o que *rentin'* (persona 6: la conjugació); 'Són els caps ... que *rebotin* ... i es *queixin* (persona 6: la conjugació)'.

Unes mostres de formes verbals en imperfect d'indicatiu, però cap en condicional, completaran aquest tret tant singular del parlar del Rosselló, Cerdanya i Cadaqués, i de la parla del nostre pastor: '*Anavi, atrapavi, desnonavi, eri, estavi, goitavi, pensavi*', i un cas de present i d'imperfect seguits com ara '*Redringui com redringavi*', al costat d'altres formes, en plural de 3a persona: '*Afiguravin, atrapavin, preguntavin*...

Igual que el rossellonès i el parlar de la Garrotxa, la parla del pastor afegeix una neutra final de reforç a una bona colla de verbs de la 2a conjugació: '*éssere, dire, desdire, fere, dure, pensare, havere*', i els casos de '*vore, témere i pèrdere*', que potser demanen unes altres consideracions (com seria l'analogia amb altres verbs que afectaria no solament l'infinitiu, sinó també el futur i el condicional i farien com els verbs acabats en *-re* de la mateixa conjugació), o la forma '*néixere*', forma esmentada per Comes (1996: 373) com a paraula que, "segons el mapa 365 de l'ALPO, permet d'establir la frontera entre la forma rosellonesa, i que, per altra banda, podria venir de molt antic, ja que la forma "vençre" (verb de característiques semblants) es troba en Ramon Muntaner".

Tant en el parlar de Cadaqués com en el de la Garrotxa apareixen algunes formes de verbs de la 2a i de la 3a conjugacions que poden acusar un contacte amb el rossellonès i afegeixen una -e- a la segona persona del singular del present d'indicatiu. Nosaltres hem detectat el casos de 'entenes, dehues, veyas' (en 'Però veies... La rondaia és massa llarga' i 't'ho dehues figurar'). Aquest fenomen és comentat per F. de Borja Moll a la *Gramàtica històrica catalana* (p. 150) indicant que el rossellonès "propaga aquesta terminació a tots als verbs" i no només en aquells que acaben en sibilant o -r.

Sobre el pas dels grups -NDR- i -LDR- a -NR- sense epèntesi de la -d- ja n'hem parlat a l'apartat de fonètica. En canvi trobem *tindre* i *vindre*, que ens poden servir com a exemples de verbs que han canviat de conjugació. De manera diferent actuen les formes 'sapiguessiu, sapiguessin' (de *sapiguer\**, tot i que també tenim més d'un *sebre*) i 'pusqui, pusquem, pusqueu, pusquessim (de *pusquer\**)'; cosa que per altra banda hem de resaltar perquè també hem trobat les formes 'porà, poreu, poríam, poríau', provinents d'un infinitiu que no és *poder*.

Sobre aquests fets n'han parlat E. Sala (1983: 38), fent referència als canvis de conjugació i a canvis de radical i esmentant també el verb 'sebre'. També al *Parlar de la Garrotxa* (Monturiol i Domínguez, 2001: 43) s'esmenta el Coromines dels *Lleures...* quan diu que la solució -r-, del 'poré, poràs...' prové del grup llatí T'R.

Pel que fa al subjuntiu, Joan Veny, a *Els parlars* (1982: 66-67), quan fa la descripció del rossellonès, parla de les "interessants variacions que mostren les persones 4 i 5 de l'imperfet d'indicatiu i de subjuntiu (*cantavin* im per "cantàvem" i "cantàveu" per una banda i *cantessen* i *cantessu* per "cantéssem i cantésseu", per l'altra. Doncs bé, el nostre personatge en diferents moments utilitza les següents formes: 'donguessim, haguessin...' que no s'aparten gaire de la forma tradicional.

### *‘Éssere, estar i havere’*

Els verbs copulatius es troben representats per l'*estar* en exemples com '*estavi* tan orgullosa de la seva guapesa', '*estaven* pas avesats', 'aquí m'*estigui* fent petar el queixal' i 'que *estigués* pas empenyat', amb el paper que li pertoca i els canvis fonètics i formals donats pel tractament dels verbs que fa el parlant (Noteu però la vacil·lació *estavi/estaven*), al costat d'altres formes com '*estavi* força enllà', en què ocupa el terreny del ver ser, o bé '*Estan* pas més que pel dinar' i 'que s'*hi estiga* tan malament', sense el seu valor copulatiu.

L'altre verb copulatiu el trobem representat per les formes *ser* i *éssere*.

Joan Veny (1982: 67) presenta com a paradigma del *ser* o *estre* rossellonesos les formes *sun* (*sum*), *ets*, *és*, *sem*, *seu*, *sun*, i aquestes altres variants per al septentrional de transició: *som* (*sóc*) *ets*, *ès* *soms*, *sous*, *són*. Doncs bé, el pastor utilitza les variants *sem*, *seu*, (com en els casos: 'hi *seu* entesa' '*seu* vós ermitana?', 'pel auceis que *seu* ara', 'sem unsumuts cocs, el petit i jo', '*sem* a dissabte' '*sem* al Clot del Pas'. Però podem dir més coses d'aquest verb. La forma *éssere* és utilitzada sobre tot en les formes compostes i en les perífrasis: '*va éssere*', '*ha d'éssere*', '*havia promès éssere* d'ell', i en altres formes com: 'Que pot *éssere* en sabríeu pas encara?' o bé 'Pot *éssere* sabeu pas què és?' i 'Sabríeu pas, pot *éssere*, ermitana, com se'n digui', les quals, a més, ens indiquem una certa forma d'interrogació.

A part de trobar exemples com '*Hauria sigut* una rosa *vera*' per '*estat*', tenim també casos com: 'Quan *sies* més gran', '*Sia* com *sia*', 'sense sebre què *sia* cosa de pler', casos de subjuntiu sense velaritzar i en canvi '*Siguem*-hi, ermitans?' un cas de valarització quan no toca.

Un altre aspecte remarcable que coincideix, en part amb el parlar de la Garrotxa (Monturiol i Domínguez, 2001: 47), el rossellonès (Veny, 1982: 68), el parlar de Cadaqués (Sala, 1983: 39) i el de Pau (Comes, 1996: 375) és el de la formació de temps compostos amb *ser* en comptes d'*haver*. Així trobem només en tercera persona: 'hi és pas *estada* mai', 'Com *és estat* això?', 'com *era estat* allò?', 'ja *s'és acabada* la vostra casa', '*s'és estada* la seva cabeiera', 'El tayerich *s'es clos*', 'Se *n'és entrada*', 'Se *l'és gonyat*', 'com si no *fos estat* res', etc. Ara bé també hi ha formes compostes amb el



verb *haver*: *'ha gosat, ha pas sortit, hagués pas, haguessen premut, hay conegut, Hay pas tingut, hay vista, haja endanyat, haja atrapada, havia replegat,* (alternant amb *havii tinguts*) i *havere feta'*, entre d'altres. Fenomen que també passa a les altres àrees estudiades, però amb la diferència que allà s'usa en primera i segona persona del singular i es reserva el verb *haver* per a les altres persones (Comes, 1996: 375) i Monturiol i Domínguez (2001: 47). Veny (1982: 68), parlant del rossellonès, diu que aquest ús del verb *sere* és utilitzable a totes les persones, a diferència de la restricció que en fa el septentrional de transició.

Amb aquests exemples veiem aspectes que ja hem tractat anteriorment i són una bona mostra de com funciona la concordança entre els participis i els elements a què es refereixen, Cosa, per altra banda, detectada a la resta dels parlars estudiats.

Continuant amb el verb *havere*, direm que una part de les perífrasis l'utilitzen com cal, per exemple: *'Havere d'esperar, ha pas de tirar, ha d'éssere, haurà d'ésser, Van havere de cridar, Va pas havere de menester, Heu de sebre, Heu pas d'acogir-vos, Hauríem de vore'* i la forma especial *'Hi ha pas que fiar'*, i que per altra banda en trobem algunes, poques, d'estranyes a la normativa, com per exemple: *'Li tingui d'escapçar vos ho tingui de dire'*.

\* \* \*

#### **3.4.12 LA NEGACIÓ**

La negació és un altre tret que caracteritza la parla del pastor i tot i que coincideix fins a un cert punt amb el parlar de la Garrotxa, es diferencia més del parlar de Cadaqués. El rossellonès i el parlar que comentem coincideixen en la manca quasi absoluta de la partícula 'no' a les frases negatives, en l'ús gairebé imperceptible del 'poc' i la utilització del 'pas' com a element indispensable per a la negació. Veny (1982: 67) compara la manca del "no" de les frases negatives a l'occità i al francès popular. Quant al parlar de Cadaqués, E. Sala (1983: 67) ens diu que les poques vegades que es fa servir el "pas"

és en la negació no verbal com “n’hi havia més que pas ara”, ja que la manera més corrent de construir la negació és amb la partícula “poc” com per exemple “poc que hi serà”, amb aquella manera tan especial de dir de l’Empordà i de les altres comarques de Girona. A la Garrotxa, com també en aquesta comarca nostra, el “pas” reforça la negació i es manté, encara, en alguns casos com a únic element de negació, amb la particularitat que la “s” d’aquesta partícula cau quan va seguida de consonant. En un cas i l’altre, aquesta partícula pot reforçar el “poc” i donar frases com aquesta: “poc que te crec pas” (Monturiol i Domínguez, 2001: 47-48) .

Tornant al pastor de *Solitud* direm que, pel que fa a construccions amb ‘no’ podem presentar aquestes: ‘Jo *no* fai res per a sebre res’ ; ‘s’acontentavi pas de no vore-la’ , la combinació mixta: ‘*No*, ermitana; ara va *pas* tornar, si no, acabariem *pas* mai la rondaia’, i poques més. Amb una partícula més o menys negativa, tenim: ‘mai se n’havia vistes de més fresques’i ‘n’havia pogut traure res’. El ‘poc’, el trobem només en: ‘*poc* cal d’anar amb falliques’. I la resta de construccions són amb el ‘pas’, en totes les combinacions possibles: ‘en va *pas* tenir prou; Jo estigui *pas* a la vostra pei; Qui vos feia *pas* dire; va tocar-la *pas* mai arreu; mancaria *pas* més; podrien *pas* havere feta tan bella correguda;

Això és *pas* del compte; me’l cerqui pas; se’m mogui ja pas; eri pas per orgull; són pas acerveiats; cal pas pandre;

### 3.4.13 ELS ADVERBIS

Pel que fa als adverbis, notem una gran riquesa i varietat de formes i locucions:

De lloc: *ací,ací avai, cap dalt, en amunt, en avai, capdavai, lli enllà,món enllà,ençà, per ci devers, d’a sol ixent i d’a jóc* (amb la d apostrofada) *ca seua, banda enllà, d’a jóc, a jas...*

Temporals: *Con* (per *quan*) , *mentris, mentristant, dejornet, après, per anys, per temps, per un jamés, per arreu,*

De quantitat: *força, gaire, prou,un tros, pas poc* (dins ‘Els va afavorir *pas poc*), *més que* (reforçat amb un ‘*de sobres*’ que el precedeix), *pla, pla bé prou, pla ben poc, etc.*

Amb tots aquests adverbis de quantitat es pot suplir l'absència o escassetat dels superlatius en *-issim* i variants que, com diu Veny (1982: 67) manquen en rossellonès. I fent referència a l'adverbi 'pla', Monturiol i Domínguez, després d'indicar-ne el retrocés, manifesten que està agafant un paper de "reforçador del quantificador en oracions comparatives, amb un sentit equivalent del "molt".

De manera: *bo* (dins 'Ha arribat *bo*, a Déu mercès'), *mellor*, *a coi*, *a miges*, *braument*, *pel clar* (en la frase 'fins a sebre què *pel clar*), *a tort* (la bescantavin *a tort*)- I la forma *certus*, indicant afirmació i *al mancos*.

#### 3.4.14 ELEMENTS DE RELACIÓ: LES PREPOSICIONS I LES CONJUNCIONS

Fent referència a les preposicions, remarcarem d'entrada l'afegitó (cometat per E. Sala (1983: 66), però molt més estès, com a característica del subdialecte) d'una 'n' darrera la preposició 'a' com en els casos: 'a *n'* ell; a *n'*aqueix; a *n'*aqueí'; la vacil·lació en l'ús de certes preposicions com en aquestes frases: 'estavi fort *en* rebutjar-la', 'ha gosat *a* mirar-me', '*a* l'oïr allò', 'no és té memòria *de* que l'aiga', 'són capaços *a* eneriçar els cabeis', '*en* que de tot ne tenia la culpa'; aquest aspecte, el règim de les preposicions, demanaria un un estudi sencer.

Lala utilització de la preposició 'a' davant de CD, i l'ús preferent de la preposició 'en' per indicar el lloc com: '*en* l'Afrau de la Nina', '*en* el cel', '*en* terra'. I quant a les conjuncions direm que hi predominen formes més aviat antigues o, com a mínim poc emprades en l'actualitat: '*anc que; donques; endemés; puix...*'

\* \* \*

#### **4 CONCLUSIONS**

La primera conclusió a què hem arribat amb aquest treball —si se'ns permet dir—, és que no hem arribat a cap conclusió. Ens expliquem: no ens proposàvem pas, en començar l'estudi, de fer cap nova aportació a tot allò que ja sabem sobre Caterina Albert i Paradís, Víctor Català. Només partíem de tres idees bàsiques que volíem confirmar, reafirmar o desmentir. Aquestes idees eren, en primer lloc, que Caterina Albert no s'havia inventat cap “fantàstic pseudo-dialecte” i l'havia posat en boca del personatge del pastor; ni que el que parlava Gaietà, a la novel·la, fos “una pura i genial creació” de l'autora —com dèiem a la introducció—, sinó que es tractava d'una manera de parlar la llengua catalana en una zona determinada de la nostra geografia, que, precisament per aquesta raó: tractant-se d'una zona de muntanya, tenia molts punts en comú amb moltes poblacions de l'entorn, i a l'hora en diferia en molts altres aspectes. Amb l'aportació —potser excessiva— d'exemples i casos determinats i amb l'estructuració en paradigmes que hi hem volgut donar, ens ha semblat que defensàvem la sistematització de molts dels elements que conformaven aquest llenguatge, llengua, dialecte, parla, idiolecte, etc. que se'n vulgui dir.<sup>41</sup> Si fos així, es tractaria de la reproducció més o menys fidedigna d'un parlar de muntanya, més o menys concret —tot esperant possibles confirmacions—; en cas contrari haurem de donar la raó a Montoliu i Coromines, com a mínim amb allò “genial” i “fantàstic”.

Un altre aspecte de la parla del pastor —que no ens havíem plantejat amb anterioritat— és el que Caterina Albert fos, inconscientment, precursora (?) del que amb el temps s'acordaria anomenar ‘Català septentrional de transició’. Només és un suposició, o una hipòtesi —tan poc acadèmica com es vulgui—, però som conscients de com coneixia la llengua catalana Víctor Català; també sabem de la coneixença i relació que tenia amb Antoni Maria Alcover, el qual li havia demanat que fos corresponsal per a la comarca en l'obra del diccionari<sup>42</sup>; Mn. Alcover va ser, precisament, qui el 1919<sup>43</sup> va començar a parlar d'un dialecte que “abriga lo Capcir, la

---

<sup>41</sup> Som conscients que si agafàvem el darrer terme, ‘idiolecte’, encetaríem un altre camp de discussió i estudi.

<sup>42</sup> Perea (2002)

<sup>43</sup> Adam (2006: 22 i ss.)

Cerdanya (espanyola i francesa), lo Conflent, lo Vallespir, lo Rosselló, l'Alt Empurdà, ès a dir, les regions de Cadequés i Campmany, les de Massanet de Cabrenys, Olot, Camprodón, Rocabrúna, Ripoll i Vall de Ribes”, la isoglossa del qual seria la desinència [i] del present d'indicatiu, que en aquells moments comprenia dins del rossellonès<sup>44</sup> i que anomenava “català pirinenc-oriental”.

El tercer punt que platejàvem era el de “Què tenim en contra de la ‘llengua’ de Caterina Albert i Paradís - Víctor Català?”, si estem parlant de 1905. Ens hem estès voluntàriament en l'apartat d'ortografia, tot i que sabíem que del manuscrit a la impremta el text podia passar per moltes mans i cadascuna en podia fer de les seves. Ara bé, havent passat el text per diferents sedassos, en forma de normatives ortogràfiques de l'època, no veiem pas una llengua gaire diferent de la que utilitzava, o recomanava, molta gent del moment, i més si tenim en compte que les *Normes ortogràfiques* no va aparèixer fins al 1911.

En resum, hem volgut presentar un material, d'una manera determinada, per ajudar a comprendre més bé les eines que feia servir una senyora escalencaque que es deia Caterina Albert i Paradís i que quan escrivia es feia dir Víctor Català.

---

<sup>44</sup> Remetem a la nota 2 d'aquest mateix treball.

## 5 REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Adam Aulines, Montserrat (2006). *El català septentrional de transició: nova visió des de la morfologia*. Barcelona: Institut d'estudis catalans: Biblioteca filològica, LVIII.

Albert, Lluís (2002). «Caterina Albert i la seva obsessió pel llenguatge», dins Prat, Enric; Vila, Pep (eds.), *II Jornades d'estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català»*. Barcelona: Ajuntament de l'Escalà / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 535-554.

Alcover, Antoni Maria i Moll, F. de Borja (1977). *Diccionari Català Valencià Balear*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.

Ballot i Torres, Josep Pau (1814). *Gramatica y apología de la lengua catalana*.

Barcelona : Estampa de Joan Francisco Piferrer, impresor del Rey, [ca. 1814]

TOP: I-Verrié 351-12º/ Bon. 10-I-24

Consultat on-line des de 24-07-2015:

<https://archive.org/stream/GramticaYApologaDeLaLlenguaCathalana/Ballot1814>

Blanch i Bofarull (1867). *Gramatica de la lengua catalana* / por D. A. de Bofarull y D. A. Blanch. Barcelona: Espasa Hermanos, Editores, [1867]

TOP: Bad-8-3148 / A 43-8-425 / A 43-8-426 (Biblioteca de Catalunya).

Consultat on-line des de 01-08-2015 :

[http://books.google.es/books?vid=BNC:1001923803&printsec=frontcover&redir\\_esc=y#v=onepage&q&f=false](http://books.google.es/books?vid=BNC:1001923803&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

Bofarull, Antoni de (1864). *Estudios, sistema gramatical y crestomatia de la lengua catalana*. Barcelona : El Plus Ultra, 1864. 216 p. ; 20 cm.

TOP: 2006-8-18647 / A 43-8-428 (Biblioteca de Catalunya).

Consultat on-line des de 02-05-2016:

[http://books.google.es/books?id=pNz2B0n-TXEC&printsec=frontcover&hl=ca&redir\\_esc=y#v=onepage&q&f=false](http://books.google.es/books?id=pNz2B0n-TXEC&printsec=frontcover&hl=ca&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

Boix, Jordi (2002). «Aproximació a la parla del pastor de *Solitud*», dins Prat, Enric; Vila, Pep (eds.), *II Jornades d'estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català»*. Barcelona: Ajuntament de l'Escala / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 543-562.

Boix, Jordi (2006). «Algunes consideracions sobre el lèxic del pastor de *Solitud*», dins Prat, Enric; Vila, Pep (eds.), *Actes de les terceres Jornades d'estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català» (en ocasió del centenari de *Solitud* 1905-2005)*. Barcelona: Ajuntament de l'Escala / Curbet Comunicació gràfica S. L. pp. 115-192.

Bonet, Sebastià (1993) (ed. Lit.): *Ensayo de gramática de catalán moderno. Contribució a la gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Alta Fulla.

Botet, Renat (1997). *Vocabulari específic Rossellonès*. Perpinyà: Ed. El Traucaire.

Casaneles i Salvans, Enrica (1985). Anàlisi lingüística de '*El llibre antic de pardines*' (1665-1939). Tesi de llicenciatura dirigida per Joan Martí i Castell. Universitat de Barcelona.

Consultat on-line des de 04-06-2016:

<http://campaners.com/pdf/pdf395.pdf> i <http://www.pardines.cat/ca/lilibre-antic-de-pardines.php>

Casanelles i Salvany, Enrica (1992-1993). "Presentació del Llibre de l'ajuntament de Pardines". *Pardines: Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripolles*.

Castellanos, Jordi (1982). «Víctor Català», dins *Història de la literatura catalana*, vol. 8, Barcelona, Ariel.

Català, Víctor (1905). *Solitud*. Barcelona: Ed. Joventut.

Català, Víctor (1990). *Solitud*. Edició crítica de Núria Nardi. Barcelona: Edicions 62 (col. "El Cangur").

Català, Víctor (2000). *Mosaic (III). Impressions literàries sobre temes domèstics*. Barcelona: Edicon 62.

Català, Víctor (2005). *Quincalla. Mil adagis per aprendre vocabulari*. Barcelona:

Edicions 62.

Comes, Josep (1996). *El parlar de Pau (Alt Empordà) a la dècada 1960-70. Dins Annals de l'IEE, núm. 29, Figueres, 1996.* Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos.

Consitori dels JJFF (1864). *Ensaig de ortografia catalana.* Estampat per manament del Consitori dels Jochs Florals en lo present any de gracia 1863. Barcelona : Salvador Manero, 1863

TOP: 43-4-C 3/35

Consultat on-line des de 10-08-2015:

[http://books.google.es/books?vid=BNC:1001910359&printsec=frontcover&redir\\_esc=y#v=onepage&q&f=false](http://books.google.es/books?vid=BNC:1001910359&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

Coromines, Joan (1991). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (10 volums). Barcelona: Curial edicions i "la Caixa".

Estorch y Siqués, Pablo (1857). *Gramática de la lengua catalana.* Barcelona; Imprenta de los herederos de la viuda Pla.

Consultat on-line des de 09-05-2016:

[https://play.google.com/store/books/details/Pau\\_Estorch\\_i\\_Siqu%C3%A9s\\_Gram%C3%A1tica\\_de\\_la\\_llengua\\_catala?id=gEOFjsx5CmcC&rdid=book-gEOFjsx5CmcC](https://play.google.com/store/books/details/Pau_Estorch_i_Siqu%C3%A9s_Gram%C3%A1tica_de_la_llengua_catala?id=gEOFjsx5CmcC&rdid=book-gEOFjsx5CmcC)

Fabra, Pompeu (1993). *Ensayo de gramática de catalán moderno. Contribució a la gramàtica de la llengua catalana* [Sebastià Bonet, ed. lit.]. Barcelona: Alta Fulla.

Figuera, Manel i altres (2011). *El parlar de Cerdanya (Gramàtica, diccionari cerdà, dites populars).* La Seu d'Urgell: Edicions Salòria, S. L.

Gavagnin, Gabriella (1987). *Lettura di «Solitud».* Nàpols: Instituto Universitario Orientale, Nàpols.

Gómez Duran, Gemma (2016). *Gramàtica del català rossellonès.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Juanola i Benet, Miquel (1958). *Elenc de paraules, girs i locucions pròpies d'Olot i*



*la seva comarca*. Olot: Imp. Aubert (Biblioteca olotina).

Labernia y Esteller, Pere (1888-89). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Espasa y Companyía, Editors.

Luna-Batlle, Xavier (2002). «Els dialectes a *Solitud*», dins Prat, Enric; Vila, Pep (eds.), *II Jornades d'estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català»*. Barcelona: Ajuntament de l'Escala / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 563-583.

Luna-Batlle, Xavier (2006). «Aproximació al glossari de *Solitud*» dins *Actes de les Terceres Jornades d'estudi "Vida i obra de Caterina Albert i Paradís (Víctor Català)*. Barcelona: Ajuntament de l'Escala / Curbet Comunicació Gràfica S.L., pp. 221-252.

Miracle, Josep (1978). *Caterina Albert i Paradís «Víctor Català»*. Barcelona: Dopesa.

Montoliu, Manuel de (1972). «*Valoració crítica de 'Solitud'* », pròleg a *VÍCTOR CATALÀ, Solitud*. Barcelona: Editorial Selecta.

Monturiol, J i Domíngue, E. (2001). *El parlar de la Garrotxa*. Girona: Ràdio Olot, S.A.

Muñoz i Pairet, Irene (ed.) (2005). *Epistolari de Víctor Català*, (vol. I). Girona: Ajuntament de l'Escala / CCG Edicions.

Muñoz i Pairet, Irene (ed.) (2009). *Epistolari de Víctor Català*, (vol. II). Girona: Ajuntament de l'Escala / CCG Edicions.

Nardi, Núria – (1993). «Caterina Albert, Víctor Català: la llengua pròpia, la pròpia llengua», dins *Actes de les Primeres Jornades d'estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català»*. Barcelona: Ajuntament de l'Escala i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 89-108.

Nardi, Núria (1990): Introducció i notes a *Solitud* de Víctor Català. Barcelona: Edicions 62.

Nardi, Núria (1992) (ed.). *Drames rurals*, Víctor Català. Barcelona: Ed. Barcanova.

- Nardi, Núria (1994) (ed.). *Contes de Víctor Català*. Barcelona: Ed. Bruño.
- Oller i Rabassa, Joan (1948). *Biografia de Víctor Català*, Barcelona. Rafael Dalmau editor.
- Perea, M. P. (2002), “Víctor Català: corresponsal de l’*Obra del Diccionari* d’Antoni M. Alcover”, dins Prat, Enric; Vila, Pep (eds.), *II Jornades d’estudi sobre la vida i l’obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català»*. Barcelona: Ajuntament de l’Escala / Publicacions de l’Abadia de Montserrat, pp. 585-612.
- Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1884). *Ortografia de la lengua catalana*. Barcelona: Jaime Jepús, 1884.
- TOP: 43-8-724 / 43-8-C10/89 (Biblioteca de Catalunya).
- Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. *Ortografia de la lengua catalana de Josep Balari i Jovany, A. Blanch i Antoni Aulestia Pijoan*, (1884).
- Consultat on-line des de 09-05-2016:  
<http://www.boneslletres.cat/publicacions.asp?d=altres> (buscar: 1884)
- Sala, Ernesta (1983). *El parlar de Cadaqués*. Girona: Diputació de Girona.
- Segarra, Mila (1985a). *Història de l’ortografia catalana*. Barcelona: Ed. Empúries.
- Segarra, Mila (1985b). *Història de la normativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Veny, Joan (1982). *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- Verdaguer, Pere (2002). *Diccionari del Rossellonès*. Barcelona, Edicions 62.
- Villas i Chalamanch, Nontserrat (1999). *La morfologia i el lèxic de Solitud de Víctor Català*. Barcelona: Ajuntament de l’Escala i Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- Yates, Alan (1975). *Una generació sense novel·la?* Barcelona: Edicions 62.